

Passie voor
duin en water

Jaarverslag 2018

In één oogopslag

Profiel

Dunea produceert en levert aan circa 1,3 miljoen klanten lekker en betrouwbaar drinkwater in het westelijk deel van Zuid-Holland. Wij ontvangen jaarlijks circa 1 miljoen recreanten in de duinen tussen Monster en Katwijk. We beheren deze prachtige natuur en beschermen de drinkwaterwinning. Dat doen we al ruim 140 jaar.

Schoon drinkwater, rust en ruimte in de Randstad vormen de basis voor een goed leven. We zijn altijd op zoek naar (nieuwe) oplossingen en mogelijkheden voor drinkwater en natuur.

De primaire bron van Dunea's drinkwater ligt op de grens van de provincies Noord-Brabant en Gelderland. Hier wordt rivierwater vanuit de Afgedamde Maas bij Brakel naar het pompstation Bergambacht getransporteerd. Op dit pompstation wordt het rivierwater voorgezuiverd en vervolgens getransporteerd naar de duinen tussen Monster en Katwijk. Dit water zakt langzaam in de zandbodem waar het zich vermengt met neerslag. Zo ontstaat duinwater. Na ongeveer twee maanden wordt het duinwater opgepompt om er vervolgens drinkwater van te maken.

Leveringsgebied

Inhoud

In één oogopslag 2

Profiel 2

Highlights 4

Missie, visie en strategie 5

Waardecreatiemodel 6

Materialiteitsmatrix 7

Kerncijfers 8

Kengetallen 9

Voorwoord 10

Bestuursverslag 12

Gang van zaken 2018 12

Financiële ontwikkelingen 21

Vooruitzichten 25

Governance 28

Corporate governance 28

Risicomanagement 30

Compliance en integriteit 33

Algemene vergadering 35

Personalia directie en raad van commissarissen 37

Bericht van de Raad van Commissarissen 38

Jaarrekening 2018 43

Overige gegevens 72

Tienjaarsoverzicht 76

Begrippen- en definitielijst 78

Passie voor duin en water

Highlights 2018

2018:
droogte in
Nederland

- > 2018 was een jaar waarin de drinkwaterbedrijven in het nieuws waren vanwege **droogte** in Nederland. Het waterverbruik lag door de hitte hoger dan normaal. Desondanks had Dunea **voldoende drinkwater** beschikbaar. Anderzijds laat de droogte van het afgelopen jaar zien dat **bescherming** van onze bronnen, de Lek en de Maas, noodzakelijk is en dat de zoektocht naar **alternatieve bronnen** actueler is dan ooit. Dat thema stond en staat dan ook hoog op de agenda.
- > In februari is het **MVO-beleid** vastgesteld met doelstellingen op het gebied van energiegebruik, het beperken van verspilling, duurzame innovatie en versterking van de lokale gemeenschap. Gedurende 2018 is het beleid steeds meer in de bedrijfsvoering opgenomen, niet alleen in projecten maar ook in de afwegingskaders.
- > In 2018 is na acht jaar een **grootschalig onderhoudsproject** in Meijndel succesvol afgerond. Tijdens de renovatie van de winmiddelen in onze duingebieden zijn zoveel mogelijk natuurmaatregelen uitgevoerd.
- > Ten behoeve van **Het Nationaal Park Hollandse Duinen** is een stichting opgericht waarin Dunea, Staatsbosbeheer en de Provincie Zuid-Holland samenwerken. Er zijn in 2018 circa **6.812 soorten planten en dieren** in het gebied geteld.
- > Op 1 januari ging de eerste fase van het programma WAVE, Werken aan Verbinding, van start met de livegang van een nieuw ERP-systeem. Procesgericht werken met **de klant als uitgangspunt** maakt ons slagvaardig en wendbaar. Na wat aanloopproblemen kwam onze service al snel weer op niveau. Via de nieuwe website kunnen klanten nu veel zaken zelf regelen via **mijn Dunea**.

In februari is het MVO-
beleid vastgesteld

In 2018 zijn circa
6.812 soorten planten
en dieren geteld

Missie, visie en strategie

Missie

Onze klanten kunnen elke dag rekenen op natuurlijk goed drinkwater en op rust en ruimte in de Randstad. Dunea zorgt voor duin & water.

Visie

Water en duinen dragen bij aan een goed leven. In een veranderende wereld werkt Dunea aan haar toekomstbestendigheid. Dat doen we samen met anderen. Luisterend naar onze omgeving, komen we op voor de belangen van onze klanten en verbeteren we onze dienstverlening continu.

Strategie

Ook op langere termijn willen we een gezond en groeiend bedrijf zijn dat middenin de maatschappij staat. De strategie Koers 2020 focust daarom op vier accenten:

- We zijn er voor onze klanten: onderscheidend in dienstverlening en kwaliteit;
- We zijn beter voorbereid op de toekomst door verbreding producten & diensten;
- We zijn duinbeheerder van wereldklasse;
- We strijden voor het drinkwaterbelang van de Lek en de Maas.

Kernwaarden

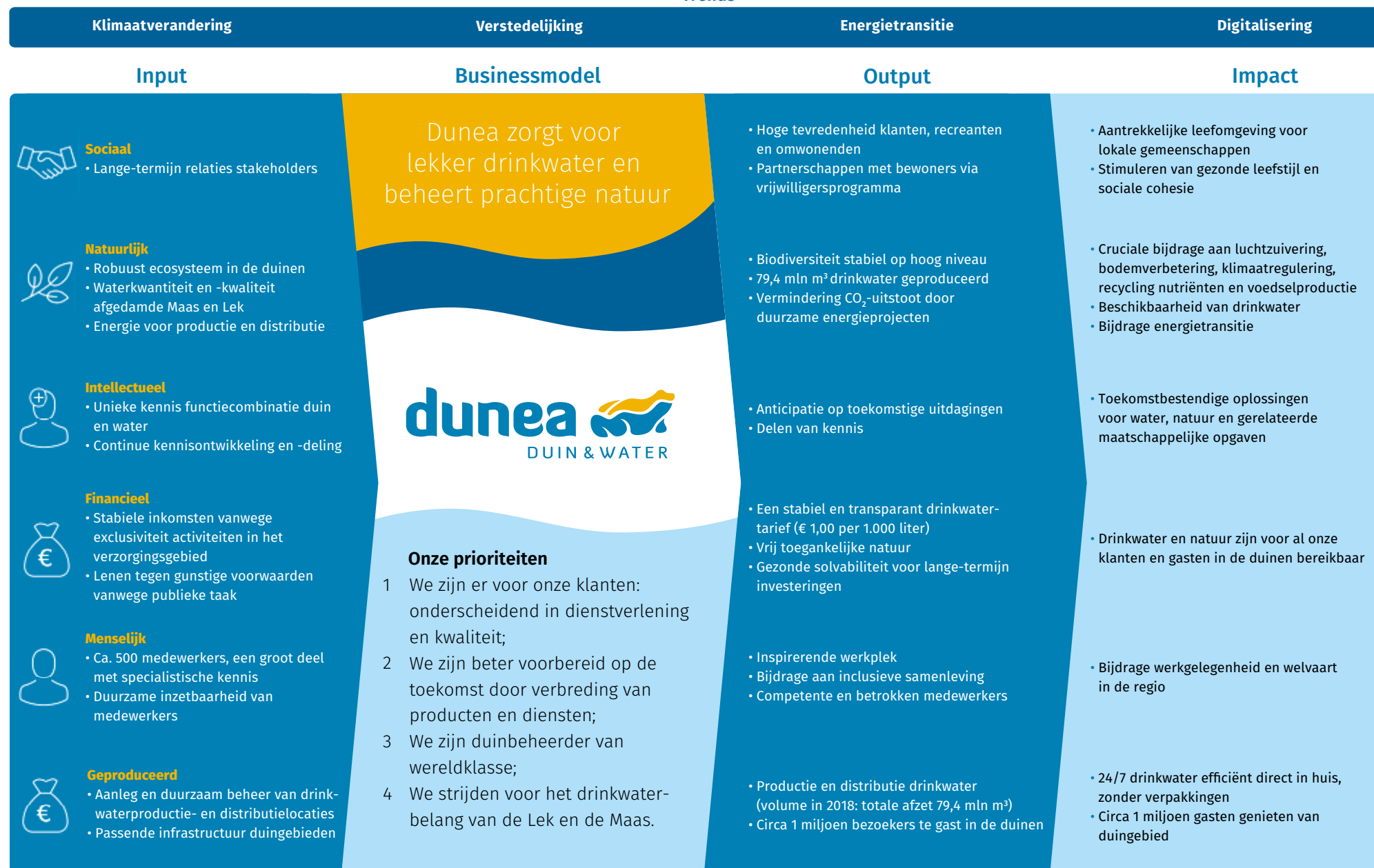
Betrokken, betrouwbaar, verfrissend en veerkrachtig.

Waardecreatiemodel

In 2018 is voor het eerst een waardecreatiemodel opgesteld. Daarmee wordt de relatie tussen Dunea en haar omgeving inzichtelijk en is te zien hoe Dunea waarde creëert voor haar stakeholders en voor de maatschappij als geheel. In het model wordt weergegeven welke kapitalen Dunea gebruikt als input voor haar businessmodel, welke output dat oplevert en wat voor impact dat heeft op de omgeving. Klimaatverandering, verstedelijking, energietransitie en digitalisering zijn belangrijke trends die elk onderdeel van het waardecreatiemodel beïnvloeden.

Waardecreatiemodel

Trends

Materialiteitsmatrix

Maatschappelijk verantwoord ondernemen is een breed begrip, waar een scala aan economische, sociale en ecologische aspecten onder valt. Eind 2017 vroegen we onze stakeholders mee te denken over de doelen die een duurzaam Dunea zich zou moeten stellen.

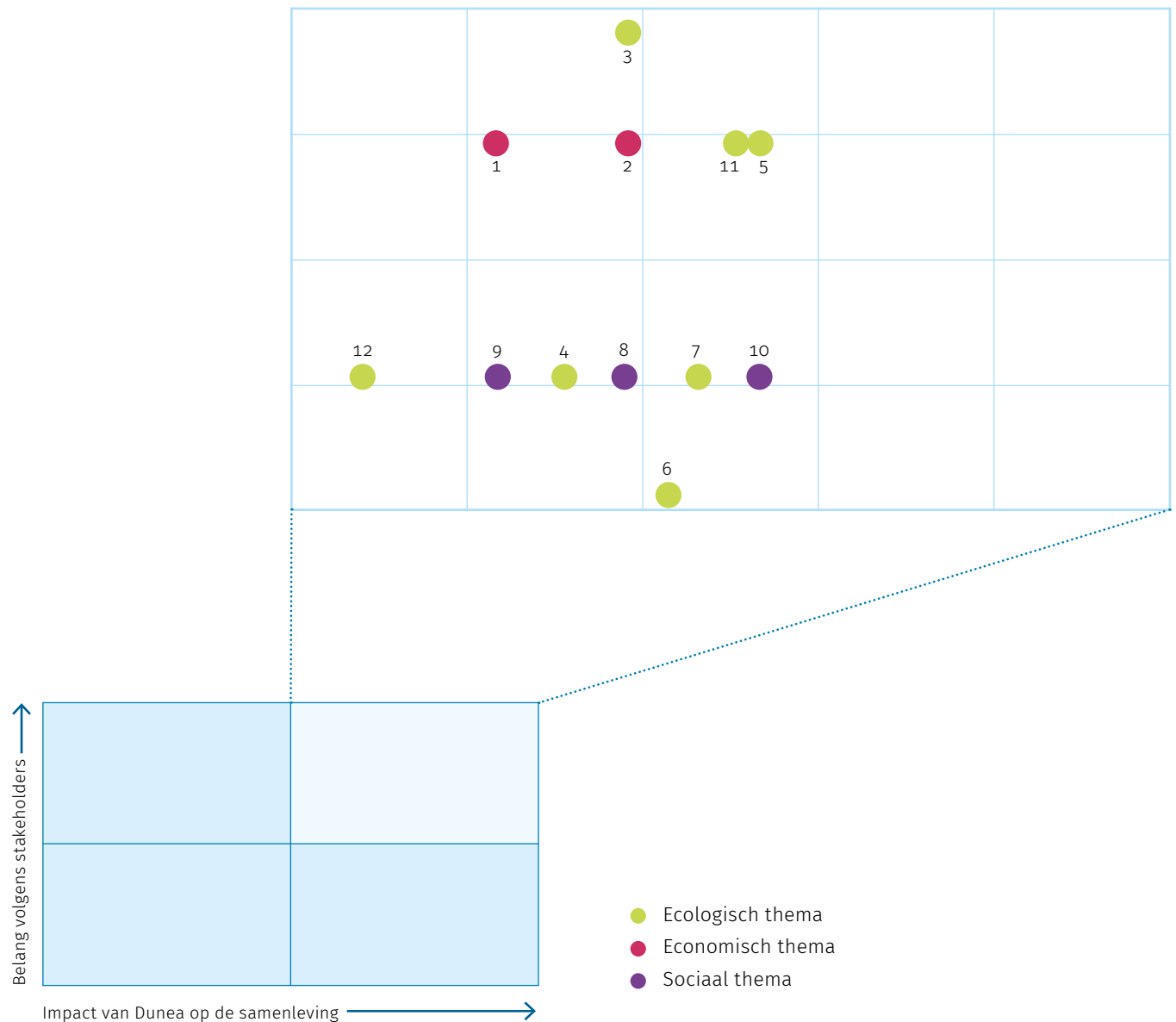
De resultaten van dit stakeholderonderzoek zijn uitgewerkt in deze materialiteitsmatrix. De verticale as laat zien welke thema's onze stakeholders het meest relevant vinden voor Dunea. De horizontale as geeft weer welke thema's volgens directie en management van Dunea de meeste impact hebben op duurzaamheid. De materiële thema's bevinden zich in het kwadrant rechtsboven.

Materiële thema's

1. excellente dienstverlening	8. diversiteit medewerkers
2. innovatie	9. impact op lokale gemeenschappen
3. bescherming waterbron	10. waterlevering en afsluitbeleid
4. bescherming duinen	11. biodiversiteit
5. eigen productie van duurzame energie	12. klimaatadaptatie
6. energiegebruik	
7. wateronttrekking	

Dunea heeft de volgende stakeholdersgroepen gedefinieerd:

• aandeelhoudende gemeenten	• klanten
• provincies	• medewerkers
• waterschappen	• belangrijke partners

Kerncijfers

	2018	2017
Financieel		
Bedrijfsopbrengsten (x € 1.000)	144.111	148.256
Resultaat na belasting (x € 1.000)	15.651	11.974
Current ratio	0,103	0,112
Interest coverage ratio	3,924	2,383
Solvabiliteit (%)	38,1	35,6
Verhouding netto schuldpositie tot de operationele cashflow ¹	5,1	5,3
Rentabiliteit eigen vermogen (%)	7,1	5,8
Rentabiliteit totaal vermogen (%)	3,5	3,2
Netto-investeringen (x € 1.000)	33.443	39.505
Klanten		
Aantal inwoners (x 1.000)	1.315	1.301
Aantal administratieve aansluitingen ²	632.000	633.919
Ondermaatse leveringsminuten	12,61	8,43
Drinkwaterprijs per 1.000 liter (€)	1,00	1,02
Vastrecht per huishouden (€)	59,21	61,18
Integraal drinkwatertarief (€) zonder precarioheffing en Belasting op Leidingwater (BOL)	1,63	1,67

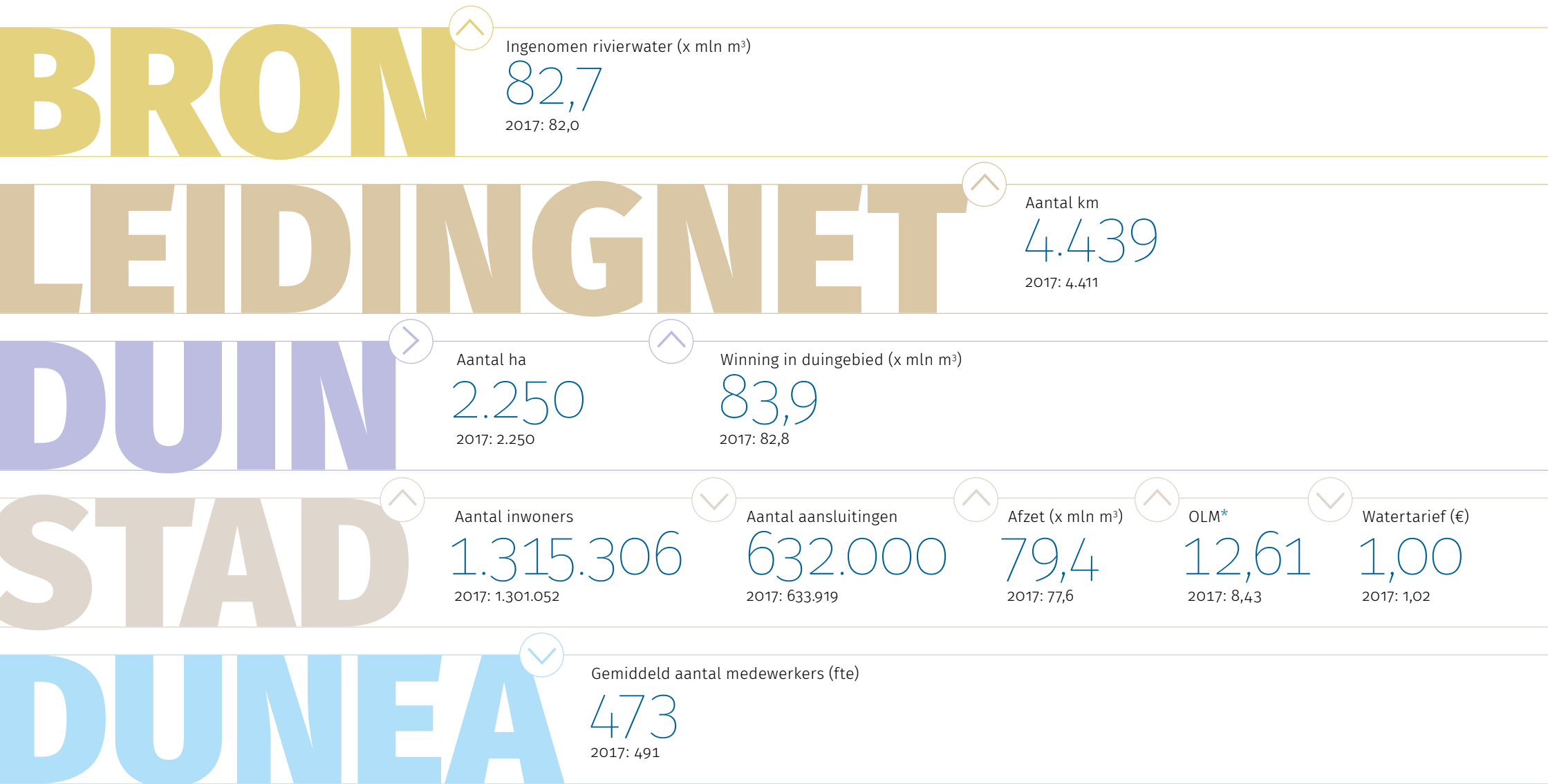
	2018	2017
Medewerkers		
Gemiddeld aantal medewerkers (fte)	473	491
Ziekteverzuim (%)	6,6	3,8
Waterproductie en -distributie		
Afzet (x mln m³)	79,4	77,6
Reinwater productielocaties (x mln m³)	81,5	79,8
Ingenomen rivierwater (x mln m³) ³	82,7	82,0
Afgeleverd voorgezuiverd rivierwater (x mln m³)	79,8	79,2
Winning in duingebieden (x mln m³)	83,9	82,8
Lengte hoofdleidingnet (in km)	4.439	4.411
Aantal geplaatste watermeters	557.813	555.975
Duinen		
Duinterreinen in eigen beheer (ha)	2.250	2.250
Aantal bezoekers Bezoekerscentrum Meijendel	141.199	128.279

¹ De verhouding netto schuldpositie tot de operationele cashflow is over 2017 gecorrigeerd voor de gepassiveerde bijdragen op de balans.

² In 2018 betreft het aantal administratieve aansluitingen het aantal verbruiksadressen waarover volgens de Tarievenregeling alleen vastrecht wordt berekend. In 2017 betrof dit kerncijfer het aantal verbruikersadressen waarover ook andere producten werden gefactureerd.

³ Vanaf 2018 is het aantal ingenomen m³ rivierwater opgenomen als het totaal van ingenomen water uit de afgedamde Maas en uit de Lek. Voorheen betrof dit alleen Maaswater.

Kengetallen

* Ondermaatse leveringsminuten: gemiddeld aantal minuten per jaar dat klanten geen water hebben.

Voorwoord

Dunea is in beweging en 2018 was dan ook een jaar vol veranderingen. Zowel binnen als buiten de organisatie hebben we ons op allerlei vlakken ingezet voor onze kernactiviteiten: het leveren van lekker en betrouwbaar drinkwater en het beheren van de natuur in de duingebieden. We richtten ons vizier echter niet alleen op de korte termijn, want er zijn grote ontwikkelingen en trends gaande in de wereld die impact hebben op Dunea. Die zijn niet altijd even zichtbaar, maar ze vragen wel om onze actie.

De eerste fase van het programma Wave (Werken aan Verbinding), waarvoor in 2017 alle voorbereidingen waren getroffen is met de livegang van het ERP-systeem Umax per 1 januari afgerond. Deze ingrijpende nieuwe manier van werken heeft aan het begin van het jaar extra inzet van medewerkers gevraagd. Sommige klanten hebben hier ook tijdelijk hinder van gehad. In de loop van het jaar is onze service weer op niveau gekomen. Tegelijkertijd is in 2018 fase twee voorbereid waardoor ook het beheer van installaties, leidingen en natuur door Umax wordt ondersteund. Deze tweede fase, die in 2019 wordt geïmplementeerd, leidt tot nog betere service aan onze klanten. Daarnaast worden we wendbaarder, kunnen we sneller reageren op veranderingen en gaan we nog efficiënter werken. De nieuwe organisatiestructuur heeft tot gevolg dat sommige werkzaamheden verdwijnen en tegelijkertijd nieuwe functies ontstaan. Zo zijn er 35 nieuwe Duneanen aan de slag gegaan. Een mooi initiatief is ook de oprichting van Jong Dunea, een leuke groep jonge mensen met frisse ideeën. In een steeds krappere wordende arbeidsmarkt willen we een aantrekkelijke werkgever zijn met alle ruimte voor groei en ontwikkeling.

2018 was ook het jaar van de droogte. Daardoor was drinkwater, dat zo veel mensen als een vanzelfsprekendheid zien, opeens een hot issue. Enerzijds was het goed om bevestigd te zien dat Dunea over een robuust systeem beschikt en dat onze bronnen de vraag van onze klanten aankunnen. Anderzijds laat de droogte van het afgelopen jaar zien dat we ons voortdurend moeten blijven inzetten voor bescherming van de Lek en de Maas en dat onze

“ De wereld verandert snel en West-Nederland is één van de meest kwetsbare delta's van de wereld

zoektocht naar alternatieve bronnen actueler is dan ooit. In 2019 gaan we de keuze voor een derde bron maken.

Hierin zoeken we ook nadrukkelijk de samenwerking met anderen. Het project Waterbedrijven van de Toekomst, dat we met het hoogheemraadschap van Rijnland hebben gedaan, is daar een goed voorbeeld van. Samen hebben we verkend welke opgaven er op ons af komen en hoe we daar antwoord op kunnen geven. De wereld verandert snel en West-Nederland is één van de meest kwetsbare delta's van de wereld: klimaatontwikkeling, bevolkingsgroei, de opgave van de energietransitie en circulaire economie, de digitalisering en de komst van nieuwe spelers hebben grote gevolgen voor onze kernactiviteiten. Hoe houden we voldoende aanbod van zoet water en zorgen we voor goede kwaliteit? Hoe gaan we om met de drukte boven- en ondergronds? Welke kansen biedt verdere digitalisering?

En welke rol speelt water in de energietransitie? Die uitdagingen kan Dunea niet alleen het hoofd bieden. Dit moet samen met onze partners, Rijnland, Delfland, de gemeenten, maar ook met grootzakelijke klanten.

Dunea heeft een maatschappelijke functie. Afgelopen jaar heeft het MVO-beleid verder vorm gekregen en zijn ook al grote stappen gezet. Elders in dit verslag komt dat uitgebreid aan de orde in het waardecreatiemodel en de materialiteitsmatrix. Verspilling beperken, de lokale gemeenschap versterken en het terugbrengen en verduurzamen van energiegebruik zijn belangrijke doelstellingen. Maar ook duurzame innovatie. Zo kan water een rol spelen in de zo gewenste energietransitie. Een eerste stap die we daarin zetten is het leveren van duurzame koeling uit onze rivierwaterleiding aan de Mall of the Netherlands in Leidschendam-Voorburg.

In 2019 formuleren we een nieuwe visie en aansluitend daarop vertalen we die visie naar een nieuwe bedrijfsstrategie richting 2025. Begrippen die hierin een rol gaan spelen zijn duurzaamheid, opschaling en verbreding, ondernemerschap, versnelling en wendbaarheid. Afwachten is geen optie. Ik ben ervan overtuigd dat we, samen met anderen, pro-actief de uitdagingen van de nabije én verder liggende toekomst aan kunnen.

Wim Drossaert, directeur

Bestuursverslag

Het jaar 2018 kenmerkte zich door een lange periode van droogte. Het waterverbruik lag door de hitte hoger dan normaal. Desondanks had Dunea voldoende drinkwater beschikbaar. De droogte had wel effect op de waterkwaliteit van onze bron als gevolg van een toenemende concentratie van afvalstoffen in de Afgedamde Maas. Door klimaatverandering zijn vaker dergelijke periodes van droogte te verwachten. Het belang van bescherming van onze bronnen, de Afgedamde Maas en de Lek, is daardoor eens te meer duidelijk geworden. Dat geldt ook voor de noodzaak van een derde bron met het oog op de toekomst.

Gang van zaken 2018

Accent 1 – We zijn er voor onze klanten

Dunea wil toekomstbestendig zijn in een snel veranderende wereld. We komen op voor de belangen van onze klanten en verbeteren onze dienstverlening continu. We willen betrokken zijn bij onze klanten, weten wat zij willen en daarnaar handelen als betrouwbare partner.

Klant centraal

De eerste fase van het programma WAVE (Werken aan Verbinding) is op 1 januari 2018 afgerond toen het nieuwe ERP-systeem Umax live ging, evenals de nieuwe website. Deze nieuwe, procesgerichte manier van werken zorgt er samen met de organisatorische aanpassingen voor dat we slagvaardiger worden. Het werken met een nieuw systeem is niet geheel rimpelloos verlopen en ook onze klanten hebben daar soms hinder van gehad. Door grote inzet van klantmedewerkers is onze dienstverlening in de loop van het jaar weer op niveau gekomen. Klanten kunnen vanaf 1 januari 2018 veel zaken zelf regelen via 'Mijn Dunea' en dit proces wordt voortdurend verbeterd om de klantervaring te optimaliseren. Klantonderzoeken helpen daarbij.

Drukke in de ondergrond

Het is een wirwar van kabels en leidingen onder de grond. Niets zo vervelend als een straat die driemaal wordt opgebroken, de ene keer door het waterbedrijf, dan weer door het energiebedrijf en de derde keer door het glasvezelbedrijf. Netwerkbeheerder Stedin en Dunea zijn een verkenning begonnen naar een nauwere samenwerking, want afstemmen en uitvoeren van werkzaamheden zorgt

Drinkwater op het schoolplein

Voor basisscholen in versteende wijken van Den Haag doen we graag wat extra's. Samen met Fonds 1818 loopt er nu een project om drinkwatertappunten te plaatsen op schoolpleinen. Fonds 1818 maakte de pleinen eerder al 'groen'. Dunea voegt daar nu het plezier van drinkwater aan toe. Andere partners bij deze pilot zijn GGD Haaglanden en NME Den Haag. Zij verzorgen op de scholen waar de drinkwatertap wordt geplaatst een les over drinkwater. In deze wijken hebben schoolpleinen vaak ook een centrale, sociale functie voor de buurt.

voor minder overlast en meer efficiency en uitwisseling van best practices kan wellicht kosten besparen.

Expeditie duin & water

In september organiseerde Dunea voor het eerst een dag voor kinderen van 8-12 jaar in de duinen van Meijendel. Hier konden ze kennismaken met allerlei beroepen uit de praktijk van drinkwaterproductie en natuurbeheer, zoals een echt lek repareren, een masterclass waterzuivering en sporen zoeken in de duinen. Ruim 500 kinderen deden mee aan negen spannende missies en leerden zo wat er allemaal komt kijken bij kraanwater maken met de duinen. De dag was een groot succes.

‘Nu weet ik dat water uit de duinen komt en niet uit een fabriek of uit de supermarkt’, verklaarde een van de jonge deelnemers na afloop.

Bewustzijn rond drinkwater

Dunea staat midden in de maatschappij en voelt de verantwoordelijkheid om consumenten ervan bewust te maken dat drinkwater past bij een gezonde leefstijl. Daarom stimuleert Dunea kraanwatergebruik buitenshuis. Dit gaat ook het gebruik van plastic flesjes tegen. We stimuleren horecagelegenheden om ons duurzame kraanwater op de kaart te zetten en bieden hen mooie karaffen en deurstickers aan. In 2018 deden al 163 restaurants mee aan deze actie. En nog steeds plaatsen we openbare tappunten op plekken waar het fijn is om water ‘voor onderweg’ te hebben en bieden we kraanwater aan tijdens grote hardlooppwedstrijden. De waarde van water groeit immers ook als we kraanwater associëren met positieve beleevingsmomenten. Periodiek voeren we imago-onderzoek uit. We onderzoeken dan onder meer of consumenten thuis kraanwater op tafel zetten en peilen het vertrouwen in ons drinkwater.

Sociale oplossingen bij betalingsachterstanden

Niet al onze klanten zijn in staat tijdig hun facturen te betalen. Vaak hebben deze huishoudens te maken met andere problematieken waardoor er schulden ontstaan. Dunea hanteert een sociaal incassobeleid en probeert huishoudens waar sprake is van schuldproblematiek te helpen. Zo haakte Dunea in 2018 aan bij de pilot Vroegsignalering van de gemeente Zoetermeer en bij Schuldenlabo70 van de gemeente Den Haag. Met de gemeenten Katwijk en Pijnacker-Nootdorp is Dunea in gesprek over vergelijkbare projecten. Door betalingsproblemen vroeg te signaleren en coulant te zijn met betalingsregelingen, kunnen afsluitingen worden voorkomen.

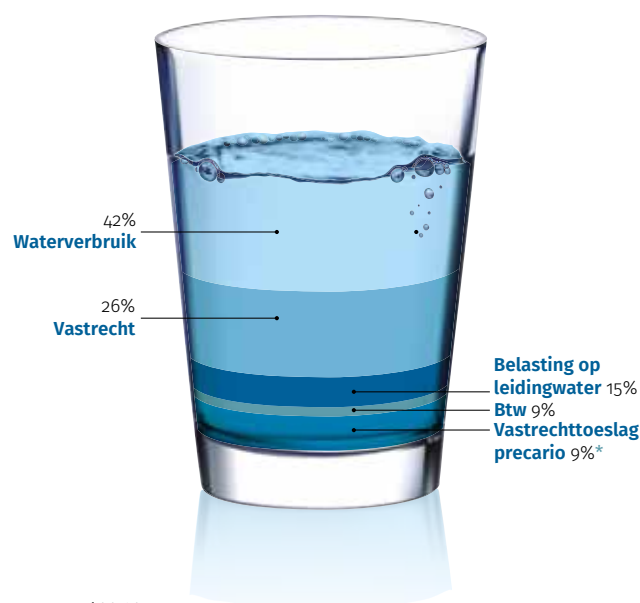
“ De waarde van water groeit als we kraanwater associëren met positieve beleevingsmomenten

Dunea voldoet aan alle wet- en regelgeving voor wat betreft de mogelijkheid om tot afsluiting over te gaan. Voordat we in het uiterste geval, en als het echt niet anders kan, tot afsluiting overgaan, ondernemen we pogingen om alsnog tot een oplossing te kunnen komen. Dunea gaat hiermee verder dan de voorgeschreven stappen die uit wet- en regelgeving voortvloeien. In totaal werden 5.022 betalingsregelingen getroffen.

Nathalie Trijsburg, procesmanager meter tot cash:
‘Met vroegsignalering en coulante betalingsregelingen geven we invulling aan een socialer incassobeleid. Betalingsregelingen worden in 50% van de gevallen nagekomen, dat vind ik succesvol.’

Belasting op drinkwater

In de afgelopen vijftien jaar is de kostprijs van drinkwater, mede door innovaties in de drinkwatersector, nauwelijks gestegen. Gecorrigeerd voor inflatie is zelfs sprake van een bijna voortdurende daling. Maar het profijt voor de consument wordt tenietgedaan door steeds hogere belastingen. Twintig jaar geleden bestond het consumententarief voor drinkwater voor bijna 15% uit belastingen, tien jaar geleden was dat bijna 25% en na de komende btw-verhoging zal dat zo'n 30% zijn.

* Gemiddeld.

Accent 2 – Beter voorbereid op de toekomst

Ook op langere termijn willen we een gezond en groeiend bedrijf zijn. Daarom stimuleren we innovaties en ontwikkelen we nieuwe producten en diensten die op termijn renderen. Dit doen we zowel voor huidige als voor nieuwe klanten.

Onderzoek en ontwikkeling

Dunea zet in op vraaggestuurd onderzoek. We willen met onderzoek namelijk zowel dagelijkse problemen oplossen als onszelf voorbereiden op de toekomst. Vraagstukken oppakken die uit de dagelijkse bedrijfsvoering komen, vergroot de kans op implementatie van de uitkomsten van onderzoek en versterkt onze expertfunctie als waterleverancier en natuurbeheerder. Onderzoek kan ook verbinden. Waar mogelijk zal Dunea samen met andere partijen onderzoeken uitvoeren, zoals in het Bedrijfstakonderzoek, of gezamenlijk met de vier duinwaterbedrijven. Dunea heeft in 2018 haar relaties met verschillende universiteiten versterkt, en is als themalid actief in Wetsus, het Europese kenniscentrum voor duurzame watertechnologie.

Drie voorbeelden van onderzoek:

Bronnenportfolio

Langdurige droogte door klimaatverandering, verslechterende waterkwaliteit door vergrijsing, kwetsbaarheid door grootschalige infrastructuur – Dunea wordt steeds vaker geconfronteerd met de kwetsbaarheid van het huidige systeem. Daarom onderzoeken we wat mogelijke nieuwe of extra bronnen zouden kunnen zijn. In 2018 is bijvoorbeeld samen met hoogheemraadschap van Delfland onderzocht of afvalwater hergebruikt kan worden voor drinkwater.

Samen met vele partners is in Project Coastar (Coastal Aquifer Storage and Recovery) een innovatief onderzoek gedaan om zoetwater tijdelijk in de diepere ondergrond op te slaan en later te benutten. De eerste stap is het opstellen van een kennisprogramma voor Coastar om concepten verder uit te werken en in de praktijk te toetsen. Ook andere oppervlaktewaterbronnen zijn beschouwd. In 2019 verwachten wij te besluiten op welke bronnen we gaan inzetten en welke technologieën dan nodig zijn om blijvend water te leveren van excellente kwaliteit.

Extra zuiveringsstap

Omdat de kwaliteit van rivierwater steeds meer en langdurig onder druk komt te staan, onderzoekt Dunea op grote schaal een extra zuiveringsstap: een in-huis ontwikkelde methode van geavanceerde oxidatie (project GOBAM) die onder andere medicijnresten uit het water verwijdert voordat het naar de duinen wordt gepompt. Belangrijke onderzoekslijn voor de komende jaren is het effect van deze extra zuiveringsstap op de duinen, zoals een verbeterde natuurlijke zuivering.

Langzame zandfiltratie

De laatste zuiveringsstap van Dunea is langzame zandfiltratie; een zandfilter waar het water zo langzaam doorheen stroomt, dat bovenop het filter een biologische laag

groeit, die het water zuivert. Deze stap maakt het water stabiel voor distributie, waardoor wij zonder chloor in ons hele voorzieningsgebied uitstekend water kunnen leveren. Deze decennia-oude stap wordt opnieuw onder de loep genomen om de bedrijfsvoering te optimaliseren.

Samen met stakeholders werken aan de toekomst

Dunea zoekt samenwerking met haar aandeelhouders en met waterschappen om elkaar te inspireren, dubbel werk te voorkomen en vooral gebruik te maken van elkaars kennis. Een voorbeeld daarvan is het project Water-bedrijven van de Toekomst met het hoogheemraadschap van Rijnland. Onderwerpen als klimaatverandering, bevolkingsgroei, energietransitie, beheer van de ondergrondse ruimte en onze rol in de circulaire economie roepen vragen op die we alleen gezamenlijk kunnen beantwoorden. Deze toekomstverkenning heeft nieuwe inzichten en denkrichtingen opgeleverd waar we concreet aan gaan werken.

Op 22 maart 2018 ondertekenden de Nederlandse drinkwaterbedrijven het samenwerkingsverband Blauwe Netten. Dit platform wil de verduurzaming van de sector in een stroomversnelling brengen. Blauwe Netten wordt ondersteund door MVO Nederland en ging in 2018 van start met drie werkgroepen. De werkgroep Energie heeft de huidige energiebehoefte van de bedrijven in kaart gebracht.

Een tweede werkgroep onderzoekt duurzame alternatieven voor hulpstoffen die worden gebruikt bij het zuiveren van drinkwater. Een derde werkgroep heeft een uniform grondstoffenpaspoort ontwikkeld voor leidingmateriaal.

Aquathermie interessante optie

Met behulp van de temperatuur van het drinkwater onder de grond, kun je warmte en koude leveren. Ondergrondse opslag van die warmte en koude (WKO) en een zogenaamde warmtepomp, maken gebruik in het juiste jaargetijde mogelijk. Dunea deed onderzoek naar de mogelijkheden voor de Haagse Vruchtenbuurt om oppervlaktewater en rivierwater in te zetten als warmtebron. Daaruit blijkt dat dit een duurzame en reële optie is. Het onderzoek laat zien dat het zeker mogelijk is een deel van de wijk duurzaam te verwarmen met deze bronnen. Bij een dergelijk uitdagend project komen veel vragen naar voren waar de komende periode aan gewerkt wordt.

Legionella voorkomen bij warm tapwater

Bij warm tapwater bestaat het risico van legionellabesmetting. Daarom staan boilers afgesteld op minimaal 60 graden Celsius, maar het water wordt uiteindelijk gebruikt op veel lagere temperaturen. Zonde van de energie. Daarom organiseerde Dunea een challenge voor de beste techniek die dit tegengaat zonder de waterkwaliteit aan te tasten. Daaraan deden 65 start-ups mee. De meest interessante techniek vonden we die van ultrasone vernietiging van bacteriën, de zogenaamde nanocavitatie-techniek. De TU Delft onderzoekt dit nu verder in een proefopstelling.

Energiebesparing bij installaties

Het aantal aansluitingen in onze regio gaat de komende decennia vanwege de bevolkingsgroei fors toenemen. Dit leidt tot een stijgend energieverbruik voor drinkwaterproductie. Dat verbruik neemt ook al toe door de toepassing van de nieuwe zuiveringstechniek (GOBAM), die onder andere UV-licht gebruikt om verontreinigingen af te breken. Hiermee groeit dus het belang van energiebesparing voor Dunea.

In 2018 begon Dunea met monitoring van het energieverbruik per zuiveringsinstallatie. Analyse van de data zal begin 2019 leiden tot conclusies over welke installaties onvoldoende efficiënt met energie omgaan en moeten worden aangepakt. De gegevens zijn 24/7 online beschikbaar, wat bijdraagt aan een transparante bedrijfsvoering.

Onze pompstations zijn veelal goed en efficiënt ontworpen, maar kunnen met behulp van nieuwe technieken wellicht nog zuiniger draaien. Bij wijze van proef zijn zes pompen in Pompstation Katwijk voorzien van apparatuur die het energieverbruik meten. Ook deze meetgegevens kunnen Dunea inzicht verschaffen in mogelijkheden voor verbetering.

Concrete energiebesparing realiseerden we in 2018 door het water uit de Afgedamde Maas samen met water uit de Lek naar de duinen te vervoeren. Door de combinatie van deze twee konden de pompen tijdens werkzaamheden blijven draaien. Ook is de transportafstand van Bergambacht (innamepunt Lek) tot de duinen kleiner. We gaan de Lek nu als een volwaardig innamepunt inrichten.

Accent 3 – Duinbeheerder van wereldklasse

In duinbeheer lopen we voorop en dat weten onze klanten. Hierdoor kunnen we rekenen op het sterke draagvlak dat we nodig hebben voor onze bedrijfsvoering en op begrip en steun voor ons natuurbeheer. Onze stakeholders en andere partijen kennen onze reputatie op het gebied van duinbeheer en vragen ons hierdoor om onze expertise in te zetten.

Project Investerings Meijndel afgerond

In 2018 werd het grootschalige, acht jaar durende Project Investerings Meijndel (PIM) afgerond. Meijndel is belangrijk voor de productie van drinkwater. Daarnaast is het een prachtig natuurgebied. In de afgelopen acht jaar is hard gewerkt in de duinen om de komende tientallen jaren de waterwinning én de natuur veilig te stellen. Van het schoonmaken van duinmeren tot het aanleggen van nieuwe wegen; van het vervangen van oude waterinstallaties tot natuurherstelprojecten om de kwaliteit van de bijzondere duinnatuur te verbeteren. Alle werkzaamheden zijn nu met succes afgerond, dankzij goed werk van onze aannemers en prettige samenwerking met belanghebbenden.

Nationaal Park Hollandse Duinen

Het NPHD gaat verder als stichting waarin Dunea, Staatsbosbeheer en de Provincie Zuid-Holland samenwerken. Samen met partners moet het gebied veerkrachtig, aaneengesloten en beleefbaar gemaakt worden zodat de officiële status Nationaal Park kan worden behaald. Een mooi voorbeeld van de samenwerking is het project '5000-soortenjaar' dat in 2018 is uitgevoerd, bedoeld om

de grote rijkdom aan biodiversiteit aan te tonen. In de natuur tussen Hoek van Holland en Noordwijkerhout zijn vorig jaar 6.812 verschillende soorten planten en dieren geteld, waarvan minstens 14 nooit eerder in Nederland waren waargenomen.

Landschapsbiografie NPHD

Een landschap vertelt ons hoe het vroeger was en wat er is gebeurd. Dit verhaal is nu opgeschreven in een landschapsbiografie. Om de ontwikkeling van Nationaal Park Hollandse Duinen te steunen, deed de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een landschapsbiografie cadeau. Het was de prijs voor de derde plek in de publieksverkiezing 'Mooiste Natuurgebied van Nederland'. De biografie onderstreept dat de natuur binnen het Nationaal Park uniek is, van hoge kwaliteit en het beschermen waard.

Reparatie met minimale impact op natuur

Eén van de twee grote transportleidingen die voorgezuiverd rivierwater vanuit Bergambacht naar onze duinen brengen, moest ter hoogte van Pijnacker over een lengte van 30 meter worden vervangen. Vanwege de langdurige droogte hebben we het werk, met behulp van tijdelijke maatregelen, kunnen uitstellen om de natuur een kans te geven zich te herstellen. Medio oktober is gestart. Doordat de hele reparatie vervolgens mooi op schema liep, is het effect op de duinen, de waterwinning en de natuur tot een minimum beperkt gebleven.

Verduurzaming en modernisering Tapuit en Meijnhof

Ons bezoekerscentrum De Tapuit en de nabijgelegen Meijnhof zijn aan vernieuwing toe. De ervaring die zij de

bezoekers bieden is niet meer van deze tijd. Met de roep om modernisering van de gebouwen kwam ook de wens om ze, in het kader van ons MVO-beleid, te verduurzamen. Dunea heeft ervoor gekozen in eerste instantie De Tapuit op te knappen en zo duurzaam mogelijk in te richten. Als tweede deelproject komt de Meijnhof aan de beurt. Dit gebouw zal allerlei stakeholders ruimte gaan bieden voor natuurbeleving en activiteiten zoals vergaderen in de natuur. Op een later moment zal beslist worden over het verbeteren van de impact op de bezoeker en de mobiliteit naar het gebied.

Convenant Cultuurhistorie in de duinen

Ruim vijf jaar geleden sloten de gemeenten Wassenaar, Den Haag, Katwijk en duinbeheerders Dunea en Staatsbosbeheer een cultuurhistorisch convenant voor de natuurgebieden Berkheide en Meijndel. Eind januari 2018 vond de lancering plaats van drie digitale erfgoed-producten, te weten het E-zine met daarin de resultaten van het Convenant Cultuurhistorie in de Duinen, de Grenspalenwebsite en de Erfgoedkaart van de Gemeente Katwijk.

Accent 4 – Strijden voor het drinkwaterbelang van Lek en Maas

De bron van het drinkwater dat in westelijk Zuid-Holland uit de kraan komt, ligt op de grens van Noord-Brabant en Gelderland: de Afgedamde Maas bij Brakel met als tweede bron de Lek bij Bergambacht. Hoe schoner onze bron, hoe minder zuivering nodig is en hoe lager de uiteindelijke kosten van ons drinkwater. We werken samen met alle partijen met invloed op de Lek en de Maas die kunnen bijdragen aan een goede waterkwaliteit.

Noodzaak nieuwe bron

Zoals al eerder in dit verslag aangegeven, zijn in 2018 grote stappen gezet in het onderzoek naar een nieuwe bron. De droogte afgelopen zomer, maar ook de recente verontreinigingen met pyrazool en GenX, onderstrepen dat we ons voortdurend moeten blijven inzetten voor bescherming van de Lek en de Maas en dat onze zoektocht naar alternatieve bronnen actueler is dan ooit. Hierin zoeken we ook nadrukkelijk de samenwerking met anderen en de strategische verkenning die we met het hoogheemraadschap van Rijnland hebben ondernomen is daar een goed

voorbeeld van. In het hoofdstuk Vooruitzichten wordt nader ingegaan op korte- en langetermijnontwikkelingen in dit verband.

Resultaten Schone Maaswaterketen

De Maas moet schoner. Samen met partners is daarom vanaf 2016 het project Schone Maaswaterketen gestart. In dat project werd onderzoek gedaan naar een innovatieve methode om resten van geneesmiddelen en andere microverontreinigingen op rioolwaterzuiveringen te verwijderen, tegen zo laag mogelijke kosten. Dat onderzoek vond plaats op de rioolwaterzuivering Papendrecht. Via een dosering van poederkool in het bestaande zuiveringsproces zijn microverontreinigingen succesvol uit afvalwater verwijderd. De belangrijkste conclusie uit het onderzoek is dat de toegepaste techniek betrouwbaar en breed inzetbaar is op rioolwaterzuiveringen tegen relatief lage kosten. De samenwerking in Schone Maaswaterketen eindigt niet. In de nieuwe overeenkomst staan vijf beloften centraal: een schonere Maas, internationale samenwerking, actieve bronaanpak, optimalisatie van maatregelen en samenwerkende partners.

Campagne #mijnbron voortgezet

Mede door vervuilingsschandalen in de media is in de maatschappij het bewustzijn rondom waterkwaliteit toegenomen. Daardoor komt er ook meer aandacht voor zorgvuldige vergunningverlening en afval(water)verwerking. Dit is een gunstige ontwikkeling in onze strijd voor schone bronnen. Rond de Afgedamde Maas werkten wij in 2018 samen met gebiedspartners, bijvoorbeeld om te komen tot een bedrijfsriolering voor glastuinbouwbe-

drijven. Deze zal een positief effect hebben op de waterkwaliteit van de Afgedamde Maas en daarmee op zowel een gezonde leefomgeving als op het drinkwater dat Dunea produceert voor 1,3 miljoen mensen in het westen van Zuid-Holland.

De campagne #mijnbron ging in 2018 z'n tweede jaar in om omwonenden te attenderen op de bijzondere kwaliteiten van de Afgedamde Maas. Dit jaar met een concretere boodschap over wat je zelf kunt doen om 'goed te zorgen voor de rivier'. De boodschap werd verspreid via een aantal kanalen, tijdens bestaande evenementen in de regio en via nieuwe partners in het recreatiesegment. Tijdens de derde editie van de Big Jump, in juli 2018, sprongen omwonenden, partnerorganisaties, bestuurders en activiste Li An Phoa in de Afgedamde Maas om aandacht te vragen voor het belang van een schone, zelfs drinkbare rivier. In het najaar reikten we de innovatieprijs uit aan ondernemer Tijs Verhoeven voor zijn praktisch toepasbare idee om zuiniger gebruik van spuitmiddelen te stimuleren.

Duurzaam Dunea

Als waterbedrijf staat Dunea midden in de maatschappij. De mensen in ons leveringsgebied vertrouwen op ons voor een van hun belangrijkste levensbehoeften: lekker en betrouwbaar drinkwater. Ook als duinbeheerder hebben wij een maatschappelijke taak. Onze duinen zijn, naast een cruciale schakel in de drinkwatervoorziening, voor veel randstadbewoners een onmisbare plek om te sporten, recreëren en elkaar te ontmoeten. De duinen zijn ook een belangrijk natuurgebied, met een grote biodiversiteit.

Deze kernactiviteiten van Dunea zijn in essentie duurzaam. Onze bedrijfsvoering willen we verder verduurzamen. Omdat het bij onze identiteit als bedrijf past en omdat we zo bijdragen aan de verduurzaming van de samenleving. Om focus aan te brengen in die ambitie is in 2018 een beleid vastgesteld voor maatschappelijk verantwoord ondernemen. Dit MVO-beleid schept het kader waaraan we onze activiteiten kunnen toetsen en is de uitkomst van een zorgvuldig afwegingsproces.

Daarbij hebben we ook onze omgeving betrokken. Zo vroegen we vertegenwoordigers van provincie, gemeenten en strategische accounts welke thema's zij belangrijk vinden voor het duurzame succes van onze organisatie.

Speerpunten

In ons MVO-beleid zijn drie speerpunten geformuleerd:

- **Speerpunt 1:** Dunea investeert in de waarde van water, biodiversiteit en schone energie
- **Speerpunt 2:** duurzame innovatie voor de klant van nu en morgen
- **Speerpunt 3:** samen met haar partners versterkt Dunea de veerkracht van lokale gemeenschappen

Bij ieder speerpunt zijn doelen geformuleerd. Deze doelen gaan over het terugbrengen en verduurzamen van energiegebruik, het beperken van verspilling, duurzame innovatie en versterking van de lokale gemeenschap in ons leefgebied. Aan de hand van deze doelen werken we de komende jaren toe naar een duurzaam Dunea in een duurzame samenleving.

In dit verslag bespreken we de resultaten van onze inspanningen zo veel mogelijk als onderdeel van onze normale bedrijfsvoering. Maatschappelijk verantwoord ondernemen is immers geen project dat je er als bedrijf bij doet, maar een manier van werken die je in al je activiteiten incorporeert.

Zonne-energie van eigen terreinen

Eigen energieopwekking door zonnepanelen op onze terreinen is een directe manier om lokaal schone energie op te wekken. In 2018 bouwde Dunea verder aan het zonnepark in Scheveningen dat eind 2018 voor 65% gerealiseerd was. Het park van ruim 10.000 vierkante meter is naar verwachting medio 2020 gereed. Het zal dan in 3,5% van onze energiebehoefte voorzien en jaarlijks 1,6 GWh opbrengen.

In 2018 is een haalbaarheidsstudie afgerond naar een verdere investering in zonne-energie vanaf eigen terreinen en daken. Hieruit bleek dat Dunea's doelstelling om uiteindelijk 14% van de eigen energiebehoefte via eigen zonnepanelen op te wekken, haalbaar is.

Dunea's rol in de energietransitie

Dunea ziet mogelijkheden om met de energie van water bij te dragen aan de energietransitie in Nederland. Dit kan met name in combinatie met warmte- en koude-opslag (WKO). Zo hebben we in 2018 voorbereidingen getroffen voor energielevering aan de Mall of the Netherlands. Dit nieuwe winkelcentrum in Leidschendam-Voorburg wordt gekoeld en verwarmd door middel van WKO. Onze naastgelegen rivierwaterleiding levert straks in de winter koude aan de WKO. Die zorgt 's zomers voor extra

koelcapaciteit. Dit leidt voor de Mall tot een extra 9% CO₂-reductie.

MKB Den Haag Dunea Duurzaamheidsprijs

Dunea en MKB Den Haag loven een prijs uit voor de duurzaamste MKB-onderneming in de hofstad. Dunea participeert in de prijs om onderlinge samenwerking tussen ondernemers op het pad van verduurzaming te stimuleren en ook zelf van best practices te kunnen leren. In 2018 won Strandpaviljoen The Shore deze prijs.

Maatschappelijk verantwoord inkopen

Maatschappelijk verantwoord inkopen is een bepalende factor binnen maatschappelijk verantwoord ondernemen en vanaf 2018 heeft dit een structurele plek in het inkoopbeleid. Zo worden duurzaamheidscriteria opgenomen in aanbestedingen en verwachten wij van aannemers in de openbare ruimte dat ze ten minste onze gedragscode voor opdrachtnemers onderschrijven.

Wagenpark verduurzamen

Monteursbussen, pool-auto's, bestelwagens en terreinwagens: Dunea is met 158 voertuigen zichtbaar aanwezig in haar omgeving. Hoewel het wagenpark verantwoordelijk is voor een klein deel van Dunea's CO₂-uitstoot, is het juist vanwege deze zichtbaarheid belangrijk om het goede voorbeeld te geven. In 2018 is onderzoek gedaan naar de mogelijkheden en valkuilen. Conclusie was dat rijden op waterstof de komende jaren nog geen haalbaar alternatief is. Elektrische personenauto's zijn dat wel. Het aantal laadpalen wordt op onze locaties vanaf medio 2019 fors uitgebreid. Tegelijkertijd gaat dan het vervangingsprogramma

voor het wagenpark van start. Onze doelstelling is dat in 2025 het gehele wagenpark van Dunea CO₂-neutraal is.

Pakket kleine maatregelen

Het pakket kleine maatregelen richt zich op ogenschijnlijk kleine verbeteringen die snel resultaat opleveren en vanwege hun grote zichtbaarheid veel impact hebben op het duurzaamheidsbewustzijn binnen Dunea. Het verduurzamen en circulair maken van bedrijfskleding, koffiebekers en relatiegeschenken valt hieronder.

Linda de Koning-Gillemans, facilitair werkbestuurder:
'Met het vaker gebruiken van koffiebekertjes, al was het maar twee keer, halveren we deze afvalberg al. We gaan onze medewerkers verleiden om hun bekertje niet meteen weg te gooien. Verder komen er speciale afvalbakken voor de inzameling van gebruikte bekertjes. Daarvan worden hygiënedoeken gemaakt.'

Theo Dikkes, domeinmanager Facilitair & Fysieke Beveiliging:

'De personenauto's die in 2019 worden vervangen, worden elektrische varianten. De verwachting is dat dat voor monteursbussen vanaf 2021 geldt. De markt voor elektrische monteursbussen die aan onze eisen voldoen is nu nog niet volwassen. We werken daarnaast aan verlaging van het brandstofgebruik door autobanden te vullen met stikstof, wat 5% brandstof bespaart, en te kiezen voor hybride voertuigen. Ook is niet altijd een grote bus nodig. Door goed te kijken naar werkprocessen en logistiek anders in te richten, kunnen we nu al verduurzamen.'

Dunea Internationaal

In 2018 zijn onze al lopende internationale projecten verder uitgebouwd, waarbij de aanpak van ons project in HomaBay, Kenia zelfs als showcase dient van hoe door samenwerkingen de impact enorm vergroot wordt. In het programma WaterWorX zijn alle tien Nederlandse drinkwaterbedrijven verenigd om samen met hun lokale partners en het Ministerie van Buitenlandse zaken wereldwijd tien miljoen mensen duurzaam toegang geven tot schoon drinkwater in de periode 2017 – 2030. Met WaterWorX levert de Nederlandse watersector een significante bijdrage aan Sustainable Development Goal 6 van de Verenigde Naties.

In Kenia gaat het om veilige drinkwatervoorzieningen en de kans op toegang tot de geldmarkt voor het aantrekken van leningen voor investeringen. In dit project werkt Dunea

samen met Amref Health Africa en WereldWaternet. In 2018 zijn de programma's Football for Water en Safe Water Enterprise aangesloten.

In Mozambique maakt Dunea deel uit van een consortium met Wetterskip Fryslân en vier lokale partners om de kennis en het beheer van de duin-aquifer te vergroten. De duinen zullen, net als bij ons, een grote rol krijgen in een duurzame drinkwatervoorziening. Medio 2019 verwachten we goedkeuring van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) om tot de uitvoeringsfase over te gaan.

Dunea helpt het drinkwaterbedrijf van Tirana (Albanië) bij het terugdringen van de hoeveelheid niet in rekening gebracht water (NRW). De implementatie van het plan zal in 2019 ter hand worden genomen, waarbij Dunea via een te verstrekken subsidie betaald wordt voor haar adviserende rol.

Personeel en organisatie

Veranderende arbeidsmarkt

Dunea heeft nu en in de toekomst mensen nodig die willen bijdragen aan de uitdagingen waar we voor staan.

De veranderingen op de Nederlandse arbeidsmarkt bleven in 2018 niet onopgemerkt voor Dunea. Meer dan in eerdere jaren was sprake van natuurlijk verloop. Het aantal vacatures in 2018 groeide daarmee aanzienlijk ten opzichte van de voorgaande jaren.

De krappere arbeidsmarkt vraagt om een duidelijk werkgeversmerk van Dunea. In 2018 is een start gemaakt met het opbouwen van dit merk. Daarin wordt nadrukkelijk de bijzondere combinatie van het maken van drinkwater met behulp van de natuur onder de aandacht gebracht. Het is met name deze combinatie waardoor in 2018 35 nieuwe collega's hebben gekozen voor Dunea als werkgever.

Dunea in transitie

De in 2017 ingezette transitie naar een nieuw Dunea, was ook in 2018 nog in volle gang. Niet alleen door de livegang van de eerste fase van het ERP-systeem Umax, wat een andere manier van (samen)werken vraagt, maar ook door het werken in een andere organisatiestructuur. Dit vraagt gewenning en biedt tegelijkertijd nieuwe kansen.

De veranderende organisatie en manier van werken betekent ook dat functies en werkzaamheden veranderen. Sommige werkzaamheden verdwijnen en tegelijkertijd ontstaan nieuwe functies. Bij het neerzetten van de nieuwe organisatiestructuur in 2017 is aangegeven dat de processen en domeinen in de volgende jaren de nodige aanpassingen ondergaan.

De introductie van het ERP-systeem Umax, de procesgerichte manier van (samen)werken en de verbeterde efficiency die daarmee bereikt wordt, hebben in 2018 geleid tot drie OR-adviesaanvragen met personele gevolgen. Op deze adviesaanvragen was het Sociaal Plan Dunea Duin & Water van toepassing.

In 2018 is daarnaast bijzondere aandacht besteed aan continu verbeteren. Alle leidinggevenden en een aantal procesverbeteraars zijn getraind in lean technieken om procesverbeteringen te signaleren en te implementeren. Dit wordt in 2019 verder uitgebouwd.

Inzetbaarheid

In 2018 zijn veel collega's getraind om te kunnen werken met het nieuwe ERP-systeem. Door interne stages, detacheringen, interne doorstroom op vacatures en opleidingen hebben ook in 2018 veel collega's gewerkt aan een bredere inzetbaarheid.

Ontwikkeling van onze medewerkers is ook een vast gespreksonderwerp in de beoordelings- en ontwikkelcyclus (BOC), waarin steeds meer focus komt te liggen op het inzetten op talent en kracht. Het doorlopende gesprek daarover tussen medewerkers en leidinggevenden, is een belangrijk aspect in de nieuwe bedrijfsregeling BOC. Die regeling is in 2018 goedgekeurd door de OR en wordt in 2019 ingevoerd.

Het ziekteverzuim lag in 2018 aanzienlijk hoger dan in voorgaande jaren. In de eerste maanden van 2018 werd dit met name veroorzaakt door de griepiepidemie, die volgens het RIVM duurde van half december 2017 tot in april 2018.

Ons werkgeversmerk

Bij Dunea werken mensen met passie voor duin en water. Wij maken water met de natuur en dat is bijzonder: een product dat er werkelijk toe doet. Met circa 500 deskundige en betrokken collega's werken we met veel energie aan een duurzaam product. Iedere dag zorgen we voor goed en betrouwbaar drinkwater voor 1,3 miljoen klanten en beschermen we ons prachtige duingebied voor de productie van kraanwater. Een dynamisch proces waarin de klant centraal staat. Dunea is een veelzijdig bedrijf met korte lijnen: een bedrijf in beweging, waar ruimte is voor eigen initiatief en persoonlijke ontwikkeling. Samen werken aan duin en water: dat is Dunea.

Maar ook in de opvolgende kwartalen bleef het ziekteverzuim hoog. Dit werd veroorzaakt door lang verzuim (meer dan 40 dagen en voor een aanzienlijk deel niet arbeidsge-relateerd). De ziekmeldingsfrequentie bleef wel binnen de norm.

Inclusief ondernemen

Dunea streeft naar een personeelsbestand dat een afspiegeling is van de hele samenleving. De doelstelling is om jaarlijks ten minste vijf mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan te nemen, hetzij in dienstverband, hetzij voor een leerwerkplek of werkervaringsplaats. Ze zijn ten minste zes maanden lang 24 uur per week bij Dunea aan het werk. In februari 2018 werd een intentieverklaring getekend met Haeghe Groep voor het versterken van de samenwerking. Beide partijen willen de huidige samenwerking uitbreiden en meer mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans bieden op passend werk binnen Dunea. Eind 2018 bleek het streefcijfer gehaald en waren negen mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt bij Dunea aan het werk.

CAO

Dunea valt onder de CAO Waterbedrijven. De laatste CAO had een looptijd tot 1 juli 2017. De onderhandelingen over een nieuwe CAO zijn in 2017 gestart en in 2018 voortgezet. Aan het eind van 2018 hebben de partijen aan de CAO-tafel het overleg opgeschort; er was geen overeenstemming over een nieuwe CAO. Vanuit werkgeverskant is vervolgens per 1 januari 2019 met terugwerkende kracht een loonsverhoging doorgevoerd voor de collega's die op 1 november 2018 in dienst waren.

“ Dunea streeft naar een personeelsbestand dat een afspiegeling is van de hele samenleving

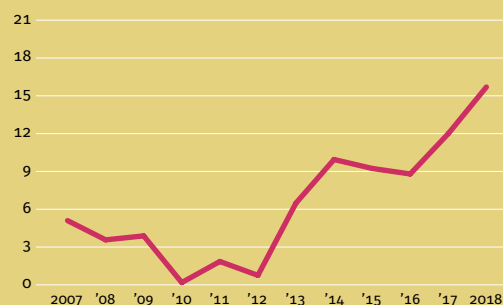
Financiële ontwikkelingen

Algemeen

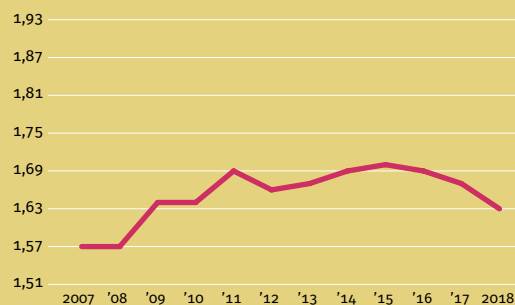
Dunea gaat uit van het beginsel dat er evenwicht moet zijn tussen de opbrengsten en de kosten. In de Drinkwaterwet is ervoor gekozen de tariefstelling op een indirecte wijze te normeren. Deze wettelijke norm is de maximale toegelaten gemiddelde vermogenskosten, ofwel de zogenaamde WACC (weighted average cost of capital). Deze WACC wordt voor twee jaar vastgesteld door de minister van Infrastructuur en Milieu en voor 2018 en 2019 is deze vastgesteld op 3,4% (inclusief 1% voor buitenlandactiviteiten). De definitieve WACC wordt vastgesteld middels het Bedrijfsverslag dat voor 1 oktober 2019 aan het Ministerie van Infrastructuur & Milieu wordt gerapporteerd. De behaalde WACC van 3,6% is boven de gestelde norm van 3,4%. Dunea zal als gevolg hiervan 'de overwinst 2018' van circa € 1 miljoen aan de klant teruggeven door verlaging van de drinkwatertarieven in 2020.

Op basis van de externe financiering geldt ook dat er minimale winst gemaakt moet worden om de interestlasten te kunnen afdekken en ook een minimum solvabiliteit van 30%. In 2018 is de interest coverage ratio 3,9 (2017: 2,4), en dus is deze ratio ruimschoots behaald. De solvabiliteit (procentuele verhouding tussen eigen vermogen en het balanstotaal) is ultimo 2018 uitgekomen op 38,1% (2017: 35,6%).

Resultaat na belasting (in miljoen €)

Integraal watertarief (in €)

Resultaat

Het resultaat na belasting over 2018 komt uit op € 15,7 miljoen (2017: € 12,0 miljoen). Daarmee is het resultaat met € 3,7 miljoen gestegen. Deze stijging zit met name in de verhouding van bedrijfslasten ten opzichte van de bedrijfsopbrengsten die is gedaald met 1,54% en de € 2,7 miljoen lagere rentelasten door een lagere financieeringsbehoefte en een lagere rentevoet voor de langlopende leningen en krediet in rekening courant.

Bedrijfsopbrengsten

De bedrijfsopbrengsten bestaan voor 96% uit wateropbrengsten (2017: 95%). Door de droge zomer van 2018 is de afzet en daarmee het drinkwateropbrengsten gestegen met € 1,8 miljoen. Ondanks de droge zomer zijn de wateropbrengsten (exclusief verkoop aan andere waterbedrijven) gedaald met € 2,0 miljoen. Het tarief voor m³ verbruik is gedaald met 2 cent (zie ontwikkeling drinkwatertarief) en dit heeft geresulteerd in een afname van de drinkwateropbrengsten met € 1,5 miljoen. In aanvulling daarop zijn de drinkwateropbrengsten lager doordat de raming van het nog te factureren verbruik eind 2017 te hoog is ingeschat door een te laag ingeschat niet in rekening gebracht verbruik in 2017 (€ 0,8 miljoen). In de wateropbrengsten zijn ook de opbrengsten voor vastrecht opgenomen. Het vastrecht tarief 2018 is verlaagd ten opzichte van 2017 (zie ontwikkeling drinkwatertarief) waardoor er een daling is van € 3,2 miljoen. Echter deze daling wordt grotendeels gecompenseerd door het in 2018 vervallen van de korting voor een automatische incasso (€ 2,4 miljoen) en doordat er meer aansluitingen zijn ten opzichte van 2017 (€ 0,3 miljoen). De bijdrage voor preca-

rioheffing is licht gedaald ten opzichte van 2017 met € 0,3 miljoen doordat sommige gemeenten de precarioheffing hebben verlaagd (Hillegom) of afgeschaft (Pijnacker-Nootdorp). Dit is overigens ook terug te zien in een daling van de bedrijfslasten. Overige wateropbrengsten zijn gedaald met € 1,3 miljoen omdat er geen verhuiskosten meer in rekening worden gebracht bij de klant.

Bedrijfslasten

De bedrijfslasten zijn gedaald met € 5,8 miljoen ten opzichte van 2017 tot een totaal van € 123,7 miljoen (2017: € 129,5 miljoen). Dit komt vooral door een daling van € 4,2 miljoen in de kosten voor de implementatie van het nieuwe ERP-systeem. Het nieuwe systeem is geïmplementeerd per 1 januari 2018. In 2017 waren de kosten hoger en zijn de kosten met name gemaakt voor de voorbereidings-, licentie- en inrichtingskosten van het nieuwe ERP-systeem. De kosten voor de fase na de implementatie van het nieuwe ERP-systeem zijn lager en hebben betrekking op extra (nazorg) werkzaamheden die nodig zijn geweest om het systeem op een goede manier te laten werken en de kinderziektes op te lossen. Ondertussen zijn we in 2018 gestart met de voorbereidingen voor een verdere implementatie van het nieuwe ERP binnen andere bedrijfsonderdelen.

In 2018 is een vrijval van € 1,0 miljoen voor de reorganisatievoorziening geweest. Dit komt vooral door een hoger natuurlijk verloop dan bij het vormen van de voorziening was ingeschat. Fase 2 is afgerond in 2018 en in 2019 zal de laatste fase worden afgerond en is er nog een resterende voorziening van € 3,7 miljoen (2017: € 4,8 miljoen) nood-

zakelijk. De lagere kosten voor lonen en salarissen worden deels gecompenseerd door een hogere inhuur van personeel op vacatures (opgenomen in overige personeelskosten) en doordat het aantal FTE gedurende 2018 is afgenomen.

Verder zijn de financiële lasten gedaald met € 2,7 miljoen doordat de gemiddelde rente van de leningportefeuille is gedaald van 3,84% naar 3,14% door het lage renteniveau op de kapitaalmarkt voor de (her)financiering.

Drinkwatertarieven 2018

In 2018 is de tariefstructuur niet gewijzigd. Voor de levering van drinkwater betaalt de klant een vastrecht waarvan de hoogte is gebaseerd op de leveringscapaciteit van het verbruiksadres van de klant en voor het drinkwaterverbruik betaalt de klant een uniform variabel tarief.

De berekening van de hoogte van beide genoemde tarieven is wel veranderd. Tot 2018 waren niet alle tarieven kostendekkend terwijl dat volgens de wettelijke kaders wel het uitgangspunt moet zijn. Vanaf 2018 is het principe van kostendekkendheid voor de tarieven wel doorgevoerd en is het tarief voor drinkwater en de vastrechtstarieven opgebouwd volgens de 'kostprijs-plus methode': kostprijs + een (winst)marge voor de verbetering van onder andere de solvabiliteit en de gewenste verhouding vaste en variabele drinkwaterinkomsten. Voor het vastrecht is de marge voor 2018 vastgesteld op 18% en voor het tarief voor drinkwater op 5%.

Voor de overige tarieven zoals de aansluitbijdrage voor een nieuwe of gewijzigde aansluiting of de reparatiekosten van brandkranen was de berekening van de tarieven al voor 2018 gebaseerd op de kostprijs + een winstmarge van 10%.

De (winst)marge van het vastrecht is hoger omdat Dunea ernaar streeft 40% van de drinkwateropbrengsten te baseren op vaste inkomsten (vastrecht: tarief leveringscapaciteit) en 60% op de variabele inkomsten (drinkwater: m³-tarief).

Hiermee zijn de inkomsten uit vast en variabel beter in lijn met de kosten die moeten worden gedekt. Dunea is een kapitaalsintensief bedrijf dat veel vaste kosten heeft om de infrastructuur van zowel de productie als de distributie te onderhouden. Ook wordt de komende jaren geïnvesteerd in de infrastructuur om de kwaliteit en leveringszekerheid van het drinkwater te kunnen waarborgen.

Om dat mogelijk te maken is een blijvend gezonde inkomstenstructuur noodzakelijk: 40% van de opbrengsten uit vastrecht. In lijn met dit beleid is de marge (verschil tussen kostprijs en tarief) opgenomen in het vastrechtstarief, hoger dan de marge in het variabel tarief.

“ de Lek wordt een volwaardige tweede bron, in plaats van een noodinname

Het margebeleid is afhankelijk van de ontwikkeling in de verhouding vastrecht en variabele omzet van 40:60, de ontwikkeling van de solvabiliteit, de toekomstige investeringen en de toegestane WACC. Door de veranderde berekeningsmethodiek is ten opzichte van 2017 voor 2018 het vastrecht voor alle leveringscapaciteiten verlaagd. Het laagste vastrecht dat voor meer dan 95% van onze klanten geldt, is verlaagd van € 61,18 naar € 59,21 en het variabel tarief is met € 0,02 verlaagd van € 1,02 naar € 1,00. (Tarievenregeling 2018: <https://www.dunea.nl/tarievenregeling-2018>.)

Toezicht drinkwatertarieven

De drinkwatertarieven moeten op transparante wijze tot stand komen, non-discriminatoir zijn en de relevante kosten voor drinkwatertaken dekken volgens de wettelijke kaders zoals opgenomen in de Drinkwaterwet, het Drinkwaterbesluit en de Drinkwaterregeling. De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is belast met het toezicht op de naleving van het wettelijk kader. De Autoriteit Consument en Markt (ACM) is de wettelijk adviseur van de ILT en adviseert de ILT over de totstandkoming van de drinkwatertarieven.

Naar aanleiding van de controle op de totstandkoming van de drinkwatertarieven 2016 gaf de ILT begin 2017 aan dat de transparantie, niet alleen van Dunea maar van alle andere drinkwaterbedrijven, ontoereikend was en werd een aanwijzing in het vooruitzicht gesteld als de tarieven 2018 opnieuw niet aan alle wettelijke bepalingen zouden voldoen. Dunea heeft dit aangegrepen om voor de drinkwatertarieven 2018 het inzicht verder te verbeteren in de kosten die leiden tot de drinkwatertarieven 2018. Voor de drinkwatertarieven 2018 heeft de ILT op basis van het adviesrapport van de ACM geconcludeerd dat Dunea bij de totstandkoming van de drinkwatertarieven 2018 handelt overeenkomstig het wettelijk kader. Het geven van een aanwijzing is daarmee van tafel.

Investeringen

In 2018 is voor nieuwe investeringen in materiële vaste activa € 39,6 miljoen uitgegeven en komt hiermee € 2,1 miljoen lager uit dan in 2017 door minder investeringen in de productie- en vervoermiddelen. Daarnaast is voor € 36,7 miljoen aan projecten gereedgekomen en geactiveerd. De post Werken in uitvoering is ultimo 2018 op € 34,8 miljoen uitgekomen en is ten opzichte van ultimo 2017 (€ 2,9 miljoen) gestegen.

Financiering

De procentuele verhouding tussen eigen vermogen en het balanstotaal (solvabiliteit) is ultimo 2018 uitgekomen op 38,1% (2017: 35,6%) en de current ratio op 0,103 (2017: 0,112). De solvabiliteit is ten opzichte van 2017 verbeterd. De verwachting is dat deze ratio verder zal stijgen, ondanks een verwachte stijging in het investeringsniveau en een

lager begroot nettoresultaat voor 2019 vergeleken met 2018. Als de investeringen en het nettoresultaat zich de komende jaren ontwikkelen zoals begroot, stijgt de genoemde procentuele verhouding verder waardoor Dunea minder afhankelijk wordt van het aantrekken van rentedragend vreemd vermogen.

Daardoor ontwikkelt de waternota zich gunstig en kunnen onze klanten op termijn profiteren. Uitgangspunt is wel dat zowel de kosten als de opbrengsten de komende jaren stabiel blijven. Voor de ontwikkeling van de kasstromen wordt verwezen naar het kasstroomoverzicht in de jaarrekening. Voor de huidige financiering wordt gebruikgemaakt van de financiering van een aantal Nederlandse banken en de Europese Investeringsbank (EIB). In 2018 zijn geen nieuwe vaste geldleningen afgesloten.

Vooruitzichten

Algemeen

Er zijn grote, ingrijpende ontwikkelingen gaande in de wereld om ons heen die ook effect gaan hebben op strategie en beleid van Dunea. Denk daarbij aan klimaatontwikkeling, bevolkingsgroei, de opgave van de energietransitie en circulaire economie, de digitalisering en de komst van nieuwe spelers. Dit zal op termijn grote gevolgen kunnen hebben op de ontwikkeling van West-Nederland. We zullen snel in beweging moeten komen, want processen met betrekking tot de inrichting en het waterbeheer van de West-Nederlandse delta kosten veel tijd.

De energietransitie waarbij warmte en mogelijk ook waterstof een belangrijke rol speelt, wordt gekoppeld aan de vervangingsopgave van drinkwater-, afvalwater- en

gasleidingen en de aanpassingen in de openbare ruimte als gevolg van het (veranderende) klimaat en vraagt dus om een integrale stedelijke aanpak.

Drukke in de ondergrond zorgt voor een wirwar van kabels en leidingen. Er is geen plek meer in de ondergrond. Wie neemt de regie?

Door integratie/synergie van de watersector met energie, grondstoffen, afval en data zal de sector te maken krijgen met (commerciële) partijen. Private en semi-private partijen doen hun intrede en veranderen, mede door toepassing van innovaties, het spel, het speelveld en de spelregels. Bijzaken van nu kunnen in de toekomst weleens hoofdzaken worden.

Eerste stappen zijn gezet

Voorbeelden van onze pro-actieve aanpak zijn de bronnenstudie, de zoektocht naar nieuwe producten en diensten, de laatste implementatie van Umax waardoor we flexibeler en weerbaarder worden en vooral sneller kunnen reageren op veranderingen in de buitenwereld. Ook de nieuwe arbeidsmarktbenadering en implementatie van het MVO-beleid zijn voortvarend in gang gezet.

Op korte termijn, tot circa 2025, blijft de Afgedamde Maas onze belangrijkste bron, maar aanvullend worden de volgende maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat de aanvoer van water gewaarborgd is:

- de Lek wordt een volwaardige tweede bron, in plaats van een noodinname,

“Afgelopen jaar heeft de droogte de urgentie voor Dunea om te vernieuwen bevestigd

- we vergroten de buffercapaciteit in de duinen van 4-6 weken naar drie maanden, de inzet van bestaande waterwingebieden wordt geoptimaliseerd van 80 naar 92 miljoen m³ per jaar. Hiervoor zullen meer duingronden in beheer worden genomen, vooral bij Berkheide, waardoor onze rol als natuurbeheerder nog groter wordt.

Op langere termijn

1. We gaan in 2019 een keuze maken voor een aanvullende derde bron. Daarnaast wordt onderzoek gedaan naar voor Dunea andere technieken, zoals omgekeerde Osmose.
2. Uit het project Waterbedrijven van de Toekomst (samen met hoogheemraadschap Rijnland) blijkt dat verbreding en opschaling een kans is om geïntegreerd uitdagingen op te pakken. Gaan we naast drinkwater en natuurbeheer ook afvalwater zuiveren, gemalen beheren en zelfs energie opwekken? We hopen in 2019 pilots op te zetten om te ontdekken wat Multi Utility precies inhoudt. Bijvoorbeeld projectlocatie Valkenburg waar we met Rijnland, Katwijk en het Rijksvastgoedbedrijf een nieuw sanitatieconcept combineren met een oplossing voor warmtelevering op basis van aquathermie.

3. Stappen we in de energiesector om de transitie te bespoedigen? Water is een belangrijke drager van energie en wij kunnen een belangrijke partner worden in de energietransitie.
4. Afgelopen jaar heeft de droogte de urgentie voor Dunea om te vernieuwen bevestigd. Zo zijn er ontwikkelingen bovenstrooms, in bijvoorbeeld Duitsland, België en Frankrijk maar ook van Nederlandse waterbeheerders die meer water gaan aftappen door de aanleg van voorraden aan zoetwater uit de Maas. De vraag is wat er nog voor ons over blijft, terwijl er in de zomermaanden al minder water door de Maas stroomt en de kans op verontreinigingen groter is bij lage waterstanden.

Beslissingen voor de toekomst zijn niet eenvoudig en vereisen grote investeringen. We zullen hier dan ook zeer zorgvuldig – maar wel met urgentie – mee omgaan, waarbij we samen optrekken met onze belanghebbenden, aandeelhouders, commissarissen en onze eigen medewerkers.

Ontwikkeling drinkwatertarief

Het integrale drinkwatertarief voor een gemiddeld huishouden exclusief de toeslag op het vastrecht op de precarioheffing, Belasting op Leidingwater (BOL) en BTW, laat vanaf 2015 een daling zien van € 1,70 naar € 1,63 per m³ in 2018. In 2019 stijgt het laagste vastrecht licht van € 59,21 naar € 59,47 en daalt het variabel tarief met € 0,02 van € 1,00 naar € 0,98. Per saldo daalt voor 2019 het integrale drinkwatertarief verder van € 1,63

naar € 1,61 per m³. (Tarievenregeling 2019: <https://www.dunea.nl/tarievenregeling-2019>).

Het antwoord op de vraag of de drinkwatertarieven van Dunea ook voor 2019 voldoen aan het wettelijk kader, is nog niet bekend. Het onderzoek door de ILT in samenwerking met de ACM loopt nog. In de tweede helft van 2019 wordt de uitslag bekend.

Investeringsniveau

Het investeringsniveau voor de periode 2019–2023 komt uit op circa € 155 miljoen. De investeringen bestaan uit de uitgaven voor het project Proceswater duurzaam en veilig in Scheveningen, het totale Masterplan Katwijk en het programma distributie (hoofdleidingen, aansluitleidingen en transportleidingen). In het programma distributie is voor de jaren 2019 t/m 2023 rekening gehouden met het vervangen van 35 kilometer hoofdleidingnet per jaar. De uitgaven voor een derde bron en de uitbreiding van de productie- en distributiecapaciteit door de forse toename van het aantal woningen in ons voorzieningsgebied, zijn niet in het genoemde bedrag voor de periode 2019–2023 opgenomen. De uitgaven die hiermee zijn gemoeid zijn omvangrijk en betekenen een forse verhoging van het investeringsniveau en zullen met name gaan lopen vanaf 2020.

Financiering

De verbetering van de solvabiliteit blijft noodzakelijk om Dunea minder afhankelijk te maken van het rentedragend vreemd vermogen.

De verbetering van de solvabiliteit is ook nodig voor de financiering van de eerdergenoemde hoge investeringen waarvoor Dunea de komende jaren komt te staan. De forse stijging van het investeringsniveau betekent ook een stijging van het balanstotaal. Voor het financieren van deze investeringen treffen we maatregelen om deze extra investeringen straks niet alleen met vreemd vermogen te hoeven financieren. Als er geen maatregelen worden getroffen, daalt de solvabiliteit tot onder de minimale eis van banken van 30%. Het financiële beleid en het daaruit afgeleide tarievenbeleid voor de komende jaren is erop gericht de solvabiliteit jaarlijks met gemiddeld 1% te laten groeien tot minimaal 40%. Hiervoor is een jaarlijks nettoresultaat van ca. € 10 miljoen noodzakelijk. Dit stelt Dunea in staat blijvend te voldoen aan de minimale solvabiliteits eis van de vermogensverschaffers van 30%.

Voor 2019 is behoefte aan een additionele financiering van circa € 50 miljoen voor toekomstige investeringen. Voor deze financiering kan gebruik worden gemaakt van een aantal Nederlandse banken en van de Europese Investeringsbank.

Een permanent aandachtspunt is de ontwikkeling van de rente. Na het lage renteniveau van de afgelopen jaren is de verwachting van de banken dat eind 2019 de lange rente licht omhoog zal gaan. Deze verwachting is gebaseerd op het door de ECB in december 2018 beëindigen van het inkoopprogramma van bedrijfsobligaties waarvan een stijgende rente het effect zou moeten zijn. Wij volgen de renteontwikkeling op de voet om hierop tijdig te kunnen anticiperen.

Medewerkers

In 2017 is de organisatie ondergebracht in de nieuwe organisatiestructuur. Daarbij is aangegeven dat voor de rest van de organisatie vanaf 2018 vervolgstappen in de reorganisatie worden geïmplementeerd. Ook in 2019 zullen hier nog stappen in volgen en worden nog adviesaanvragen bij de ondernemingsraad ingediend met personele gevolgen. Op deze adviesaanvragen wordt het Sociaal Plan Dunea Duin & Water toegepast.

Zoetermeer, 20 mei 2019

Directie

Wim Drossaert

Governance

Corporate governance

In het vorige jaarverslag berichtten wij dat in 2017 de Corporate Governance Code (de Code), die in december 2016 is herzien, door Dunea vrijwillig als norm is genomen. De Code brengt mee dat Nederlandse beursvennootschappen geacht worden verantwoording af te leggen over de naleving van de herziene Code in het bestuursverslag. Dunea is weliswaar geen beursgenoteerde organisatie, maar kiest ervoor de Code op vrijwillige basis toe te passen.

Dunea heeft hiervoor gekozen omdat zij, gelet op de aard van de organisatie en de plek die Dunea inneemt in het maatschappelijk speelveld, streeft naar een transparante en integere bedrijfsvoering door het dagelijks bestuur en goed toezicht door haar Raad van Commissarissen. De Code biedt hiertoe ankerpunten en richtsnoeren waarvoor Dunea zich bij haar dagelijkse bedrijfsvoering en de bijbehorende processen kan laten leiden.

Algemeen

In de Code staan begrippen als transparantie en integriteit centraal. De Code en het daaruit voortvloeiende strategisch omgevingsmanagement biedt voorts een kader voor de wijze waarop Dunea omgaat en in contact treedt met haar stakeholders zoals klanten en aandeelhoudende gemeenten, maar ook in breder opzicht voor de gehele omgeving waarin Dunea een rol speelt. De directie en de Raad van Commissarissen zijn bij de besluitvorming verantwoordelijk voor de afweging van de voor Dunea relevante belangen. De continuïteit van Dunea als drinkwaterbedrijf staat hierbij voorop.

Dunea streeft er voorts naar om open en actief te communiceren met haar belanghebbenden. Deze houding is in lijn met de achterliggende gedachte van de Code. Daarbij past een transparante opstelling ten aanzien van de waarden en normen van de organisatie en de interne regelgeving die de naleving moet borgen en het uitdragen van deze waarden en normen naar onze externe stakeholder. Dientengevolge is Dunea voornemens om vanaf 2019 de daartoe relevante documenten op haar website te plaatsen om zodoende te voldoen aan de bepalingen hieromtrent uit de Corporate Governance Code. Hierbij kan gedacht worden aan de reglementen van de RvC, de gedragscode en de klokkenluidersregeling.

Dunea heeft de principes en best practices overgenomen, voor zover deze op haar van toepassing zijn. Hiermee is voor zover mogelijk aansluiting gezocht bij de Code. De reikwijdte van de adaptatie van de Code binnen Dunea wordt periodiek gemonitord. Echter, na een grondige analyse heeft Dunea geoordeeld dat diverse bepalingen uit de Code, met name die primair gericht zijn op beursvennootschappen met vrij verhandelbare aandelen, zich niet dan wel niet integraal lenen voor toepassing op een drinkwaterbedrijf met een wettelijke verplichting tot het hebben van aandeelhouders in de publieke sector. Daarom heeft Dunea er weloverwogen voor gekozen om een aantal principes en best practices uit de Code niet op haar van toepassing te verklaren. Het gaat daarbij om de volgende aspecten.

a Benoemingsduur bestuurder

Uit de Code volgt dat een bestuurder voor ten hoogste vier jaar wordt benoemd, met de mogelijkheid om telkens voor

ten hoogste vier jaar te worden herbenoemd. Dunea heeft ervoor gekozen hiervan af te wijken. Reden hiervoor is dat de Raad van Commissarissen het een onwenselijke gang van zaken vindt als de benoemingsperiode van de bestuurders bij voorbaat wordt vastgelegd. De Raad van Commissarissen wenst in dat opzicht meer vrijheid en wil zich bij haar keuze laten leiden door de omstandigheden van het moment en de visie die zij daarbij voor ogen heeft.

De huidige bestuurder van Dunea is bij aanvang voor de duur van vijf jaar aangesteld. Met deze termijn van vijf jaar sluit Dunea aan bij de cycli van de door Dunea te behalen lange termijn doelstellingen (koersdoelen), die ook telkens een horizon van 5 jaar kennen. Gelet op de continuïteit en verantwoordelijkheid acht de Raad van Commissarissen het van groot belang dat de bestuurder zelf de door hem ingezette koersdoelen binnen zijn benoemingstermijn tot een einde kan brengen.

Tot nader order zal een afweging of wellicht heroverweging over de duur van de termijn waarvoor de bestuurder wordt benoemd dan ook verder achterwege blijven. Zodra het aantrekken van een nieuwe bestuurder aan de orde is, zal dit punt weer worden geagendeerd.

b Geen remuneratierapport of separaat beloningsbeleid

Hoewel Dunea er wel recent voor heeft gekozen een Remuneratiecommissie in te stellen, waarbij tevens de selectie- en benoemingsbevoegdheden zijn belegd die doorgaans aan een selectie- en benoemingscommissie zijn toebedeeld, is in het afgelopen jaar nog geen remuneratierapport opgesteld.

Dunea is aangesloten bij de kaders van de Wet Normering Bezoldigingen Topfunctionarissen Publieke en Semipublieke Sector (WNT). Deze wet is ook op de directies van drinkwaterbedrijven van toepassing. Deze wettelijke regeling brengt mee dat het vaststellen van een nader beloningsbeleid achterwege kan blijven. De Raad van Commissarissen heeft echter gemeend om toch zoveel mogelijk recht te willen doen aan de bepalingen in de Code en heeft daarom besloten, mede gelet op de benoeming van nieuwe commissarissen in de toekomst, om een Remuneratiecommissie in te stellen die toeziet op de handhaving van de WNT.

Wet Bestuur en toezicht

Wet- en regelgeving op het gebied van bestuur en toezicht (Wet Bestuur en Toezicht, in combinatie met de aanpassingen in Boek 2 BW) beoogt om diversiteit zoveel mogelijk ingebed te krijgen in de toezichthouders van een organisatie. Hierbij moet worden gedacht aan een evenwichtige verdeling binnen het bestuur en de Raad van Commissarissen van mannen en vrouwen. Dunea beschouwt deze evenwichtige verdeling als een element van selectiecriteria. Voor zowel mannen als vrouwen geldt wettelijk een minimumpercentage van 30%, Dunea voldoet op dit vlak aan de wettelijke vereisten. Zo bestaat het managementteam van Dunea voor 33,3% uit vrouwen. Binnen de Raad van Commissarissen bedraagt na een nieuwe benoeming in 2018 dit percentage thans 40%. Maar ook bij toekomstige (her)benoemingen van commissarissen wordt het diversiteitsbeleid nadrukkelijk in overweging genomen.

Ieder jaar monitort en rapporteert Dunea in haar jaarverslag over corporate governance en de wijze waarop daar invulling aan is gegeven. Zij doet dit aan de hand van de controles door de AO/IC functionaris, de Compliance Officer en het jaarlijkse auditplan (ten behoeve van ISO-certificering) dat door een team van interne auditors wordt uitgevoerd. Een volledig onafhankelijke/externe auditafdeling zoals in de Code wordt beschreven heeft Dunea bewust niet ingericht, dit zou voor een organisatie met de omvang van Dunea te ver voeren. Naast de reeds benoemde interne controles wordt deze rol met name door de externe accountant ingevuld. Essentiële wijzigingen in de corporate governancestructuur worden geagendeerd voor de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.

In control verklaring

De directie is verantwoordelijk voor de inrichting en effectiviteit van de systemen voor risicobeheersing en interne controle. De directie verklaart dat:

- het jaarverslag in voldoende mate inzicht geeft in tekortkomingen in de werking van de interne risico-beheersings- en controlesystemen;
- voornoemde systemen een redelijke mate van zekerheid geven dat de financiële verslaggeving geen onjuistheden van materieel belang bevat;
- het naar de huidige stand van zaken gerechtvaardigd is dat de financiële verslaggeving is opgesteld op going concern basis; en
- in het jaarverslag de materiële risico's en onzekerheden zijn vermeld die relevant zijn ter zake van de verwachting van de continuïteit van de vennootschap voor een periode van twaalf maanden na opstelling van het verslag.

Ontwikkelingen in 2018

De heer De Boer heeft gedurende tien jaar (een eerste termijn van vier jaar, een herbenoeming voor vier jaar alsmede een derde en laatste termijn van twee jaar) de functie van commissaris bij Dunea vervuld. De laatste benoemingstermijn is per 1 juli 2018 ten einde gekomen. De heer De Boer was niet meer herkiesbaar.

Conform de voorgeschreven procedure (en gelet op het bepaalde in artikel 10.2 en 10.3 van de statuten) heeft de Raad een nieuwe commissaris voor benoeming voorgedragen aan de algemene vergadering van aandeelhouders op 28 juni 2018. De aandeelhouders hebben ter vergadering ingestemd met de benoeming van mevrouw ir. A. van der Rest als commissaris van Dunea met ingang van 1 juli 2018.

Eveneens per 1 juli 2018 liep de eerste benoemingstermijn van de heer drs. L.A.S. van der Ploeg af. De Raad heeft de heer Van der Ploeg voor herbenoeming voorgedragen aan de aandeelhouders in eerdergenoemde aandeelhoudersvergadering. De aandeelhouders hebben er ter vergadering mee ingestemd de heer Van der Ploeg te herbenoemen voor een periode van 4 jaar, ingaande 1 juli 2018.

Risicomanagement

Het lopen van risico's is inherent aan het voeren van een onderneming. Bij het uitvoeren van een risicoanalyse wordt in kaart gebracht welke risico's invloed kunnen hebben op het realiseren van de doelen van een organisatie. Voor de opzet en verslaglegging van risicomanagement heeft Dunea aansluiting gezocht bij het COSO

Enterprise Risk management Integrated Framework (COSO-ERM). Dit heeft geleid tot aanpassing in de toegepaste denkwijze en de methodiek, niet in de inhoudelijke beoordeling en weging van de individuele risico's binnen Dunea.

Risicoanalyse proces

Het risicoanalyse proces omvat de volgende stappen. Allereerst worden naar aanleiding van risicoanalyses de meest relevante risico's voor Dunea geïdentificeerd op basis van kans en impact (bruto risico's). Vervolgens wordt naar de aanwezigheid van bestaande beheersmaatregelen van de individuele risico's gekeken en in welke mate deze maatregelen de aanwezige risico's verminderen (bepalen netto risico's), alsmede de ontwikkeling van het risico. Op basis van de ontwikkeling van het risico en de mate waarin Dunea het risico kan beïnvloeden, wordt de risicotolerantie van de relevante risico's vastgesteld/bepaald. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een kader waarbij de impact van een risico kan worden bepaald en of deze binnen of buiten de tolerantie van Dunea valt. Tenslotte wordt de gewenste risicospons vastgesteld: op welke wijze wil Dunea met het betrokken risico omgaan, waarbij vier manieren van respons mogelijk zijn: accepteren, vermijden, verminderen of delen/overdragen (met derden het risico verleggen). Acties die hieruit voortvloeien worden gemonitord op voortgang van implementatie, ook door periodiek de risicoanalyse te updaten (2x per jaar).

Risicoprofiel

Conform het COSO model zijn de risico's ingedeeld in vier categorieën. De belangrijkste risico's van iedere categorie worden hierna kort toegelicht.

Risico	Maatregelen	Risicotolerantie ¹
Strategische risico's		
Leveringszekerheid onder druk door capaciteitsproblemen bronnen als gevolg van klimaatverandering en groei van de bevolking	Strategie alternatieve bron(nen)	Nihil/laag
Tegenstrijdige belangen tussen kortetermijn- en langetermijnvisie aandeelhouders en Dunea	Creëren bewustwording over publieke belang drinkwatervoorziening bij aandeelhouders	Laag
Kwaliteitseffecten drinkwater door verontreiniging bron door nieuwe, onbekende, opkomende stoffen	Creëren bewustwording bij vergunningverleners en stakeholders; uitbreiding zuiveringsproces; bemonsteringsprogramma	Nihil/laag
Operationele risico's		
Overstromingsrisico pompstation Bergambacht	Strategie alternatieve bron(nen); draaiboek bij overstroming; het bewustmaken van de betrokken veiligheidsregio's	Laag
Ongeautoriseerde toegang tot ICT systemen	Creëren bewustwording en testen op security issues; preventieve maatregelen (technisch, autorisaties, screening)	Laag
Kwaliteitseffecten drinkwater door besmetting/verontreiniging	Continue aandacht voor waterkwaliteit: bemonsteringprogramma, overwegen preventieve innamestops, fysieke beveiliging	Nihil/laag
Kennisverlies door verloop personeel	Eerder werven om overdracht kennis mogelijk te maken; investeren in uitbreiden kennis personeel; strategische personeelsplanning	Laag
Leveringszekerheid kan onder druk komen door uitval kritische assets en (IT) systemen	Beheren van assets met meerjarenplan; redundante systemen.	Nihil/laag
Negatieve media-aandacht waterkwaliteit	Monitoring berichtgeving, snelle reacties en diverse preventieve maatregelen	Gemiddeld

¹ De risicotolerantie geeft uitdrukking aan de impact die Dunea bereid is aan te gaan in relatie tot het betreffende risico.

Risico	Maatregelen	Risicotolerantie ¹
Financiële en financiële verslaggevingsrisico's		
Kredietrisico door niet voldoen aan opgenomen convenanten in leenovereenkomsten	Monitoren solvabiliteit en interest coverage ratio; up-to-date treasury statuut; rente-commissie met voldoende bevoegdheid en kennis; bewustwording impact dividend-betaling	Laag
Incassorisico	Helder en zorgvuldig incassoproces en afsluit-beleid met aandacht voor kwetsbare groepen	Gemiddeld
Versnelde afschrijving activa door ruimtelijke ontwikkelingen	Creëren bewustwording over publieke belang drinkwatervoorziening bij stakeholders	Gemiddeld
Inrichting financiële systeem draagt niet bij aan accurate verslaggeving in lijn met de gestelde eisen	Extra controlemaatregelen op basis van verhoogde risicogebieden als er onjuistheden zijn geconstateerd; verbeterplan voor aanpassingen en aanvullende proces controls	Laag
Compliance risico's		
Nieuwe/veranderende en huidige wet- en regelgeving	Monitoring; beïnvloeding in Vewin ² verband	Laag
Aangaan (buitenlandse) samenwerkings-overeenkomsten	Screening tegenpartijen en gedragscode medewerkers; kennis van lokale wet- en regelgeving	Gemiddeld
Fraude/belangenverstrengeling/corruptie door te ruime bevoegdheden	Voldoende functiescheiding; interne beheersingssysteem; klokkenluidersregeling	Nihil/laag
Nieuwe producten & diensten (niet-drinkwater activiteiten)	Strikte scheiding tussen wettelijke en niet-drinkwater activiteiten, deskundig personeel	Laag
Transparante, niet discriminerende, kosten-dekkende tarieven	Proces- en ketensturing, met inrichting informatiesysteem met proces controls, om tot transparante tarieven te komen	Gemiddeld

Dunea heeft gekeken naar de mogelijke impact van de Brexit en maatregelen genomen. Op dit vlak worden geen grote risico's gezien.

Risicomanagementsysteem

Risicomanagement is een vast onderdeel van de planning & control cyclus, waarbij specifiek aandacht wordt besteed aan de risico's waarvan de impact voor het treffen van de preventieve maatregelen als kritiek moet worden beschouwd. Alle risico's worden opgenomen in het risico-register. Ook wordt op hoofdlijnen vermeld welke maatregelen zijn getroffen en wat de impact is van het overgebleven risico. Dit register wordt 2x per jaar herijkt. Op basis van het monitoren van de ontwikkelingen in de markt en op basis van genomen beslissingen worden nieuwe risico's in beeld gebracht en bestaande risico's bijgesteld in het register.

Eenmaal per jaar worden de strategie en de risico's die aan het bedrijf zijn verbonden besproken met de Raad van Commissarissen en de Algemene Vergadering. In de overlegstructuur van het management en de Raad van Commissarissen maakt het risicomanagement twee keer per jaar deel uit van de agenda en wanneer nieuwe grote risico's zich voordoen (1x in 2018).

De risicobeheersings- en controlesystemen hebben in het verslagjaar naar behoren gewerkt. Er zijn ten aanzien van deze systemen en de werking daarvan geen tekortkomingen geconstateerd waarvoor niet al maatregelen waren getroffen. Gedurende 2018, na de implementatie van het nieuwe ERP-systeem, zijn aanvullende interne maatregelen uitgevoerd om het risico op onjuistheden in het systeem

¹ De risicotolerantie geeft uitdrukking aan de impact die Dunea bereid is aan te gaan in relatie tot het betreffende risico.

² Vewin staat voluit voor Vereniging van Waterbedrijven in Nederland. Vewin behartigt de belangen van haar leden, de tien Nederlandse waterbedrijven, in Den Haag en Brussel. Het gaat hierbij voornamelijk om wet- en regelgeving, maar ook voorstellen en ideeën met betrekking tot de watervoorziening.

tot een acceptabel laag niveau te krijgen. Bij de inrichting van de rollen en rechten van de medewerkers in het nieuwe systeem is geen rekening gehouden met alle noodzakelijke functiescheidingen, waardoor er een risico was op het gebied van accurate verslaggeving.

Compliance en Integriteit

Integriteit

Integriteit staat bij Dunea, in meerdere opzichten, hoog in het vaandel. Integriteit is immers essentieel voor de klantrelatie. Om integer handelen te bevorderen wordt gewenst gedrag nadrukkelijk gestimuleerd. Wij denken hierbij aan transparantie in keuzes die we maken en de verantwoording die wij daarover afleggen. Dit geldt zowel naar onze klanten toe (extern), als voor ons eigen functioneren binnen de organisatie (intern). De kernwaarden van Dunea zijn betrokken, open, betrouwbaar, toekomst- en resultaatgericht. Deze kernwaarden en wat zij betekenen voor de organisatie en haar medewerkers zijn beschreven in de gedragscode van Dunea, de Deal van Dunea.

Medewerkers van Dunea geven elkaar open en eerlijk feedback en zijn zich doorlopend bewust van de vraag of de belangen van onze klanten, maar ook die van andere stakeholders op verantwoorde wijze worden gewogen en gediend. Ten aanzien van het functioneren binnen de organisatie zijn de uitgangspunten voor gewenst gedrag voor zowel werkgever als werknemer, en hiermee ook het voorkomen van ongewenst gedrag zoals fraude, belangenverstrengeling of andere gedragingen die de grenzen van (zakelijke) omgangsvormen ongewenst overschrijden, onderwerp van aandacht in de werkoverleggen die plaats-

vinden. Ook zijn dit vaste aandachtspunten in onze beoordelings- en beloningscyclus. Eventuele incidenten, misstanden of gerezen vragen bij medewerkers kunnen worden gemeld bij de door Dunea aangestelde vertrouwenspersonen of bij de Compliance Officer. Dergelijke incidenten of misstanden worden grondig geanalyseerd om de kern van het probleem naar boven te krijgen en indien nodig passende maatregelen te nemen. Om richting de medewerkers van Dunea meer duidelijkheid en bewustzijn te creëren omtrent het belang van melden van incidenten, de wijze waarop meldingen gedaan kunnen worden en de zorgvuldige wijze waarop met meldingen om wordt gegaan, wordt begin 2019 de klokkenluiderregeling herijkt en opnieuw uitgerold binnen Dunea. Hierbij wordt ook meer aandacht besteed aan de bescherming van de (rechts)positie van de medewerker die de melding doet.

Wet Normering Topinkomens

Dunea conformeert zich wat haar beloningsbeleid met betrekking tot haar bestuurders en toezichthouders betreft aan de Wet Normering Topinkomens. Het vigerende beloningsbeleid is tevens geagendeerd in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. De daadwerkelijk toegekende bezoldigingen worden gecontroleerd conform de daarvoor bestaande controles en de verantwoording daarover is opgenomen in de jaarrekening.

Compliance op wet- en regelgeving

In eerdere jaarverslagen is het belang dat Dunea hecht aan compliance aangegeven. Al in 2016 stelde Dunea als een van de eerste drinkwaterbedrijven in Nederland een Compliance Officer aan. Helaas is door omstandigheden de

invulling van de compliance rol in 2018 niet optimaal geweest. Per 1 oktober 2018 is een nieuwe Compliance Officer in dienst getreden.

Als gevolg daarvan hield een aanzienlijk deel van de taken en werkzaamheden van de Compliance Officer in het vierde kwartaal van 2018 verband met het kennismaken met de organisatie, haar beleid en procedures en de verschillende stakeholders binnen en buiten Dunea.

De voornaamste doelstelling van de Compliance Officer is het bevorderen van integer handelen binnen en buiten Dunea en zorgen dat in lijn met wet- en regelgeving, gedragscodes en beleid wordt gehandeld. Dit betreft handelen door de organisatie, haar individuele medewerkers, maar ook door derde partijen die in opdracht of in naam van Dunea handelen, zowel intern als ten opzichte van haar externe stakeholders. Uiteraard is dit niet een doelstelling die de Compliance Officer alleen kan realiseren. Hiervoor is binnen de gehele organisatie bewustwording van (compliance)risico's en (het belang van) beheersmaatregelen die dergelijke risico's mitigeren van belang.

Om de compliancerisico's binnen Dunea nog beter in beeld te brengen, is eind 2018 door assetmanagement en de Compliance Officer de aanzet gegeven voor het herijken van de periodieke risicoanalyse in samenspraak met het managementteam, management en een aantal sleutelfunctionarissen. Een geactualiseerd risicoregister alsmede inventarisatie van geldende wet- en regelgeving zijn de eerste stappen bij het verder vormgeven van de jaarlijkse

compliance cyclus. Dunea heeft in 2018 en 2019 maatregelen getroffen als gevolg van de constatering dat niet in alle gevallen de aanbestedingsregels juist en/of volledig zijn nageleefd. Deze maatregelen hebben ervoor gezorgd dat er een gering risico bestaat ten aanzien van niet-naleving. Door middel van het verder formaliseren van het inkoopbeleid, het oprichten van een tenderboard en het vergroten van het bewustzijn binnen Dunea, wordt ervoor gezorgd dat de naleving van de aanbestedingsregels verder is geborgd. De verdere uitkomsten van de analyse zullen voor een groot deel leidend zijn voor de inhoud van het compliance jaarplan 2019. In 2019 wordt in ieder geval verder invulling gegeven aan het effectief opzetten van deze cyclus.

Specifieke activiteiten van compliance in 2018 waren input geven voor de update van het treasury statuut en het nieuwe inkoopbeleid, een check op de bestaande governance binnen Dunea, de controle op mogelijke conflicterende nevenfuncties van de leden van de Raad van Commissarissen en eventuele transacties met verbonden partijen, het aanpassen van de klokkenluidersregeling en een update van het privacystatement. Daarnaast behoort het geven van gevraagd en ongevraagd advies, bijvoorbeeld op het gebied van aanbestedings- en privacywetgeving, tot de taak van de Compliance Officer.

Een zeer nadrukkelijke doelstelling was het tijdig borgen van alle maatregelen die genomen werden om te voldoen aan de per 25 mei 2018 in werking getreden Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Een projectgroep van vijf medewerkers is met de implementatie van de

maatregelen bezig geweest om ervoor te zorgen dat Dunea hieraan per datum inwerkingtreding zou voldoen. Daarbij gaat het om het inrichten van een verwerkingsregister, het afsluiten van verwerkersovereenkomsten, het opstellen van een privacystatement alsmede een cookiebeleid en de procesbeschrijving rondom de meldplicht datalekken. Deze doelstellingen zijn in 2018 gerealiseerd, waarbij de maatregelen waar nodig nog gefinetuned worden.

Voor het jaar 2019 is een doelstelling, in algemene zin, dan ook om bovenstaande doelstellingen verder vorm te geven door onder andere het opstellen van een Management Authorisatie Matrix, een Compliance Charter en een meldingenregister ten behoeve van de analyse, opvolging en rapportage inzake afhandeling van meldingen binnen Dunea.

ILT

De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) is aangewezen als toezichthouder op de naleving van de regels voor drinkwatervoorziening in Nederland. Als één van de 10 drinkwaterbedrijven in Nederland is Dunea onderhevig aan het toezicht door de ILT. Jaarlijks toetst de ILT de tarifiering van Dunea van het drinkwater aan de richtlijnen van de Drinkwaterwet en beoordeelt eenmaal per drie jaar de brede benchmark waarin naast efficiency ook leveringszekerheid, de kwaliteit van het drinkwater en het milieu onderdeel uitmaken. De brede benchmark wordt voor het eerst weer over kalenderjaar 2019 uitgevoerd. Voor het toetsen van de tarifiering van het drinkwater wordt de ILT geadviseerd door de Autoriteit Consument en Markt. Ook in 2018 heeft deze toets weer plaatsgevonden waarbij de

toezichthouder oordeelde dat de drinkwatertarieven van Dunea op een transparante wijze tot stand zijn gekomen en zijn gepresenteerd en daarmee voldoen aan de richtlijnen van de Drinkwaterwet.

Eind 2018 heeft Dunea samen met Vitens op verzoek van de toezichthouder een presentatie gegeven over de wijze waarop in lijn met de Corporate Governance Code invulling wordt gegeven aan de governance binnen Dunea. Tevens zijn de uitdagingen voor de komende jaren met betrekking tot het realiseren van de doelstellingen van Dunea, en breder de drinkwatersector, met de toezichthouder gedeeld. Daarbij is tevens besproken welke ondersteunende rol de toezichthouder hierin voor de drinkwaterbedrijven zou kunnen vervullen.

KIWA-certificering ISO 9001 en 14001

In 2018 heeft een hercertificering plaatsgevonden van onze managementsystemen voor kwaliteit en milieu. In een meerdaags bezoek hebben twee auditors van KIWA een steekproef uit onze processen getoetst aan de normen van de ISO 9001 voor kwaliteitsmanagement en de ISO 14001 voor milieumanagement. Vol enthousiasme hebben onze medewerkers het auditteam laten zien hoe onze processen zijn ingericht, zodanig dat kwaliteit geborgd is en de milieubelasting geminimaliseerd.

Bij de audit is geen enkele tekortkoming geconstateerd. De conclusie van de audit is dat, ondanks de recente reorganisatie en de invoer van het nieuwe ERP-systeem, het kwaliteitsmanagement op niveau is gebleven. Daarnaast zijn de milieudoelen opgenomen in een

MVO-beleid waarvan de implementatie al duidelijk vorm heeft gekregen. Verbeteren blijft altijd mogelijk en daartoe hebben de auditors dan ook suggesties gedaan. Hiermee zijn we aan de slag gegaan.

Barometer Duurzaam Terreinbeheer niveau Goud

Dunea heeft al sinds 2007 het Milieukeur Barometer Duurzaam Terreinbeheer niveau Goud voor het beheer van alle terreinen. Met dit certificaat borgen we de werkzaamheden voor het terreinbeheer. De insteek hierbij is om het milieu zo weinig mogelijk te belasten. Het beheer wordt dan ook uitgevoerd zonder toepassing van gewasbeschermingsmiddelen en kunstmeststoffen en met gebruik van duurzame materialen zoals hout met het FSC-keurmerk, kunststof (recycled) en straatstenen met milieukeur.

Ook dit jaar is de certificerende instantie KIWA langs geweest om onze werkzaamheden te toetsen aan de eisen van de stichting Milieukeur. Hierbij worden alle ingekochte materialen getoetst en ook nagegaan of ingehuurde hoveniers zich bewust zijn van ons milieukeurmerk en hiernaar handelen. We hebben de toets goed doorstaan en het certificaat is weer voor een jaar verlengd.

Algemene vergadering

In overeenstemming met het bepaalde in artikel 6, lid 1 van de statuten van Dunea N.V. hielden bij aanvang van het verslagjaar de onderstaande gemeenten de hieronder vermelde aantallen aandelen. De aandelen hebben elk een nominale waarde van € 5,- en geven op grond van het bepaalde in artikel 14, lid 8 van de statuten van de vennootschap recht op het uitbrengen van één stem per

“ We hebben de toets goed doorstaan en het milieukeurmerk is weer voor een jaar verlengd

aandeel. De Algemene Vergadering kwam tijdens het verslagjaar bijeen op 28 juni en 22 november 2018.

Herverdeling aandelen

In het verleden hebben de Aandeelhouders afspraken gemaakt over de periodieke herverdeling van het aantal aandelen in Dunea. Zo mogelijk éénmaal per vijf jaar wordt nagegaan of de verdeling van de geplaatste aandelen in het kapitaal van Dunea overeenstemt met de verhouding van de inwonertallen van de gemeenten.

Voor de vergadering van 28 juni 2018 stond het onderwerp herverdeling van de aandelen op de agenda, omdat uit onderzoek was gebleken dat het aantal inwoners per gemeente op de peildatum 1 januari 2017 niet meer in overeenstemming was met de vastgestelde verhoudingen. Dit heeft ertoe geleid dat de inwoners van de wijk Wateringse Veld, behorende tot de gemeente Den Haag, niet meetellen bij de (her)verdeling van de aandelen aangezien deze wijk door Evides wordt voorzien van drinkwater en/of industriewater. Ditzelfde geldt voor de gemeente Zuidplas die is ontstaan door het samenvoegen

van de voormalige gemeenten Nieuwerkerk aan den IJssel, Zevenhuizen-Moerkapelle en Moordrecht: de inwoners van de voormalige gemeente Moordrecht tellen bij de herverdeling van de aandelen niet mee omdat Oasen Moordrecht van drinkwater en/of industriewater voorziet.

De aandeelhouders hebben de aangepaste verdeling in meerderheid aangenomen. De herverdeling is vervolgens geëffectueerd bij notariële akte van 27 december 2018.

De aandelenverdeling per 1 januari 2018 en de aangepaste verdeling per 27 december 2018 zijn hierna weergegeven.

Gemeenten	Aantal aandelen per 1 januari 2018	Aantal aandelen per 27 december 2018
Alphen aan den Rijn	10.622	11.027
Den Haag	1.594.714	1.562.309
Hillegom	66.167	66.171
Katwijk	198.447	200.327
Lansingerland	175.542	186.584
Leiden	377.188	383.881
Leidschendam-Voorburg	229.985	231.593
Lisse	71.503	70.521
Noordwijk	81.051	80.299
Noordwijkerhout	49.704	50.656
Oegstgeest	72.383	73.286
Pijnacker-Nootdorp	159.146	163.460
Rijswijk	149.258	158.403
Teylingen	113.352	112.044
Voorschoten	77.218	78.585
Wassenaar	81.830	80.883
Zoetermeer	388.569	387.302
Zuidplas	103.321	102.669
Totaal	4.000.000	4.000.000

Personalia directie en Raad van Commissarissen

Directie

De heer drs. W.M.E. Drossaert (1967)

Nationaliteit: Nederlandse

Functie: Algemeen directeur

Datum in dienst: 1 september 2015

Relevante nevenfuncties: Voorzitter Werkgeversvereniging Waterbedrijven; Bestuurder Stichting NPHD; Bestuur Netherlands Water Partnership; Algemeen bestuur VNO-NCW; Voorzitter RIWA Maas; Auditor ITK Hoger Onderwijs bij NVAO

De heer G.J. Doornbos (1948)

Nationaliteit: Nederlandse

Functie: Deskundige water(keten) beheer

Eerste benoeming: 2017

Lopende termijn: tot en met juni 2021

Beroep: Adviseur

Relevante nevenfuncties: Voorzitter Stichting Veldleeuwrik; Ambassadeur Groene Hart; Voorzitter Gebiedscoöperatie Buytenland van Rhon; Voorzitter Waterkwaliteitstafels Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Mw. mr. D. van der Heem-Wagemakers (1947)

Nationaliteit: Nederlandse

Functie: Vertrouwenscommissaris

Eerste benoeming: 2013

Lopende termijn: tot en met juni 2019

Beroep: tot september 2012 officier van Justitie, eerder vakbondsbestuurder

Relevante nevenfuncties: Lid Raad van Toezicht Exodus Zuid-Holland; Lid Raad van Commissarissen HES International B.V.; Lid Raad van Toezicht Stichting Roodkapje

De heer drs. L.A.S. van der Ploeg RA RC EMFC (1970)

Nationaliteit: Nederlandse

Functie: Vice-voorzitter en voorzitter Auditcommissie

Eerste benoeming: 2014

Lopende termijn: tot en met juni 2022

Beroep: Financieel directeur VolkerWessels Bouw- en Vastgoedontwikkeling B.V.

Relevante nevenfuncties: Voorzitter Raad van Commissarissen Haag Wonen; Voorzitter Raad van Commissarissen NSI NV; Lid Curatorium CMC opleiding Erasmus School of Accounting & Assurance; Lid Permanente Educatie Commissie/Vereniging Toezichthouders Woningcorporaties

Mevrouw ir. A. van der Rest (1953)

Nationaliteit: Nederlandse

Functie: Deskundige energie en natuur-beheer

Eerste benoeming: 2018

Lopende termijn: tot en met juni 2022

Beroep: voormalig manager Veiligheid Gezondheid en Milieu bij Shell Nederland B.V.

Relevante nevenfuncties: Voorzitter Bestuur CE Delft; Voorzitter Commissie Milieu, Verduurzaming en Energie VNO-NCW; Penningmeester IVN Den Haag

De heer mr. C.N. de Boer (1948)

Nationaliteit: Nederlandse

Functie: Deskundige natuurbeheer

Eerste benoeming: 2008

Laatste termijn: tot en met juni 2018

Beroep: Voormalig directeur Regio Zuid-Holland-Zeeland van de Vereniging

Natuurmonumenten

Relevante nevenfuncties: Lid Raad van Toezicht FREE Nature (Foundation for restoring European ecosystems); Vice-voorzitter Vogelbescherming Nederland; Voorzitter Klankbordgroep Goois Natuurreservaat

Raad van Commissarissen

Jhr. mr. J.P. Backer (1953)

Nationaliteit: Nederlandse

Functie: Voorzitter

Eerste benoeming: 2017

Lopende termijn: tot en met juni 2021

Beroep: Zelfstandig adviseur Roodhoorn

Consultants B.V. juridische en publiek/private vraagstukken

Relevante nevenfuncties: Voorzitter Raad van Toezicht VO Haaglanden; Voorzitter Raad van Toezicht Maag Lever Darm Stichting; Lid Toezichthoudend Bestuur Stichting Werkplaats Kindergemeenschap Bilthoven; Lid bestuur Stichting Luchtmans (Koninklijke Brill N.V.); Lid bestuur Stichting Fundatie Notelaers; Lid en ondervoorzitter Eerste Kamer der Staten Generaal

Bericht van de Raad van Commissarissen aan de aandeelhouders

De Raad van Commissarissen heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van de directie en op de algemene gang van zaken in de vennootschap en de met haar verbonden onderneming. De Raad van Commissarissen staat de directie met raad ter zijde en richt zich daarbij naar het belang van de vennootschap en de onderneming. Conform artikel 16 van de statuten van de vennootschap bieden wij u hierbij het door de directie opgestelde jaarbericht van Dunea aan, met daarin opgenomen de jaarrekening over het boekjaar 2018.

De jaarrekening 2018 en het verslag van het door de directie gevoerde beleid zijn in de vergadering van 16 mei 2019 aan de Raad van Commissarissen voorgelegd. De jaarrekening is gecontroleerd door PricewaterhouseCoopers Accountants NV en van een goedkeurende verklaring voorzien. Deze verklaring is te vinden op pagina 73. Wij hebben de jaarrekening, in aanwezigheid van de directie en de accountant besproken.

Resultaat 2018

Het resultaat is in 2018 uitgekomen op € 15,7 miljoen en komt hiermee € 3,7 miljoen hoger uit dan het resultaat over 2017 (€ 12,0 miljoen). Het resultaat is met name hoger uitgevallen doordat de efficiëntere bedrijfsvoeringsprocessen tot lagere kosten hebben geleid. Daarnaast is door de droogte in de zomer van 2018 sprake geweest van hogere opbrengsten uit waterverkoop.

Een positief nettoresultaat past binnen het financiële beleid voor de versterking van de financiële positie van Dunea, met name wat de solvabiliteit betreft. Dunea ziet zich wat de nabije toekomst betreft gesteld voor diverse uitdagingen, waarbij verantwoorde keuzes moeten worden gemaakt. De keuzes betreffen de toekomstbestendige investeringen die gedaan moeten worden om onze klanten dagelijks te kunnen blijven voorzien van lekker en betrouwbaar drinkwater, waarbij door bevolkingsaanwas een steeds groter klantenbestand door Dunea moet

worden bediend. Positieve financiële resultaten worden dan ook aangewend om de aanwezige reserves te vergroten in anticipatie op de verwachte omvangrijke toekomstige investeringen. Aangezien de tarieven voor drinkwater gereguleerd zijn, zal bij deze resultaten een overschrijding van de toegestane vermogensvoet (WACC) worden gecompenseerd.

Naast de toekomstige ontwikkelingen hecht de Raad eraan om te benadrukken dat het van belang is om het huidige tarievenbeleid, waarbij ernaar gestreefd wordt om de tarieven waar mogelijk gelijk te houden of zelfs te laten dalen, te handhaven. Beide hiervoor genoemde aspecten zijn een invulling van de wijze waarop Dunea zorgdraagt voor waardecreatie op financieel gebied (voor onze klanten) op de lange termijn.

Vaststellen winstbestemmingsvoorstel en decharge

Wij stellen u voor de jaarrekening en het daarin opgenomen voorstel tot winstbestemming in de op 13 juni 2019 te houden Algemene Vergadering van Aandeelhouders vast te stellen.

Tevens stellen wij u voor in deze vergadering voor het jaar 2018 decharge te verlenen aan de directie voor het gevoerde beleid en aan de leden van de Raad van Commissarissen voor het uitgeoefende toezicht.

Samenstelling Raad van Commissarissen 2018

Bij aanvang van het kalenderjaar 2018 bestond de RvC uit de volgende leden:

- dhr. jhr.mr. J.P. Backer (voorzitter)
- dhr. mr. C.N. de Boer
- dhr. G.J. Doornbos
- mw. mr. D.A.T. van der Heem-Wagemakers
- dhr. drs. L.A.S. van der Ploeg RA RC EMFC (plaatsvervangend voorzitter)

De termijn waarvoor de heer De Boer was benoemd is ten einde gekomen op 1 juli 2018; de heer De Boer kwam vanwege het bereiken van de statutair bepaalde maximale benoemingstermijn niet voor herbenoeming in aanmerking. Wij danken de heer De Boer voor zijn jarenlange betrokkenheid, inzet en het door hem uitgeoefende toezicht.

In de Algemene Vergadering van aandeelhouders op 28 juni 2018 hebben de aandeelhouders ermee ingestemd om conform voorstel van de Raad van Commissarissen mevrouw ir. A. van der Rest als nieuwe commissaris te benoemen met als aandachtsgebieden energie en natuurbeheer. Wij verwijzen u naar pagina 37 voor een toelichting op de personalia van de leden van de Raad van Commissarissen in het jaar 2018 alsmede een overzicht van de relevante nevenfuncties.

Naar het oordeel van de Raad is met de samenstelling van de Raad van Commissarissen gedurende het gehele jaar 2018 voldaan aan de eisen die aan de onafhankelijkheid van de Raad en haar individuele leden is gesteld, zoals

bedoeld in de artikelen 2.1.7 tot en met 2.1.9 van de Corporate Governance Code.

Werkzaamheden van de Raad

In het verslagjaar zijn essentiële reguliere besluiten genomen over de goedkeuring van het jaarverslag inclusief jaarrekening 2018, de begroting 2019 de meerjarenbegroting 2018–2022, het investeringsplan 2018–2022, het financieringsplan 2018 en de Tarievenregeling 2019.

Vergaderingen voltallige raad

De Raad van Commissarissen is in 2018 vijfmaal bijeen geweest in aanwezigheid van de directie. Bij vier van de vijf vergaderingen bedroeg de aanwezigheid van de leden 100%, bij de vijfde vergadering was één lid, met voorafgaand bericht van kennisgeving, verhinderd. Tevens is de Raad in 2018 eenmaal bijeen geweest zonder de directie. Dit in het kader van de zelfevaluatie, waarover later meer.

Toekomstige investeringen: derde bron en vergroting buffercapaciteit

Een van de voornaamste onderwerpen van gesprek was de studie naar een derde bron. Echter, niet alleen moet worden nagedacht over de vraag of, en zo ja welke, derde bron kan worden gerealiseerd, maar ook op welke manier de aanwezige buffercapaciteit kan worden uitgebreid. De Raad acht uitbreiding van deze capaciteit wenselijk, zodat in geval van calamiteiten Dunea gedurende een aantal maanden de ongestoorde drinkwatervoorziening binnen haar verzorgingsgebied kan waarborgen. Beide investeringen hebben ook een aanzienlijke financiële

“ Een van de voornaamste onderwerpen van gesprek was de studie naar een derde bron

impact, dus raadzaamheid is geboden bij het maken van een keuze. Er is ook gesproken over de rol van Dunea bij de energietransitie en de overige klimaatopgave. In dit verband is de Raad op de hoogte gehouden van een mogelijke betrokkenheid bij warmte-koude oplossingen en opties om met de waterbeheerder samen te werken aan hergebruik en/of andere duurzame ontwikkelingen. In 2019 zal een schatting van de toekomstige investeringen worden meegenomen in het investeringsplan 2019–2023.

Stichting Nationaal Park Hollandse Duinen

De Raad heeft ook geadviseerd bij de oprichting van Stichting Nationaal Park Hollandse Duinen. Dit is een fraai initiatief dat recht doet aan onze ambitie om een duinbeheerder van wereldklasse te zijn. De Raad heeft bij de oprichting nadrukkelijk oog gehad voor de checks and balances, geheel in de geest van de Corporate Governance Code. De Stichting is in augustus 2018 opgericht en vanuit de stichting worden de werkzaamheden uitgevoerd die recht blijven doen aan onze publieke taak als natuurbeheerder.

Dividendbeleid

De statuten bepalen dat er geen dividend wordt uitgekeerd aan de aandeelhouders. Ook in het jaar 2018 heeft derhalve geen uitkering van de winst aan onze aandeelhouders plaatsgevonden. Op verzoek van enkele aandeelhouders heeft de Raad het dividendbeleid als onderwerp geagendeerd voor de Algemene Aandeelhoudersvergadering van 22 november 2018. Op verzoek van de aandeelhouders heeft de Raad in samenspraak met de directie een memo opgesteld waarin de zienswijze ten aanzien van het dividendbeleid is toegelicht. Deze beleidslijn is gebaseerd op het besef dat leidend moet zijn dat er zowel op korte als lange termijn altijd voldoende financieringscapaciteit, ofwel voldoende solvabiliteit, van de onderneming behoort te zijn zodat de continuïteit van de publieke en wettelijk opgedragen taak gewaarborgd is. De Raad kijkt terug op een constructieve discussie. De Raad ziet evenwel geen aanleiding om een anders-luidend standpunt in te nemen dan in het memo is verwoord en zal geen voorstel tot statutenwijziging laten voorbereiden.

Herverdeling aandelen

Voorts is vermeldenswaardig dat in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van 28 juni 2018 de Aandeelhouders hebben ingestemd met het voorstel voor een herverdeling van de aandelen. Deze herverdeling vloeit voort uit de afspraak die dienaangaande tussen de aandeelhouders is gemaakt om eens per vijf jaar de aandelen te (her)verdelen naar rato van het aantal inwoners per aandeelhoudende gemeente die binnen het verzorgingsbied van Dunea vallen. De herverdeling is

geëffectueerd bij notariële akte van 27 december 2018. Voor een overzicht van de nieuwe verdeling van de aandelen wordt verwezen naar pagina 36.

Tarievenregeling

In het jaarverslag 2017 heeft de Raad toegelicht dat met ingang van het jaar 2018 het tarief voor drinkwater en de vastrechtstarieven is opgebouwd volgens de 'kostprijs-plus methode'. Dit wil zeggen: de kostprijs + een vaste opslag/marge. Hiermee voldoet Dunea aan de van toepassing zijnde wet- en regelgeving waarin is opgenomen dat tarieven kostendekkend, transparant en niet discriminerend mogen zijn. De Raad is verheugd te kunnen melden dat Dunea er in is geslaagd om ook voor het jaar 2019 het drinkwatertarief weer licht te laten dalen. Dit is het gevolg van structurele investeringen die erop zijn gericht om zo efficiënt mogelijk drinkwater te kunnen produceren.

Hoewel het variabele verbruikstarief licht is afgenomen, zal de waterrekening voor 2019 voor de klanten van Dunea waarschijnlijk (toch) iets stijgen. Naast de kosten in verband met het drinkwaterbedrijf zijn de klanten – via de waterrekening – een aantal overheidsheffingen verschuldigd. Voor 2019 springt het meest in het oog het feit dat de overheid het lage btw-tarief heeft verhoogd van 6% naar 9%. Deze btw is niet alleen verschuldigd over het drinkwaterverbruik, maar over alle onderdelen van de waterrekening. Hiermee bestaat een waterrekening gemiddeld ongeveer voor 1/3 deel uit belastingen. Het voorgaande brengt mee dat ondanks een lagere waterprijs, een groot deel van onze klanten uiteindelijk (toch) iets meer zal betalen.

AVG

In het vorige jaarverslag maakte de Raad bij de Vooruitblik 2018 melding van het feit dat Dunea zich moest voorbereiden op de met ingang van 25 mei 2018 in werking getreden Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Om hieraan te kunnen voldoen is binnen Dunea een projectgroep (projectgroep AVG) in het leven geroepen. De projectgroep heeft in 2018 veel werk verzet om ervoor te zorgen dat Dunea tijdig 'AVG-proof' is.

Het bestaande informatiebeveiligingsbeleid is geactualiseerd en uitgebreid (waaronder een privacyverklaring, een register van gegevensverwerkingen, een protocol datalekken, het inrichten van processen rondom rechten van betrokkenen) op basis van de aangescherpte eisen van de AVG. Daarnaast is aandacht besteed aan het vergroten van het bewustzijn onder de medewerkers. Vragen die in dat kader gesteld kunnen worden zijn: 'hoe ga ik zorgvuldig om met persoonsgegevens', 'wat mag ik wel en niet met deze persoonsgegevens doen' en 'wat is een datalek'?

De Raad heeft veel waardering voor de inzet en betrokkenheid van de projectgroep om ervoor te zorgen dat de privacy en de vele aspecten die dit onderwerp omvat, goed op het netvlies van onze medewerkers is gekomen en de medewerkers zich bij hun dagelijks handelen (meer) bewust zijn geworden van de privacy-aspecten die hierbij om de hoek komen kijken.

Zelfevaluatie

De Raad is in 2018 eenmaal bijeengekomen buiten aanwezigheid van de directie. Hierbij is gesproken over

het functioneren van de directie en heeft de Raad, zoals ook de Code Corporate Governance voorschrijft, een zelfevaluatie uitgevoerd. Dit betreft het functioneren van de Raad, de Auditcommissie, de Remuneratiecommissie alsmede het functioneren van de individuele leden van de Raad. De zelfevaluatie heeft geen nieuwe inzichten of verbeterpunten opgeleverd ten aanzien van de wijze waarop de Raad, haar commissies en/of haar individuele leden haar toezichthoudende taken hebben vervuld.

De Raad is tevreden met de wijze waarop de directie uitvoering heeft gegeven aan de dagelijkse leiding over de vennootschap en spreekt voorts haar waardering uit voor de wijze waarop de directie de Raad heeft betrokken bij en geïnformeerd over de keuzes van de directie. Deze wijze van informatievoorziening heeft de Raad goed gefaciliteerd bij de uitoefening van haar toezichthoudende taak en bij het kunnen adviseren van de directie.

Vergaderingen Auditcommissie

De Auditcommissie adviseert de Raad bij het uitvoeren van de verantwoordelijkheden op het terrein van toezicht.

De Auditcommissie beoordeelt het proces van financiële verslaggeving, het systeem van interne beheersing en de beheersing van risico's zoals het toezicht op de naleving van de relevante wet- en regelgeving en het toezicht op de werking van gedragscodes en het controleproces.

De Auditcommissie wordt tweejaarlijks geïnformeerd over de risico's in de managementrapportage en de begrotingsstukken, die tevens worden gedeeld met de Raad en de Algemene vergadering van aandeelhouders.

Vanuit de Raad hebben de heer drs. L.A.S. van der Ploeg (voorzitter) en mevrouw mr. D.A.T. van der Heem-Wagemakers zitting in de Auditcommissie. De Auditcommissie is in 2018 in aanwezigheid van beide voornoemde commissarissen vier keer bijeengekomen. De verslagen van de vergaderingen van de Auditcommissie zijn geagendeerd en besproken in de vergaderingen van de voltallige Raad. In de Auditcommissie zijn onder meer de bevindingen van de externe accountant over het jaar 2017 besproken, waarbij in het bijzonder aandacht is geweest voor de impact op de controleprocessen als gevolg van de reorganisatie verband houdende met de implementatie van het programma Wave, waaronder de implementatie van Umax. Dezelfde onderwerpen zijn aan de orde geweest bij de besprekingen van de interim-bevindingen door de accountant betreffende 2018 die vooral betrekking hadden op de beheersmaatregelen rondom het nieuwe ERP-systeem. Dit aspect heeft ook in 2019 de aandacht van de Auditcommissie.

Ook de verslaglegging (accountantsverslag, jaarverslag en jaarrekening) over het jaar 2017 is uitvoerig voorwerp van aandacht van de Auditcommissie geweest, evenals de bevindingen van de ACM ten aanzien van de drinkwatertarieven voor 2018. Voorts zijn diverse investeringsvoorstellen (zoals die betreffende het pompstation te Katwijk, de nieuwbouw van de spoelwaterverwerkingsinstallatie te Scheveningen en de energievoorziening in Katwijk) aan de orde geweest. Tevens kan worden gemeld dat KIWA een hercertificeringsaudit heeft uitgevoerd. Deze audit heeft geresulteerd in een positieve aanbeveling voor verlenging van de certificaten voor het komende jaar. Afrondend

wordt opgemerkt dat de Auditcommissie de begroting voor 2019 alsmede de meerjarenbegroting 2019-2023 qua financiën met een positief advies aan de Raad heeft voorgelegd.

Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat middels de informatievoorziening door de Auditcommissie aan de Raad, waarin onder meer de management letters worden besproken, de inbedding van AO-IC in de organisatie (waarmee de monitoring van de interne processen is geborgd), de aanstelling van een compliance officer alsmede de controle van en rapportage over bevindingen door een externe accountant, Dunea afdoende op de hoogte is van de processen die binnen de organisatie spelen. Dit brengt mee dat de aanwijzing van een internal audit functie naar het oordeel van de Raad niet nodig is, nu reeds via voornoemde rollen en actoren voldoende toezicht kan worden uitgeoefend op de processen.

Remuneratiecommissie

In 2018 liep de benoemingstermijn van twee van de leden van de Raad af. Voor één van deze leden gold dat herbenoeming niet tot de mogelijkheden behoorde en een nieuwe commissaris geworven moest worden. Gelet hierop heeft de Raad besloten om een Remuneratiecommissie in te stellen. De Remuneratiecommissie heeft onder meer als taak het werven en selecteren van leden van de Raad, alsmede het te hanteren bezoldigingsbeleid voor de Raad en de directie. Bij haar beloningsvoorstellen houdt de commissie rekening met de bepalingen van de Wet Normering Topinkomens (WNT) en de CAO-bepalingen.

De Remuneratiecommissie bestond bij aanvang uit de volgende leden: de heer Doornbos (voorzitter), mevrouw Van der Rest en de heer Backer. Aangezien (ook) in 2019 de termijn waarvoor een van onze leden is benoemd afloopt en dit lid niet herkiesbaar is, is de Remuneratiecommissie in samenwerking met de Ondernemingsraad bezig geweest met het opstellen van de profielschets voor de nieuw te werven commissaris. Tevens heeft de Remuneratiecommissie in afstemming met de Ondernemingsraad een extern bureau in de arm genomen om Dunea te ondersteunen bij het proces van werving en selectie. Beoogd wordt om de nieuw te benoemen commissaris voor te dragen voor de algemene vergadering van juni 2019.

Vooruitblik 2019

Het blijvend voldoen aan de bepalingen van de Corporate Governance Code is regelmatig onderwerp van aandacht in de vergaderingen van de Raad. Eén van de punten daarbij is dat het reglement van de Raad zal worden voorzien van een update, waarna dit reglement conform het ter zake bepaalde in de Corporate Governance Code op de website wordt geplaatst. Voorts is de discussie rondom de keuze voor een derde bron een zeer essentieel punt van aandacht. De Raad is ervan overtuigd dat uiteindelijk een verantwoorde keuze zal worden gemaakt, waardoor de belangen van onze stakeholders optimaal zullen worden bediend en Dunea zich kan blijven positioneren als een toekomstbestendig drinkwaterbedrijf dat dagelijks drinkwater van hoge kwaliteit aan onze klanten kan blijven leveren.

Zoetermeer, 20 mei 2019

[Raad van Commissarissen](#)

Joris Backer, voorzitter

Passie voor duin en water

Jaarrekening 2018

Balans per 31 december 2018 **44**

Winst- en verliesrekening 2018 **46**

Kasstroomoverzicht 2018 **47**

Toelichting **48**

Algemeen **48**

Grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening **48**

Grondslagen voor de waardering van

activa en passiva **49**

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat **52**

Grondslagen voor de opstelling van het kasstroom-
overzicht **54**

Toelichting op de balans
per 31 december 2018 **55**

Toelichting op de winst- en
verliesrekening over 2018 **64**

Balans per 31 december 2018

Na bestemming van het resultaat; bedragen x € 1.000

	31 december 2018	31 december 2017
Activa		
Vaste activa		
Materiële vaste activa 1		
Gebouwen en terreinen	54.885	54.950
Machines en installaties	471.979	466.283
Andere vaste bedrijfsmiddelen	1.917	2.714
Werken in uitvoering	34.848	35.126
Niet aan de bedrijfsuitoefening dienstbaar	1.813	3.116
	565.442	562.189
Financiële vaste activa 2		
Deelnemingen	2.445	2.155
Overige vorderingen	230	277
	2.675	2.432

	31 december 2018	31 december 2017
Vlottende activa		
Voorraden 3		
Voorraden materialen	782	817
	782	817
Onderhanden projecten 4		
Onderhanden projecten	396	358
	396	358
Vorderingen 5		
Waterdebiteuren	5.328	6.113
Debiteuren wegens uitgevoerde werkzaamheden	1.720	975
Belastingen	802	1.627
Overige vorderingen	60	59
Overlopende activa	2.249	2.400
	10.159	11.174
Liquide middelen 6		
	20	19
Totaal	579.474	576.989

Balans per 31 december 2018

Na bestemming van het resultaat; bedragen x € 1.000

	31 december 2018	31 december 2017		31 december 2018	31 december 2017
Passiva					
Eigen vermogen			Kortlopende schulden 12		
Geplaatst aandelenkapitaal 7	20.000	20.000	Leningen	14.667	14.667
Agioreserve 8	3.097	3.097	Schulden aan kredietinstellingen	65.459	52.844
Algemene reserve 9	197.826	182.175	Schulden aan leveranciers	9.058	7.895
	220.923	205.272	Belastingen en premies sociale verzekeringen	3.751	3.922
Voorzieningen 10	10.238	13.799	Schulden ter zake van pensioenen	405	387
Langlopende schulden 11			Vooruitontvangen waterverbruik	2.234	14.473
Leningen	169.666	184.333	Overige schulden	54	-25
Egalisatierekening bijdragen van derden	66.430	62.834	Overlopende passiva	14.880	16.588
Vooruitontvangen bedragen	1.709	0		110.508	110.751
	237.805	247.167			
			Totaal	579.474	576.989

Winst- en verliesrekening over 2018

bedragen x € 1.000

	2018	2017
Bedrijfsopbrengsten 13		
Wateropbrengsten	138.395	140.197
Opbrengsten van werken voor derden	4.084	6.247
Overige bedrijfsopbrengsten	1.632	1.812
Som der bedrijfsopbrengsten	144.111	148.256
Bedrijfslasten 14		
Kosten van grond- en hulpstoffen	2.986	2.391
Waterinkoop	3.116	2.091
Energiekosten	2.650	3.258
Kosten uitbesteed werk	12.353	13.183
Precario gemeenten	12.224	12.744
Lonen en salarissen	23.572	26.239
Sociale lasten	7.159	7.123
Afschrijving vaste activa	29.369	28.895
Bijzondere waardeverminderingen en desinvesteringen vaste activa	1.223	1.176
Overige bedrijfskosten	29.043	32.434
Som der bedrijfslasten	123.695	129.534
Bedrijfsresultaat	20.416	18.722
Financiële baten en lasten 15		
Rentebaten en soortgelijke opbrengsten	9	753
Rentelasten en soortgelijke lasten	-5.202	-7.857
Deelnemingen 2		
Resultaten uit deelnemingen	428	356
Financieel resultaat	-4.765	-6.748
Resultaat voor belasting	15.651	11.974
Vennootschapsbelasting 16	0	0
Resultaat na belasting	15.651	11.974

Kasstroomoverzicht over 2018

Opgesteld volgens de indirecte methode; bedragen x € 1.000

	2018	2017
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Bedrijfsresultaat	20.416	18.722
Aanpassing voor:		
Afschrijvingen en amortisatie 14 G	29.369	28.895
Bijzondere waardeverminderingen en desinvesteringen materiële vaste activa 1	1.223	1.771
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren 14 H	436	958
Mutatie overige voorzieningen 10	-1.717	-1.222
Mutatie vooruitvangen bedragen 11	-135	0
	29.176	30.402
Veranderingen in werkkapitaal:		
Mutatie voorraden 3	35	-133
Mutatie onderhanden projecten 4	-38	486
Mutatie kortlopende vorderingen 12	579	9.249
Mutatie operationele schulden 12	-12.599	-3.545
Mutatie werkkapitaal	-12.023	6.057
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	37.569	55.181
Betaalde interest 15	-5.452	-7.104
Kasstroom uit operationele activiteiten	32.117	48.077

	2018	2017
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investeringen materiële vaste activa 1	-39.625	-44.895
Ontvangen bijdragen 11	6.182	5.390
Overige mutaties materiële activa 1	3.194	0
Investeringen financiële vaste activa 2	156	112
Aflossingen financiële vaste activa 2	29	77
Totale netto-investeringen	-30.064	-39.316
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Nieuwe langlopende leningen 11	0	50.000
Betaalde aflossingen 11	-14.667	-9.667
Nieuwe kortlopende leningen 12	0	-30.000
Totale financiering	-14.667	10.333
Stand kort krediet en liquide middelen 1 januari 12	-52.825	-71.919
Mutatie kort krediet en liquide middelen 31 december	-12.614	19.094
Stand kort krediet en liquide middelen 31 december	-65.439	-52.825

Toelichting

Algemeen

Dunea N.V. is statutair en feitelijk gevestigd te Zoetermeer aan het Plein van de Verenigde Naties 11, 2719 EG te Zoetermeer en geregistreerd onder inschrijvingsnummer 27122974 bij de Kamer van Koophandel.

Activiteiten

De activiteiten van Dunea bestaan voornamelijk uit:

- het voorzien in de behoefte aan drink- en industriewater binnen het distributiegebied, evenals drinkwater en gros en industriewater buiten het distributiegebied;
- het verantwoord beheren van de natuur in de aan Dunea toevertrouwde duingebieden: Solleveld, Meijendel en Berkheide.

Grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld volgens de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de richtlijnen voor de jaarverslaggeving, uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving.

In de balans, de winst-en-verliesrekening en het kasstroomoverzicht zijn referenties opgenomen. Met deze referenties wordt verwezen naar de toelichting.

Vergelijking met voorgaand jaar

In 2018 is een stelselwijziging doorgevoerd op de post Onderhanden projecten die geen invloed heeft op resultaat en vermogen. Daarnaast is een presentatiewijziging doorgevoerd waarbij de vooruitontvangen afkoopsom van de natuurvoorziening voor pilot Zandmotor niet als onderdeel van de voorzieningen is gepresenteerd, maar als onderdeel van de langlopende schulden onder Vooruitontvangen bedragen.

Waardering

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Schattingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt de leiding van Dunea zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

Benaming

In de winst- en verliesrekening zijn benamingen toegepast die in de bedrijfstak gebruikelijk zijn.

Weergave bedragen

De in de toelichting vermelde bedragen zijn, tenzij anders vermeld, in duizenden euro's.

Consolidatie

In de consolidatie worden de financiële gegevens opgenomen van Dunea N.V. samen met haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft. Groepsmaatschappijen zijn rechtspersonen waarin Dunea N.V. direct of indirect overheersende zeggenschap kan uitoefenen doordat zij beschikt over de meerderheid van de stemrechten of op enige andere wijze de financiële en operationele activiteiten kan beheersen. Hierbij wordt tevens rekening gehouden met potentiële stemrechten die direct kunnen worden uitgeoefend op balansdatum.

Toelichting

Stichting NPHD is opgericht in 2018 en de deelneming van Dunea hierin is 100%. De stichting is in materiële zin van te verwaarlozen betekenis waardoor consolidatie achterwege mag blijven op grond van artikel 2:407 lid 1 BW.

Operationele leasing

Bij de vennootschap kunnen er leasecontracten bestaan waarbij een groot deel van de voor- en nadelen die aan de eigendom verbonden zijn, niet bij de vennootschap ligt. Deze leasecontracten worden verantwoord als operationele leasing. Leasebetalingen worden, rekening houdend met ontvangen vergoedingen van de lessor, op lineaire basis verwerkt in de winst- en verliesrekening over de looptijd van het contract.

Financiële instrumenten

Dunea past RJ 290 'Financiële instrumenten' toe.

Onder financiële instrumenten worden zowel primaire financiële instrumenten (zoals vorderingen en schulden), als afgeleide financiële instrumenten (derivaten) verstaan. In de toelichting op de afzonderlijke posten van de balans wordt de reële waarde van het betreffende instrument toegelicht als die afwijkt van de boekwaarde. Indien het financiële instrument niet in de balans is opgenomen wordt de informatie over de reële waarde gegeven in de toelichting op de langlopende schulden.

Primaire financiële instrumenten

Voor de grondslagen van primaire financiële instrumenten wordt verwezen naar de behandeling per balanspost van de 'Grondslagen voor de waardering van activa en passiva'.

Verbonden partijen

Dunea heeft de volgende partijen gedefinieerd als verbonden partijen: aandeelhouders en deelnemingen. Het begrip 'verbonden partij' wordt gedefinieerd als een partij met beleidsbepalende invloed dan wel invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid van de onderneming. Indien met deze partijen transacties zijn aangegaan onder niet normale marktvoorwaarden worden deze, indien van toepassing, toegelicht in de jaarrekening.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Materiële vaste activa

De tot de materiële vaste activa behorende categorieën, gebouwen en terreinen, machines en installaties (incl. leidingen), andere vaste bedrijfsmiddelen, werken in uitvoering en niet aan bedrijfsuitoefening dienstbaar, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs plus bijkomende kosten of vervaardigingsprijs onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de verwachte toekomstige gebruiksduur. Op terreinen wordt niet afgeschreven. De vervaardigingsprijs omvat de investeringsuitgaven zoals materiaalkosten, sloopkosten ten behoeve van het geschikt maken van het terrein, inhuur deskundigen, kosten van derden, inclusief bouwrente en uren eigen personeel. De bouwrente wordt berekend over het gemiddeld geïnvesteerde bedrag tot het moment van ingebruikname. Er wordt rekening gehouden met de bijzondere waardeverminderingen die op balansdatum worden verwacht. Voor de vaststelling of voor een materieel vast actief sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt verwezen naar betreffende paragraaf.

Van de vervaardigingsprijs worden uitgaven afgetrokken die niet op de balans geactiveerd kunnen worden. Dit zijn voornamelijk uitgaven die tijdens de bouw van een investeringsproject worden gedaan om de normale bedrijfsuitoefening te kunnen continueren. Dunea brengt deze uitgaven onmiddellijk ten laste van de winst- en verliesrekening.

Uitgaven voor de regeneratie van natuurterreinen worden niet geactiveerd.

Voor groot onderhoud van installaties en gebouwen is een voorziening gevormd.

De jaarlijkse afschrijvingen op de materiële vaste activa bedragen een vast percentage van de vervaardigings- of aanschaffingsprijs. Dit percentage is gebaseerd op de geschatte economische levensduur van de activa. Op investeringen wordt afgeschreven vanaf het moment dat deze in gebruik zijn genomen. Met een restwaarde wordt geen rekening gehouden.

Boekwinsten en -verliezen uit de incidentele verkoop van materiële vaste activa zijn begrepen onder de 'Overige bedrijfsopbrengsten'.

Toelichting

Materiële vaste activa, die geheel of gedeeltelijk in het belang van derden zijn gerealiseerd en door derden zijn betaald maar eigendom zijn van Dunea, worden opgenomen voor de aanschaffingsprijs. De bijdragen die Dunea van derden ontvangen voor aansluit- en hoofdleidingen, worden verantwoord bij de langlopende schulden, onder de post Egalisatierekening bijdragen van derden. Deze bijdragen vallen vrij gedurende de levensduur van deze activa.

Alle materiële vaste activa zijn zowel economisch als juridisch eigendom van Dunea.

Tot 1998 zijn activa die in gebruik waren, maar waarvan de boekwaarde €0 was, afgeboekt (uitgelicht) uit de materiële vaste activa. Vanaf 1998 vindt afboeking plaats op het moment dat een actief wordt verkocht of verwijderd.

Financiële vaste activa (deelnemingen)

Deelnemingen waarin door Dunea invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid wordt uitgeoefend, worden gewaardeerd op de netto vermogenswaarde, maar niet lager dan nihil. Deze waarde berekent Dunea op basis van de grondslagen van Dunea. Wanneer 20% of meer van de stemrechten uitgebracht kan worden, wordt ervan uitgegaan dat er invloed van betekenis is.

De andere deelnemingen waardeert Dunea tegen de verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde, aangezien Dunea geen invloed van betekenis heeft op het zakelijke en financiële beleid van deze deelnemingen.

De langlopende vorderingen op, en leningen aan deelnemingen en de overige vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde. Noodzakelijk geachte voorzieningen voor mogelijke verliezen als gevolg van oninbaarheid worden in mindering gebracht.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

Dunea beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroom genererende eenheid waartoe het actief behoort.

Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Een bijzonder waardeverminderingsverlies wordt direct als last verwerkt in de winst- en verliesrekening onder gelijktijdige verlaging van de boekwaarde van het betreffende actief.

De opbrengstwaarde wordt in eerste instantie ontleend aan een bindende verkoopovereenkomst; als die er niet is, wordt de opbrengstwaarde bepaald met behulp van de actieve markt waarbij normaliter de gangbare biedprijs geldt als marktprijs. De in aftrek te brengen kosten bij het bepalen van de opbrengstwaarde zijn gebaseerd op de geschatte kosten die rechtstreeks kunnen worden toegerekend aan de verkoop en nodig zijn om de verkoop te realiseren.

Voor de bepaling van de bedrijfswaarde wordt een inschatting gemaakt van de toekomstige netto kasstromen bij voortgezet gebruik van het actief / de kasstroom genererende eenheid; vervolgens worden deze kasstromen contant gemaakt waarbij een disconteringsvoet wordt gehanteerd.

Indien wordt vastgesteld dat een bijzondere waardevermindering die in het verleden verantwoord is, niet meer bestaat of is afgenomen, dan wordt de toegenomen boekwaarde van de desbetreffende activa niet hoger gesteld dan de boekwaarde die bepaald zou zijn

Toelichting

indien geen bijzondere waardevermindering voor het actief zou zijn verantwoord. Een bijzondere waardevermindering van goodwill wordt niet teruggenomen.

Ook voor financiële instrumenten beoordeelt de vennootschap op iedere balansdatum of er objectieve aanwijzingen zijn voor bijzondere waardeverminderingen van een financieel actief of een groep van financiële activa. Bij objectieve aanwijzingen voor bijzondere waardeverminderingen bepaalt de vennootschap de omvang van het verlies uit hoofde van de bijzondere waardeverminderingen, en verwerkt dit direct in de winst- en verliesrekening.

Bij financiële activa die gewaardeerd zijn tegen geamortiseerde kostprijs wordt de omvang van de bijzondere waardevermindering bepaald als het verschil tussen de boekwaarde van het actief en de best mogelijke schatting van de toekomstige kasstromen, contant gemaakt tegen de effectieve rentevoet van het financiële actief zoals die is bepaald bij de eerste verwerking van het instrument.

Het waardeverminderingsverlies dat daarvoor opgenomen was, dient te worden teruggenomen indien de afname van de waardevermindering verband houdt met een objectieve gebeurtenis na afboeking.

De terugname wordt beperkt tot maximaal het bedrag dat nodig is om het actief te waarderen op de geamortiseerde kostprijs op het moment van de terugname, als geen sprake geweest zou zijn van een bijzondere waardevermindering. Het teruggenomen verlies wordt in de winst- en verliesrekening verwerkt.

Vorraden

De voorraden materialen zijn vrijwel geheel bestemd voor de aanleg, het onderhoud en de vernieuwing van materiële vaste activa. De waardering van de voorraden materialen komt tot stand op basis van een standaard kostprijs, welke gebaseerd is op de verkrijgingsprijs onder toepassing van de FIFO-methode ('first in, first out') of lagere opbrengstwaarde. Deze lagere netto opbrengstwaarde wordt bepaald door een individuele beoordeling van de voorraden.

De verkrijgings- of vervaardigingsprijs bestaat uit alle kosten die samenhangen met de verkrijging of vervaardiging alsmede de gemaakte kosten om de voorraden op hun huidige plaats en in hun huidige staat te brengen.

De opbrengstwaarde is de geschatte verkoopprijs onder aftrek van direct toerekenbare verkoopkosten. Bij de bepaling van de opbrengstwaarde wordt rekening gehouden met de incourantheid van de voorraden.

Onderhanden projecten

De onderhanden projecten zijn werkzaamheden waarvoor een bijdrage van derden wordt ontvangen en geen materieel vast actief wordt gecreëerd. De onderhanden projecten in opdracht van derden worden gewaardeerd tegen de gerealiseerde projectkosten vermindert met de ontvangen bijdragen. De projectkosten omvatten de direct op het project betrekking hebbende kosten, de kosten die toerekenbaar zijn aan projectactiviteiten en andere kosten die contractueel aan de opdrachtgever kunnen worden toegerekend.

In 2018 is een stelselwijziging doorgevoerd in de Onderhanden projecten. De projecten reconstructie hoofdleidingen en transportleidingen worden vanaf 2018 als investeringsproject gepresenteerd onder de Werken in Uitvoering in plaats van onder de Onderhanden projecten. Deze keuze is gemaakt omdat er een materieel vast actief wordt vervaardigd waarbij het economisch eigendom bij Dunea ligt. Daarnaast is er in 2018 een wijziging geweest in de presentatie van de Onderhanden Projecten. In 2017 werden projecten met een negatief saldo onder de Overlopende Passiva gepresenteerd, vanaf 2018 worden deze gesaldeerd als onderdeel van de Onderhanden Projecten en wordt het saldo toegelicht in de jaarrekening.

Vorderingen

De vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde. Noodzakelijk geachte voorzieningen voor mogelijke verliezen als gevolg van oninbaarheid worden in mindering gebracht. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen. Daarnaast worden vorderingen op waterdebiteuren welke ouder zijn dan 2 jaar voorzien.

Toelichting

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde en staan, voor zover niet anders vermeld, ter vrije beschikking van de vennootschap.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de balansdatum bestaan, waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten.

De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven of de beste schatting van de bedragen die naar verwachting noodzakelijk zijn om de betreffende verplichtingen af te wikkelen, tenzij anders vermeld.

De voorziening groot onderhoud is ter gelijkmatige verdeling van lasten voor groot onderhoud van gebouwen en installaties en wordt bepaald op basis van de te verwachten kosten voor de jaren tot en met 2023. De voorziening wordt lineair opgebouwd. Het uitgevoerde groot onderhoud wordt ten laste van deze voorziening gebracht.

Schulden

Opgenomen leningen en schulden worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs.

Onder de langlopende schulden neemt Dunea de schulden en vooruit ontvangen bedragen met een resterende looptijd van meer dan één jaar op. Daarnaast is ook de Egalisatierekening bijdragen van derden opgenomen onder de langlopende schulden. Deze wordt gewaardeerd tegen de van derden ontvangen bijdragen (exclusief de gefactureerde indirecte toeslagen) voor aanleg van aansluitleidingen en hoofdleidingen, vermindert met amortisaties. De amortisatie van de egalisatierekening is gelijkgesteld aan de afschrijvingstermijn van de investeringen in aansluitleidingen en hoofdleidingen (33 1/3 jaar) en wordt verantwoord onder de afschrijvingen. De Vooruitontvangen bedragen worden opgenomen bij de eerste verwerking tegen de reële waarde. Vervolgens wordt deze post geamortiseerd over de looptijd in de exploitatie in lonen en salarissen en kosten uitbesteed werk.

Onder de kortlopende schulden worden de schulden opgenomen die binnen een termijn van één jaar of eerder vervallen. Hieronder vallen onder meer de aflossingen op langlopende leningen die binnen één jaar vervallen.

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

Algemeen

De kosten worden bepaald op historische basis en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. Voorzienbare verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het boekjaar worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden en indien wordt voldaan aan de voorwaarde voor het opnemen van voorzieningen.

Bedrijfsresultaat

Het bedrijfsresultaat berekent Dunea als het verschil tussen de som van de bedrijfsopbrengsten en alle bedrijfslasten die in het verslagjaar aan de opbrengsten worden toegerekend. De positieve resultaten verantwoordt Dunea in het jaar waarin deze zijn gerealiseerd; de negatieve resultaten al wanneer deze te voorzien zijn.

Opbrengsten

De wateropbrengsten, die onderdeel vormen van de bedrijfsopbrengsten, omvatten onder andere:

- het gefactureerde vastrecht inclusief de toeslag voor precarioheffing;
- het gefactureerde waterverbruik tot aan de laatste opnamedatum van de watermeter (indien geen meterstand is opgenomen wordt een schatting van het verbruik gemaakt);
- de raming van het nog te factureren vastrecht inclusief de toeslag voor precarioheffing en het verbruik over de periode vanaf de laatste opnamedatum van de meters tot en met het einde van het verslagjaar. De afwijkingen hierop worden in het volgende verslagjaar verantwoord;
- levering van water en gros aan andere waterbedrijven;
- overige wateropbrengsten, waaronder vergoedingen voor het aanvragen van water, incassokosten en afsluitingen.

Toelichting

De Belasting op Leidingwater (BoL) behoort niet tot de wateropbrengsten.

De opbrengsten van werken voor derden bestaan uit uitgevoerde werkzaamheden in opdracht van derden waaronder onderhoudswerkzaamheden aan brandkranen en rioolbeheer.

De overige opbrengsten bestaan onder andere uit huur- en pacht opbrengsten, opbrengsten van de voor derden gereviseerde watermeters, subsidie-opbrengsten en opbrengsten uit verkoop van vaste activa.

Dunea ontvangt overheidssubsidies welke in de exploitatie worden verwerkt. Subsidies worden als bate verantwoord in de winst- en verliesrekening in het jaar waarin de gesubsidieerde kosten zijn gemaakt of opbrengsten zijn gederfd. Subsidies met betrekking tot speur- en ontwikkeling (WBSO) worden verantwoord als een verlaging van de loonheffing. De overheidssubsidies welke Dunea ontvangt in het kader van onder andere haar projecten in het buitenland, zelfstandig of via een partner, worden verantwoord als het waarschijnlijk is dat deze worden ontvangen.

Kosten

De onder de bedrijfslasten inbegrepen kosten van grond- en hulpstoffen, evenals de kosten van uitbesteed werk, zijn kosten die direct verband houden met:

- het produceren en distribueren van het water;
- het in stand houden van de materiële vaste activa ten behoeve van het waterproces;
- het onderhouden van de natuurgebieden.

De post waterinkoop (inkoop en gros) omvat de inkoop van drinkwater bij andere drinkwaterbedrijven.

De afschrijvingen op materiële vaste activa zijn gebaseerd op de historische aanschafprijs. Indien een schattingswijziging plaatsvindt van de toekomstige gebruiksduur, dan worden de toekomstige afschrijvingen aangepast. Onder de afschrijving valt ook de amortisatie van de hoofdleidingen en aansluitleidingen.

De vergoeding voor het recht tot gebruik van gemeentegrond voor het leidingnet verantwoordt Dunea onder de post precario gemeenten in de periode waarop het betrekking heeft.

De huisvestingslasten als onderdeel van de overige bedrijfskosten omvatten de kosten voor de huur van het hoofdkantoor.

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden volgens de CAO-WWB en bedrijfsregelingen van Dunea verwerkt in de winst- en verliesrekening. Op de lonen, salarissen en sociale lasten wordt een correctie toegepast voor het activeren van uren van medewerkers die werken aan investeringsprojecten welke na afronding op de balans geactiveerd zijn en waarover wordt afgeschreven.

In de lonen en salarissen is de vrijval opgenomen op de voorziening voor herstructurering.

De pensioenregeling wordt gefinancierd door afdrachten aan het pensioenfonds ABP. De pensioenverplichtingen worden gewaardeerd volgens de 'verplichting aan de pensioenuitvoerder benadering'. In deze benadering wordt de aan de pensioenuitvoerder te betalen premie als last in de winst- en verliesrekening verantwoord.

Aan de hand van de uitvoeringsovereenkomst wordt beoordeeld of, en zo ja welke verplichtingen naast de betaling van de jaarlijks aan de pensioenuitvoerder verschuldigde premie op balansdatum bestaan. Deze additionele verplichtingen, waaronder eventuele verplichtingen uit herstelplannen van de pensioenuitvoerder, leiden tot lasten voor Dunea en worden in de balans opgenomen in een voorziening. Ultimo 2018 waren er geen pensioenvorderingen en verplichtingen naast de betaling van de jaarlijkse aan de pensioenuitvoerder verschuldigde premie.

Toelichting

Financieel resultaat

De financiële baten en lasten omvatten:

- de rente die aan derden betaald is of nog betaald moet worden;
- de rente die van derden ontvangen is of nog ontvangen moet worden;
- de resultaten van de gerealiseerde financiële instrumenten;
- de aan de materiële vaste activa toegerekende bouwrente.

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende activa en passiva.

Bij verwerking van de rentelasten wordt rekening gehouden met de verantwoorde transactiekosten op de ontvangen leningen.

Dunea berekent bouwrente over het gemiddeld geïnvesteerde bedrag tot het moment van ingebruikname van een materieel vast activum. De ontvangen bouwrente is een vorm van voorfinanciering van gemaakte kosten. Deze bouwrente wordt vanuit de rentelasten geactiveerd op het desbetreffende project in de materiële vaste activa.

Deelnemingen

De post deelnemingen omvat de resultaten van de waardering van de deelnemingen van Dunea. Het resultaat is het bedrag waarmee de boekwaarde van de deelneming sinds de voorgaande jaarrekening is gewijzigd als gevolg van het door de deelneming behaalde resultaat voor zover dit aan Dunea wordt toegerekend.

Te ontvangen dividenden van niet op nettovermogenswaarde gewaardeerde deelnemingen, worden verantwoord zodra het recht hierop is verkregen.

Belastingen

De belasting over het resultaat wordt berekend over het resultaat voor belastingen in de winst- en verliesrekening, rekening houdend met beschikbare, fiscaal compensabele verliezen uit voorgaande boekjaren (voor zover niet opgenomen in de latente belastingvorderingen) en vrijgestelde winstbestanddelen na bijtelling van niet aftrekbare kosten.

Dunea is conform art. 2 lid 7 en lid 3 Wet Vpb over 2018 belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting. Vanaf 2016 zijn drinkwaterbedrijven niet langer uitgesloten van de

vennootschapsbelasting voor de activiteiten die geen betrekking hebben op de wettelijke taken van een drinkwaterbedrijf.

Grondslagen voor de opstelling van het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode.

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen en kort krediet, met uitzondering van deposito's met een looptijd langer dan drie maanden.

Het kort-krediet wordt gebruikt voor het reguliere betalingsverkeer binnen Dunea waarbij het saldo gedurende het jaar ook fluctueert tussen een positief en een negatief saldo.

Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest, ontvangen dividenden en winstbelastingen zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

De verkrijgingsprijs van de verworven groepsmaatschappij is opgenomen onder de kasstroom uit investeringsactiviteiten, voor zover betaling in geld heeft plaatsgevonden.

Toelichting op de balans per 31 december 2018

Bedragen x € 1.000, tenzij anders vermeld.

Vaste activa

1 Materiële vaste activa

De samenstelling van de materiële vaste activa en het overzicht van de mutaties in 2018 zijn als volgt:

	Totaal	Gebouwen en terreinen	Machines, installaties (incl. leidingen)	Andere vaste bedrijfs- middelen	Werken in uitvoering	Niet aan bedrijfs- uitoefening dienstbaar
Aanschafwaarde per ultimo 2017	1.280.991	97.108	1.142.507	5.663	31.932	3.781
Cumulatieve afschrijvingen, waardeverminderingen e.d.	-721.996	-42.158	-676.224	-2.949	0	-665
Boekwaarde per 31 december 2017	558.995	54.950	466.283	2.714	31.932	3.116
Effect stelselwijziging 2018 op aanschafwaarde	3.194	0	0	0	3.194	0
Effect stelselwijziging 2018 op cumulatieve afschrijving	0	0	0	0	0	0
Effect stelselwijziging 2018 op boekwaarde	3.194	0	0	0	3.194	0
Aanschafwaarde per ultimo 2017	1.284.185	97.108	1.142.507	5.663	35.126	3.781
Cumulatieve afschrijvingen, waardeverminderingen e.d.	-721.996	-42.158	-676.224	-2.949	0	-665
Boekwaarde per 31 december 2017	562.189	54.950	466.283	2.714	35.126	3.116
Investerings	39.625	0	0	0	39.625	0
Activeringen	0	1.913	34.736	60	-36.709	0
Afschrijvingen	-31.955	-1.978	-29.010	-855	0	-112
Desinvesteringen vaste activa	-32	0	-30	-2	0	0
Bijzondere waardevermindering vaste activa	-1.191	0	0	0	0	-1.191
Overige mutaties	-3.194	0	0	0	-3.194	0
Boekwaarde per 31 december 2018	565.442	54.885	471.979	1.917	34.848	1.813
Aanschafwaarde	1.320.354	99.021	1.177.170	5.534	34.848	3.781
Gecumuleerde afschrijvingen, waardeverminderingen e.d.	-754.912	-44.136	-705.191	-3.617	0	-1.968
Boekwaarde per 31 december 2018	565.442	54.885	471.979	1.917	34.848	1.813

Toelichting op de balans per 31 december 2018

De samenstelling van de boekwaarde van werken in uitvoering per 31 december 2018 is (in €):

Gebouwen en terreinen	1,9 miljoen
Machines en installaties	32,9 miljoen
	34,8 miljoen

Onderverdeeld naar investeringsprojecten (in €):

Leidingnet	22,6 miljoen
Katwijk programma procesautomatisering	5,0 miljoen
Reinwaterkelder Leyweg	3,4 miljoen
Katwijk programma multidisciplinair	1,4 miljoen
Proceswater duurzaam en veilig	1,8 miljoen
Bezinkbekken Bergambacht	0,6 miljoen
	34,8 miljoen

In 2018 is er voor € 1,2 miljoen (2017: € 1,2 miljoen) aan bijzondere waardeverminderingen verwerkt. Deze waardeverminderingen zijn een gevolg geweest van het waarden van diverse panden voor fiscale doeleinden waaruit bleek dat de bedrijfseconomische boekwaarde hoger was dan de verkoopwaarde.

De overige mutaties van € 3,5 miljoen hebben betrekking op de stelselwijziging waarbij projecten overgeheveld zijn van Onderhanden projecten naar Werken in uitvoering. Meer informatie is te vinden bij de Onderhanden projecten (4).

De toegepaste afschrijvingspercentages bedragen tussen de 2% en 4% voor de activa Gebouwen en Machines en Installaties, waaronder ook de leidingen die worden afgeschreven in 33 1/3 jaar. Dezelfde percentages worden tevens gehanteerd voor de niet aan bedrijfsuitoefening dienstbare objecten. Op de vervoersmiddelen en andere vaste bedrijfsmiddelen wordt afgeschreven met 20%. Op terreinen wordt niet afgeschreven.

De aanschafwaarde van de materiële vaste activa waarop volledig is afgeschreven maar welke nog in gebruik zijn, is per jaareinde € 449 miljoen.

In de post activeringen is circa € 1,38 miljoen bouwrente begrepen betreffende afgeronde en reeds geactiveerde investeringen. In de post investeringen is voor een totaalbedrag van € 0,86 miljoen aan bouwrente tegen een rentepercentage van 3,15% opgenomen met betrekking tot onderhanden investeringen.

Het percentage van de bouwrente wordt in het voorafgaande jaar bepaald als berekening van de verwachte rente op de langlopende leningen ten opzichte van de verwachte gemiddelde langlopende leningportefeuille. Gedurende het verslagjaar wordt dit percentage gebruikt bij het toewijzen van rentelasten aan de projecten van werken in uitvoering.

De aangegane verplichtingen voor de werken in uitvoering en onderhanden projecten waren per 31 december 2018 € 11,7 miljoen.

2 Financiële vaste activa

De samenstelling van de financiële vaste activa en het overzicht van de mutaties in 2018 zijn als volgt:

	Deelnemingen	Overige vorderingen	Totaal
Boekwaarde per 31 december 2017	2.155	277	2.432
Mutaties:			
Leningen u/g	0	-18	-18
Resultaat deelneming	290	0	290
Hypothecaire aflossingen	0	-29	-29
Boekwaarde per 31 december 2018	2.445	230	2.675

Toelichting op de balans per 31 december 2018

Deelnemingen	Mutatie resultaat deelneming 2018	Percentage 2018	Percentage 2017	Statutaire zetel
Aquaminerals	0	4,88%	5,50%	Nieuwegein
Futuro BV	-138	geliquideerd	25,00%	Leidschendam-Voorburg
KWH BV	0	6,71%	6,71%	Nieuwegein
Stichting NPHD	0	100,00%	n.v.t.	's-Gravenhage
Het Water-laboratorium NV	428	30,00%	30,00%	Haarlem
	290			

Door toetreding van nieuwe partijen is het percentage deelneming in Aquaminerals gewijzigd van 5,50% naar 4,88%. De deelneming in Futuro is gewijzigd naar nihil wegens het opheffen van de onderneming.

Stichting NPHD is opgericht in 2018 en de deelneming van Dunea hierin is 100%. De stichting is in materiële zin van te verwaarlozen betekenis waardoor consolidatie achterwege mag blijven op grond van artikel 2:407 lid 1 BW.

Vorderingen op deelnemingen en overige vorderingen

De samenstelling van de vorderingen op deelnemingen en overige vorderingen is als volgt:

	31-12-18	31-12-17
Leningen u/g aan personeel onder hypothecair verband	158	187
Leningen u/g overig	72	90
Totaal vorderingen op deelnemingen en overige vorderingen	230	277

Het af te lossen deel van de leningen u/g overig in 2019 bedraagt € 18k (2018: € 25k) en is opgenomen onder de overige kortlopende vorderingen.

Een overzicht van de leningen ultimo 2018 met een looptijd van één jaar en langer, gegroepeerd naar de resterende looptijd:

	< 10 jaar	10-20 jaar	Totaal
Leningen u/g aan personeel onder hypothecair verband	104	54	158
Leningen u/g overig	72	0	72
Totaal vorderingen op deelnemingen en overige vorderingen	176	54	230

Het gemiddelde rentepercentage voor leningen u/g onder hypothecair verband bedraagt 2,01% (2017: 2,19%). De hypothecaire leningen hebben een rentevaste periode van vijf jaar. De rente wordt om de vijf jaar herzien als de marktrente lager is dan de verschuldigde rente. Het af te lossen deel in het komende jaar bedraagt € 29,2k (2018: € 28,5k) en is opgenomen onder de overige kortlopende vorderingen.

De overige leningen bestaan uit twee leningen met een vast rentepercentage van 4,5%. Op één van deze leningen met een (oorspronkelijke) looptijd van 10 jaar is een pandrecht gevestigd.

Vlottende activa

3 Voorraden

	31-12-18	31-12-17
Voorraden	782	817
Totaal voorraden	782	817

De voorraden materialen bestaan hoofdzakelijk uit materialen voor installatie en onderhoud van de materiële vaste activa. Op de voorraden is geen voorziening voor incourantheid gevormd.

Toelichting op de balans per 31 december 2018

4 Onderhanden projecten

De onderhanden projecten zijn werkzaamheden waarvoor een bijdrage van derden wordt ontvangen en waarbij geen materieel vast actief wordt vervaardigd. De onderhanden projecten bestaan voor € 0,7 miljoen uit projecten met een positief saldo en voor € 0,3 miljoen uit projecten met een negatief saldo. Dit is een presentatiewijziging ten opzichte van 2017 waar projecten met een negatief saldo werden gepresenteerd onder de Overlopende passiva (2017: € 0,8 miljoen).

	31-12-18	31-12-17
Onderhanden projecten kosten	1.005	4.997
Ontvangen bijdrage Onderhanden projecten	-609	-4.639
Totaal Onderhanden projecten	396	358

In 2018 is een stelselwijziging doorgevoerd op de Onderhanden projecten. De projecten reconstructie hoofdleidingen en transportleidingen worden vanaf 2018 als investeringsproject gepresenteerd onder Werken in uitvoering in plaats van onder Onderhanden projecten. Deze keuze is gemaakt omdat er een materieel vast actief wordt vervaardigd waarbij het economisch eigendom bij Dunea ligt. In 2017 was in het eindsaldo € 2,9 miljoen opgenomen aan reconstructie leidingenprojecten, hetgeen gecorrigeerd is in de vergelijkende cijfers zoals te zien is in onderstaande tabel.

	Kosten	Bijdragen	Saldo
Onderhanden projecten in Jaarrekening 2017	10.843	-7.631	3.212
Stelselwijziging: projecten hoofdleidingen naar Werken in uitvoering	-1.837	340	-1.497
Stelselwijziging: projecten transportleidingen naar Werken in uitvoering	-4.009	2.652	-1.356
Onderhanden projecten 2017 na stelselwijziging	4.997	-4.639	358

De stelselwijziging heeft onderstaand effect op de balans over 2017 en is als zodanig verwerkt:

	Werken in uitvoering	Egalisatie-rekening	Saldo
Onderhanden projecten in Jaarbericht 2017	31.932	62.494	
Stelselwijziging: projecten hoofdleidingen naar Werken in uitvoering	1.837	340	-1.497
Stelselwijziging: projecten transportleidingen naar Werken in uitvoering	1.356	0	-1.356
Mutaties 2017 naar aanleiding van stelselwijziging	35.126	62.834	-2.853

5 Vorderingen

De vorderingen bestaan uit:

	31-12-18	31-12-17
Waterdebiteuren	5.165	6.113
Debiteuren uitgevoerde werkzaamheden	1.720	975
Belastingen	802	1.627
Overige vorderingen	60	59
Overlopende activa	2.249	2.400
Totaal vorderingen	9.996	11.174

In de waardering van de waterdebiteuren is rekening gehouden met een afwaardering ter grootte van de vorderingen ouder dan twee jaar. Dat komt overeen met het op basis van ervaringscijfers geschatte risico van oninbaarheid op de totale post waterdebiteuren. In de waterdebiteuren is een voorziening opgenomen van € 1,0 miljoen (2017 = € 0,6 miljoen).

In het totaal van de vorderingen is € 0,46 miljoen (2017: € 0,35 miljoen) opgenomen aan transacties met verbonden partijen. Het betreft hier geheel openstaande saldi met aandeelhouders van Dunea (gemeenten). Hiervan is 89% van het saldo gerelateerd aan

Toelichting op de balans per 31 december 2018

debiteuren wegens uitgevoerde werkzaamheden en 11% heeft betrekking op water-debiteuren. Deze transacties van betekenis met verbonden partijen zijn onder normale marktvoorwaarden aangegaan en vallen onder de reguliere bedrijfsuitoefening van Dunea. Het totaal van de kortlopende vorderingen heeft een resterende looptijd korter dan 1 jaar.

6 Liquide middelen

Deze post is als volgt samengesteld:

	31-12-18	31-12-17
Kas	20	19
Totaal liquide middelen	20	19

Het totaal van liquide middelen bestaat uit een deel kasgeld en het saldo van verschillende bankrekeningen. De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de vennootschap.

Eigen vermogen

7 Geplaatst kapitaal

Het geplaatste en gestorte deel (80%) van het maatschappelijk kapitaal bestaat uit vier miljoen gewone aandelen en is per ultimo 2018 in handen van achttien gemeenten. Deze gemeenten vormen het voorzieningsgebied van Dunea. Voor de verdeling van de gewone aandelen naar gemeenten wordt verwezen naar pagina 36 van het jaarverslag.

De nominale waarde van een gewoon aandeel bedraagt € 5,-.

Geplaatst en gestort kapitaal

	2018	2017
Stand 1 januari	20.000	20.000
Mutaties geplaatst en gestort kapitaal	0	0
Stand 31 december	20.000	20.000

8 Agioreserve

Het verloop van de post agioreserve is als volgt:

Agioreserve	2018	2017
Stand 1 januari	3.097	3.097
Mutaties agioreserve	0	0
Stand 31 december	3.097	3.097

De agioreserve is in 1990 gevormd bij de oprichting van Duinwaterbedrijf Zuid-Holland (in 2009 is de naam gewijzigd in Dunea). Na overname in 1995 van EWR (Energie en Watervoorziening Rijnland) alsmede de waardewijziging per aandeel van fl. 10,00 naar € 5,00 in 2000, is de agioreserve tot het huidig saldo gemuteerd.

9 Algemene reserve

Het verloop van de post algemene reserve is als volgt:

Algemene reserve	2018	2017
Stand 1 januari	182.175	170.201
Resultaat boekjaar	15.651	11.974
Stand 31 december	197.826	182.175

In artikel 17 van de statuten van de vennootschap is bepaald dat aan de aandeelhouders geen uitkeringen ten laste van de winst of de reserves mogen geschieden.

Voorstel voor bestemming van het resultaat over het boekjaar 2018

De directie stelt met goedkeuring van de Raad van Commissarissen aan de Algemene Vergadering voor om het resultaat over 2018 van € 15.650.677,- conform artikel 17 van de statuten van Dunea N.V. toe te voegen aan de algemene reserve. Het voorstel is in het eigen vermogen op de balans verwerkt.

Toelichting op de balans per 31 december 2018

10 Voorzieningen

Dit betreft voorzieningen voor:

	Stand per 31-12-17	Onttrekking	Vrijval	Dotatie	Presentatie- wijziging	Stand per 31-12-18
Amoveringskosten	2.765	524	58	1.143	0	3.317
Groot onderhoud productiegebouwen en -installaties	2.932	1.836	782	1.726	0	2.040
Voorziening beheer, natuur en drinkwatergebied	2.421	0	0	0	1.844	577
Personeelsbeloningen	560	155	0	25	0	430
Herstructurering	5.130	490	964	198	0	3.874
Totaal voorzieningen	13.799	3.005	1.804	3.092	1.844	10.238

Verwacht wordt in 2019 € 6,1 miljoen uit te geven.

De voorziening voor amoveringskosten is gevormd voor het saneren van asfaltpaden en – wegen in het duin- en waterwingebied ter bescherming van de drinkwaterwinning in het gebied en voor de sloopkosten van gebouwen en productiemiddelen die niet meer in gebruik zijn. In 2018 is er voortgang geweest bij de uitvoering van geplande werkzaamheden met als resultaat een onttrekking van € 0,5 miljoen. De dotatie van € 1,0 miljoen is voor een nieuwe voorziening bij PS Scheveningen waarbij er tijdens werkzaamheden asbest is gevonden.

De jaarlijkse uitgaven voor groot onderhoud aan de productie-installaties en gebouwen kunnen fluctueren op basis van gewijzigde inschattingen in de planning en verwachte kosten van het groot onderhoud. De dotatie in het huidige jaar is over het algemeen in lijn met de onttrekking om deze kosten te egaliseren. Om de jaarlijkse exploitatie niet met fluctuerende uitgaven te belasten is een egalisatievoorziening gevormd. De werkelijke uitgaven brengt Dunea ten laste van deze voorziening.

De voorziening beheer, natuur en drinkwatergebied betreft de natuurvoorziening pilot Zandmotor. In 2018 is er een presentatiewijziging doorgevoerd voor deze voorziening. Het deel van deze voorziening dat betrekking heeft op de ontvangen afkoopsom op basis

van het convenant pilot Zandmotor, wordt nu gepresenteerd als vooruitontvangen bedrag als onderdeel van de langlopende schulden. De voorziening is bepaald als het verschil tussen de netto contante waarde en de nominale waarde van de oorspronkelijke inschatting van de kosten. De afkoopsom is bepaald op basis van de inschatting van de kosten voor het beheer en onderhoud van de Zandmotor.

De voorziening personeelsbeloningen is ter dekking van toekomstige vergoedingen op grond van de overgangsregeling van de cao voor zowel jubilea vanaf 1 januari 2016 als ontslagvergoedingen voor de jaren 2017 tot en met 2020. De voorziening voor personeelsbeloningen is tegen contante waarde opgenomen.

De voorziening voor herstructurering bestaat voor € 2,8 miljoen uit de geschatte kosten die voortvloeien uit de aanspraken van medewerkers op de aan het sociaal plan verbonden kosten van individuele ontslagregelingen. De vrijval van € 1,0 miljoen heeft te maken met een hoger natuurlijk verloop van de medewerkers die opgenomen zijn in de voorziening dan vooraf is ingeschat.

Toelichting op de balans per 31 december 2018

11 Langlopende schulden

Totaaloverzicht langlopende schulden

	Langlopende leningen	Egalisatierekening bijdragen derden	Vooruitontvangen bedragen	Totaal
Stand 1 januari jaarbericht 2017	184.333	62.494	0	246.827
Stelselwijziging 2018	0	340	0	340
Stand 1 januari na stelselwijziging	184.333	62.834	0	247.167
Af: Overgebracht naar kortlopende schulden	-14.667	0	0	-14.667
Bij: Ontvangen bijdragen van derden	0	6.182	0	6.182
Bij: Presentatiewijziging	0	0	1.844	1.844
Af: Vrijval naar resultaat	0	-2.586	-135	-2.721
Stand 31 december	169.666	66.430	1.709	237.805

In 2018 zijn geen nieuwe leningen afgesloten.

Voor een aantal langlopende leningen zijn voorwaarden opgenomen over de hoogte van de solvabiliteit en de verhouding netto schuldpositie tot de operationele cashflow. Dunea voldoet aan deze voorwaarden met een solvabiliteit van 38,1 (2017 = 35,6%) en een verhouding netto schuldpositie tot de operationele cashflow van 5,1 (2017 = 5,3).

Dunea passivert de bijdragen van derden voor nieuwe aansluitingen en hoofdleidingen. De bijdragen zijn opgenomen onder de Egalisatierekening voor bijdragen van derden. De jaarlijkse vrijval is gelijk aan de afschrijvingstermijn van nieuwe aansluitingen en hoofdleidingen en wordt opgenomen in de afschrijvingen. In 2018 is een schattingswijziging doorgevoerd. Hierbij worden de gefactureerde indirecte toeslagen niet meer gepassiveerd op de egalisatierekening, maar worden verwerkt in de exploitatierekening in het jaar van gereedmelding. Het effect voor 2018 is een totaal van € 1,2 miljoen opgenomen in de opbrengsten van werken voor derden.

Stelselwijziging 2018

In 2018 is een stelselwijziging doorgevoerd die een impact heeft op de egalisatierekening. Zie voor deze stelselwijziging in de toelichting van onderhanden projecten, waarbij een wijziging is doorgevoerd in de presentatie van reconstructie hoofdleidingen voor een bedrag van € 340.000.

In 2018 is een presentatiewijziging doorgevoerd met betrekking tot het convenant pilot Zandmotor. Het vooruitontvangen bedrag in de vorm van een afkoopsom wordt nu gepresenteerd als vooruitontvangen bedrag onder de langlopende schulden. De afkoopsom is een vooruitontvangen bedrag dat in 20 jaar vrijvalt. Daarmee is de afkoopsom ultimo 2036 volledig vrijgevallen. Deze post valt over de looptijd in de exploitatie vrij in Lonen en salarissen en Kosten uitbesteed werk.

Een overzicht van de leningen ultimo 2018 met een looptijd van één jaar en langer, gegroepeerd naar de resterende looptijd en het huidige percentage:

Percentages lopende leningen

	1-5 jaar	6-10 jaar	>10 jaar	Totaal
<3,5%	0	40.000	4.000	44.000
<4,0%	40.000	0	25.667	65.667
<4,5%	0	0	60.000	60.000
Totaal	40.000	40.000	89.667	169.667

Toelichting op de balans per 31 december 2018

Financiële instrumenten

Renterisico

Het belangrijkste financiële risico waaraan Dunea onderhevig is, betreft het renterisico. Het financiële beleid is erop gericht om op de korte termijn de effecten van renteschommelingen op het resultaat te beperken en om op lange termijn de markrentes te volgen. Dunea maakt geen gebruik meer van financiële derivaten zoals interest rate swaps om de financiële risico's die verbonden zijn aan bedrijfsactiviteiten te beheersen.

Liquiditeitsrisico

Dunea stuurt onder andere op de convenanten die door de financiers van Dunea worden geëist. Hiermee blijft Dunea toegang houden tot de vermogensmarkt. Tevens wordt continu een liquiditeitsplanning van 12 maanden vooruit aangehouden waarbij eventuele risico's direct worden opgelost. Daarnaast wordt in de kredieten een interne buffer aangehouden waardoor Dunea te allen tijde aan haar betalingsverplichtingen kan voldoen.

Kredietsrisico

Verkoop van water vindt plaats op basis van een betaaltermijn van 3 weken. Als afnemers niet binnen deze gestelde termijn hebben betaald, dan treedt de procedure volgens de tarievenregeling van Dunea in werking.

12 Kortlopende schulden

De kortlopende schulden bestaan uit:

	31-12-18	31-12-17
Leningen	14.667	14.667
Schulden aan kredietinstellingen	65.459	52.844
Schulden aan leveranciers	9.058	7.895
Belastingen en premies sociale verzekeringen	3.751	3.922
Schulden ter zake van pensioenen	405	387
Vooruitontvangen waterverbruik	2.234	14.473
Overige schulden	54	-25
Overlopende passiva	14.880	16.588
Totaal kortlopende schulden	110.508	110.751

Voor rekening-courantkredieten zijn bij de banken overeenkomsten gesloten voor een bedrag van € 90 miljoen. Het rentepercentage voor rekening-courantkredieten is 1 maand Euribor met vaste opslag. Dit percentage kan dagelijks wijzigen. Voor de rekening-courantkredieten is een voorwaarde opgenomen over de hoogte van de Interest coverage ratio. Dunea voldoet aan deze voorwaarde (2018 = 3,924; 2017 = 2,535).

De belasting en premies sociale verzekeringen bestaan uit af te dragen grond- en leidingwaterbelasting € 2,4 miljoen (2017: € 2,3 miljoen) en af te dragen loonbelasting € 1,4 miljoen (2017: € 1,6 miljoen).

De overlopende passiva betreffen vooral nog te betalen rente van geldleningen, kosten van geleverde goederen en diensten, nog te betalen precario en de reservering voor vakantiedagen van het personeel van Dunea.

In het saldo schulden aan leveranciers (crediteurensaldo) is € 0,78 miljoen (2017: € 1,8 miljoen) opgenomen aan transacties met verbonden partijen. Het saldo verbonden partijen bestaat voor 65% (2017: 13%) uit transacties met deelnemingen van Dunea.

Het totaal van de kortlopende schulden heeft een resterende looptijd korter dan één jaar.

Toelichting op de balans per 31 december 2018

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

De niet uit de balans blijken rechten komen uit op € 0,5 miljoen (2017 = € 0,7 miljoen) en betreffen de pachtopbrengsten van het pannekoekhuis en de kiosk.

vastgesteld middels het bedrijfsverslag dat voor 1 oktober 2019 aan het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat wordt gerapporteerd.

Dit bedrag kan als volgt worden onderverdeeld:

- Voor 2019 € 0,1 miljoen
- Voor 2020-2023 € 0,4 miljoen
- Vanaf 2024 € 0,03 miljoen

De pachtovereenkomsten hebben verschillende looptijden.

De niet uit de balans blijken verplichtingen komen uit op € 13,8 miljoen (2017 = € 18,9 miljoen) en betreffen de huren van de kantoorgebouwen in Zoetermeer (operational lease) en de lopende onderhoudscontracten en licentieovereenkomsten.

- Voor 2019 € 3,1 miljoen
- Voor 2020-2023 € 8,5 miljoen
- Vanaf 2024 € 2,2 miljoen

De huurovereenkomsten hebben verschillende looptijden. Per ultimo 2018 bedragen de verplichtingen € 7,4 miljoen, waarvan € 1,4 miljoen betrekking heeft op 2019. In 2018 is € 1,4 miljoen verantwoord in de winst- en verliesrekening met betrekking tot huurkosten als gevolg van deze huurovereenkomsten. Voor de huur van de kantoorgebouwen zijn bankgaranties afgegeven voor in totaal € 384k. Deze garantie is begin 2019 herzien.

Daarnaast is er per ultimo 2018 een bedrag van € 6,3 miljoen aan lopende verplichtingen in verband met onderhoudscontracten, waarvan € 1,7 miljoen betrekking heeft op 2019.

Dunea heeft in 2018 voor de eerste keer een verplichting uit hoofde van de drinkwaterwet omdat Dunea in 2018 een voorlopige WACC gerealiseerd heeft van 3,6%. Dit is een overschrijding van € 1,0 miljoen. Deze gerealiseerde overwinst in 2018 wordt in 2020 teruggegeven aan de klant door verlaging van de drinkwatertarieven. De definitieve WACC wordt

Toelichting op de winst- en verliesrekening over 2018

Bedragen x € 1.000, tenzij anders vermeld

13 Bedrijfsopbrengsten

De bedrijfsopbrengsten zijn in Nederland gegenereerd.

A Wateropbrengsten

	2018	2017
Waterverkoop eigen voorzieningsgebied	73.548	74.132
Vastrecht	44.071	44.383
Bijdrage voor precarioheffing	12.951	13.439
Andere waterbedrijven (verkoop en gros)	5.919	5.230
Overige wateropbrengsten	1.743	3.013
Totaal wateropbrengsten	138.232	140.197

Verkoop eigen voorzieningsgebied (x 1.000 m³)

	2018	2017
Afzet	79.375	77.614
Niet in rekening gebracht verbruik (NIRG)	-5.001	-4.424
Totaal verkoop eigen voorzieningsgebied	74.374	73.190

In de waterverkoop eigen voorzieningsgebied is het effect van de jaarlijkse ramingen nog te factureren verbruik en niet in rekening gebracht verbruik opgenomen voor € 1,0 miljoen.

Verkoop en gros

	2018	2017
Verkoop en gros (euro's)	5.919	5.230

Verkocht aan (x 1.000 m³)

	2018	2017
Evides	2.210	1.245
Oasen	13.597	3.588
Overig	142	0
Totaal verkoop en gros	5.949	4.833

B Opbrengsten van werken voor derden

	2018	2017
Opbrengsten van werken voor derden	4.084	6.247
Totaal opbrengsten werken voor derden	4.084	6.247

Dunea doet op aanvraag werken voor derde partijen. Voor 2018 heeft dit voornamelijk betrekking op rioolbeheer, bijdrage van Provincie Zuid-Holland als onderdeel van de Natura2000 richtlijn, bijdrage voor brandkranen en incidentele opbrengsten voor de aanleg van aansluitleidingen. De lagere opbrengst ten opzichte van 2017 hangt samen met de stelselwijziging van de onderhanden projecten. Meer informatie hierover is terug te vinden bij de toelichting Onderhanden projecten (4).

C Overige bedrijfsopbrengsten

	2018	2017
Overige bedrijfsopbrengsten	1.632	1.812
Totaal overige bedrijfsopbrengsten	1.632	1.812

Onder de overige bedrijfsopbrengsten zijn onder andere begrepen:

- De huur- en pacht opbrengsten (2018 = € 0,3 miljoen; 2017 = € 0,3 miljoen);
- De subsidie-opbrengsten (2018 = € 0,8 miljoen; 2017 = € 0,2 miljoen);
- De opbrengst uit verkoop van vaste activa (2018 = € 0,1 miljoen; 2017 = € 0,5 miljoen).

Toelichting op de winst- en verliesrekening over 2018

14 Bedrijfslasten

A Kosten van grond- en hulpstoffen

	2018	2017
Chemicaliën en filtermateriaal	2.581	2.119
Grondwaterbelasting	273	275
Afvoer slib en overig afval	132	-3
Totaal grond- en hulpstoffen	2.986	2.391

B Waterinkoop

	2018	2017
Inkoop en gros (euro's)	3.116	2.091

Ingekocht van (x 1.000 m³)

	2018	2017
Evides	2.363	1.315
Waternet	1.346	1.270
Totaal inkoop en gros	3.709	2.585

C Energiekosten

	2018	2017
Electriciteitskosten	2.534	2.987
Kosten voor gasverbruik	104	53
Overige energiekosten	12	218
Totaal energiekosten	2.650	3.258

D Kosten uitbesteed werk

	2018	2017
Kosten uitbesteed werk en materiaalverbruik waterproces	9.827	12.125
Kosten uitbesteed werk en materiaalverbruik natuurproces	2.526	1.058
Totaal kosten uitbesteed werk en materialen	12.353	13.183

De kosten betreffen door derden verrichte werkzaamheden en geleverde materialen voor zover deze in directe relatie staan tot de hoofdprocessen van Dunea. De hoofdprocessen zijn:

- Het waterproces, zijnde winning, transport, infiltratie, zuivering, distributie en verkoop van water;
- Het natuurbeheerproces.

Toelichting op de winst- en verliesrekening over 2018

E Precario gemeenten

	2018	2017
Alphen aan den Rijn (kern Benthuisen)	40	39
Den Haag	4.229	4.395
Hillegom	386	509
Katwijk	782	774
Lansingerland	201	201
Leiden	1.692	1.774
Leidschendam-Voorburg	167	166
Lisse	560	562
Noordwijk	731	714
Noordwijkerhout	483	488
Oegstgeest	420	408
Pijnacker-Nootdorp	0	204
Rotterdam (Nesseland)	34	25
Rijswijk	257	251
Teylingen	835	829
Voorschoten	240	245
Wassenaar	520	520
Zoetermeer	254	255
Zuidplas	393	385
Totaal precario rechten	12.224	12.744

De post precario gemeenten betreft vergoedingen die de gemeenten in het voorzieningsgebied van Dunea in rekening brengen waardoor Dunea het recht heeft om de gemeente-grond voor het leidingnet te gebruiken. De precariobelasting daalt gering ten opzichte van 2017, wat met name veroorzaakt wordt doordat de gemeenten Pijnacker-Nootdorp en Hillegom in aanloop naar een wetswijziging de precario hebben verminderd of zelfs afgeschaft.

F Lonen, salarissen en sociale lasten

	2018	2017
Lonen en salarissen	26.806	29.459
Pensioenlasten	3.564	3.525
Overige sociale lasten	3.595	3.598
Lonen, salarissen en sociale lasten voor correctie		
geactiveerde productie	33.965	36.582
Geactiveerde productie	-3.234	-3.220
Totaal lonen, salarissen en sociale lasten	30.731	33.362

Het aantal fte ultimo jaar is, met name als gevolg van de reorganisatie, in de loop van 2017 afgenomen van 479 ultimo 2017 naar 471 ultimo 2018.

Voor de geactiveerde uren die interne medewerkers besteden aan investeringsprojecten worden in bovenstaande tabel de salariskosten gesaldeerd (geactiveerde productie).

Pensioenlasten

De regeling wordt onder het Nederlandse pensioenstelsel gefinancierd door afdrachten aan het pensioenfonds ABP. Deelname aan het pensioenfonds ABP is verplicht gesteld in de CAO Waterbedrijven waaronder Dunea N.V. valt. De opbouw van de pensioenaanspraken wordt steeds in het betreffende kalenderjaar gefinancierd door middel van (ten minste) kostendekkende premiebetalingen. De pensioenregeling is een middelloonregeling met voorwaardelijke toeslagverlening voor zowel actieve als inactieve deelnemers (slapers en gepensioneerd). De toeslagverlening is afhankelijk van het beleggingsrendement.

De jaarlijkse opbouw van de pensioenaanspraken bedraagt in 2018 22,9% van het pensioengevend salaris dat is gebaseerd op het brutoloon minus een franchise (ad € 13.150,-).

Het maximum pensioengevend salaris is voor 2018 gemaximeerd op € 105.075,-. De jaarlijkse premie die voor rekening komt van de werkgever bedraagt 16,03% van het pensioengevend salaris. Daarnaast is de werkgever premieplichtig voor de inkoop van het voorwaardelijke pensioen. De premie van dit voorwaardelijk pensioen is 2,6% en komt volledig voor rekening van de werkgever. De hoogte van de premie wordt jaarlijks vast-

Toelichting op de winst- en verliesrekening over 2018

gesteld door het bestuur van het bedrijfstakpensioenfonds op basis van de dekkingsgraad en verwachte rendementen.

De beleidsdekkingsgraad van het ABP bedraagt per 31 december 2018 103,8% volgens opgave van het fonds (2017: 101,5%). Op basis van het uitvoeringsreglement heeft de groep bij een tekort in het fonds geen verplichting tot het voldoen van aanvullende bijdragen anders dan door hogere toekomstige premies. Op grond van de dekkingsgraad zijn geen additionele betalingen door de onderneming verschuldigd.

Gemiddeld aantal personeelsleden in fte's:

	2018	2017	tot en met 31-08-2017	vanaf 01-09-2017
Directie	8		13	7
Sector Water			242	
Sector Klant & Natuur			112	
Sector Informatie & Facility				
Management			74	
Sector Financiën & Management				
Advies			44	
Sector Personeel & Organisatie			11	
Divisie Duin & Water	272			274
Divisie Klant &				
Bedrijfsondersteuning	187			196
Corporate Marketing &				
Communicatie	6			3
Totaal gemiddeld aantal personeelsleden in fte's	473	491	496	480

Van de hierboven vermelde medewerkers zijn nul medewerkers in het buitenland werkzaam (2017: nul).

WNT-verantwoording 2018 Dunea N.V.

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semi-publieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op Dunea N.V. van toepassing zijnde regelgeving: Het algemene WNT-maximum.

Het bezoldigingsmaximum in 2018 voor Dunea N.V. is € 189.000,-. Dit geldt naar rato van de duur en/of omvang van het dienstverband. Het individuele WNT-maximum voor de leden van de Raad van Commissarissen bedraagt voor de voorzitter 15% en voor de overige leden 10% van het bezoldigingsmaximum, berekend naar rato van de duur van het dienstverband.

Toelichting op de winst- en verliesrekening over 2018

Specificatie van de bezoldiging van de bestuurders (bedragen x € 1,-)

Naam functionaris	Drs. W.M.E. Drossaert
Functiegegevens	Algemeen directeur
Aanvang en einde functievervulling in 2018	1/1-31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0
Dienstbetrekking	ja
Individueel WNT-maximum	€ 189.000
Bezoldiging 2018	
Beloning plus belastbare vergoedingen	€ 169.542
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 19.447
Totaal bezoldiging	€ 188.989
Toepasselijk WNT-maximum	€ 189.000
Motivering overschrijding	N.v.t.
Bezoldiging 2017	
Aanvang en einde functievervulling in 2017	1/1-31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0
Dienstbetrekking	ja
Beloning plus belastbare vergoedingen	€ 161.574
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 18.278
Totaal bezoldiging	€ 179.852
Toepasselijk WNT-maximum	€ 181.000
Motivering overschrijding	N.v.t.

Specificatie van de bezoldiging van de Raad van Commissarissen (bedragen x € 1,-)

Naam functionaris	Jhr. mr. J.P. Backer	G.J. Doornbos	Mr. D.A.T. van der Heem-Wagemakers
Functiegegevens	Voorzitter	Lid	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2018	1/1-31/12	1/1-31/12	1/1-31/12
Bezoldiging			
Totale bezoldiging	14.400	12.000	12.000
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	28.350	18.900	18.900
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2017			
Functiegegevens	Voorzitter	Lid	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2017	1/7-31/12	1/7-31/12	1/1-31/12
Bezoldiging			
Totale bezoldiging	7.080	5.904	11.808
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	13.575	9.050	18.100

Toelichting op de winst- en verliesrekening over 2018

Naam functionaris	Drs. L.A.S. van der Ploeg RA RC EMFC	Ir. A. van der Rest	Mr. C.N. de Boer
Functiegegevens	Lid	Lid	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2018	1/1-31/12	1/7-31/12	1/1-30/6
Bezoldiging			
Totale bezoldiging	12.000	6.000	6.090
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	18.900	9.528	9.372
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2017			
Functiegegevens	Lid	N.v.t.	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2017	1/1-31/12	N.v.t.	1/1-31/12
Bezoldiging			
Totale bezoldiging	11.808	N.v.t.	12.135
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	18.100	N.v.t.	18.100

G Afschrijving vaste activa	2018	2017
Gebouwen en terreinen	1.978	2.009
Machines, installaties inclusief leidingen	29.010	28.378
Overige vaste bedrijfsmiddelen	855	834
Niet aan productieproces dienstbaar	112	114
Totaal afschrijvingskosten exclusief amortisatie	31.955	31.335
Amortisatie egalisatierekening bijdragen van derden	-2.586	-2.440
Totaal afschrijvingskosten	29.369	28.895
Desinvesteringen vaste activa	32	1.176
Bijzondere waardeverminderingen vaste activa	1.191	0

De amortisatie egalisatierekening bijdragen van derden is het deel afschrijving dat vrijvalt als gevolg van ontvangen bijdragen van derden op materiële vaste activa waarover reeds wordt afgeschreven. Deze amortisatie wordt in mindering gebracht op de Egalisatierekening bijdrage derden onder de langlopende schulden op de balans.

De waardeverminderingen zoals vermeld onder de bijzondere waardeverminderingen in 2018 zijn een gevolg geweest van het waarden van diverse panden voor fiscale doeleinden waaruit bleek dat de bedrijfseconomische boekwaarde hoger was dan de verkoopwaarde.

Toelichting op de winst- en verliesrekening over 2018

H Overige bedrijfskosten

	2018	2017
Overige personeelskosten	5.426	4.715
Mobiliteitskosten	744	692
Erfpachten en zakelijke rechten	35	33
Huisvestingskosten	2.532	2.680
Belastingen, verzekeringen en bankkosten	1.125	1.022
Communicatiekosten en portkosten	7.255	8.928
Contributies, donaties en abonnementen	1.254	1.294
Kantoor- en laboratoriumkosten	3.071	2.979
Inhuur deskundigen en automatiseringskosten	5.808	8.630
Afschrijving dubieuze debiteuren	655	958
Diverse bedrijfskosten	1.138	503
Totaal overige bedrijfskosten	29.043	32.434

Onder de Overige personeelskosten zijn tevens de kosten opgenomen van inhuur naar aanleiding van de implementatie van het ERP-systeem.

In Inhuur deskundigen en automatiseringskosten alsmede Communicatiekosten en portkosten zijn het merendeel van de incidentele kosten voor de implementatie van het ERP-systeem opgenomen.

In de afschrijving dubieuze debiteuren is voor € 0,4 miljoen aan mutatie op de voorziening voor dubieuze debiteuren opgenomen. Het restant betreft afschrijving op oninbare vorderingen.

De Diverse bedrijfskosten betreffen met name buitenlandactiviteiten.

In onderstaand overzicht zijn, conform artikel 2:382A BW, opgenomen de ten laste van Dunea gebrachte accountants honoraria:

Bedragen x € 1	2018	2017
Controle van de jaarrekening	150.216	125.000
Andere controlewerkzaamheden	11.000	53.504
Fiscale advisering	0	0
Andere niet-controlediensten	10.460	0
Tot accountantnetwerk behorende onderdelen	0	0
Totaal accountants honoraria	171.676	178.504

De genoemde honoraria zijn gebaseerd op de totale honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening over het boekjaar waarop de jaarrekening betrekking heeft, ongeacht of de werkzaamheden door de externe accountant en de accountantsorganisatie reeds gedurende dat boekjaar zijn verricht.

De jaarrekening 2018 is gecontroleerd door PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

15 Financiële baten en lasten

Rentebaten en soortgelijke opbrengsten

De rentebaten en soortgelijke opbrengsten zijn voor 2018 € 9.206,- (2017: € 752.887,-).

De rentebaten betreft ontvangen rente op verstrekte (hypothecaire) leningen en tot en met 2017 werd hieronder tevens de geactiveerde bouwrente verantwoord.

Rentelasten en soortgelijke lasten	2018	2017
Rente overige langlopende leningen o/g	6.016	7.688
Overige rentelasten waaronder kortlopende leningen	61	169
Geactiveerde bouwrente op investeringsprojecten	-875	0
Totaal rentelasten	5.202	7.857

Toelichting op de winst- en verliesrekening over 2018

Het gemiddelde rentepercentage van de leningenportefeuille bedraagt 3,15% (2017: 3,84%). De gehanteerde rentevoet voor de geactiveerde bouwrente aan investeringsprojecten bedraagt 3,15% (2017: 3,95%).

De geactiveerde bouwrente is een vorm van voorfinanciering van gemaakte rentelasten en wordt vanaf 2018 niet meer verantwoord onder de rentebaten maar onder de rentelasten.

16 Belastingen

De belasting over het resultaat van 2018 ten bedrage van € 15.488 miljoen kan als volgt worden toegelicht:

	2018	2017
Resultaat vóór belastingen	15.651	11.974
Latente vennootschapsbelasting	–	–
Acute vennootschapsbelasting huidig boekjaar	–	–
Vennootschapsbelasting voorgaande boekjaren	–	–
Totaal winst na vennootschapsbelasting	–	–
Effectief belastingtarief	0,0%	0,0%
Toepasselijk belastingtarief	25,0%	25,0%

Vanaf 2016 is Dunea vennootschapsbelastingplichtig voor de niet-wateractiviteiten. Dit zijn de activiteiten die niet gerelateerd zijn aan de wettelijke taak van Dunea. Deze activiteiten zijn verliesgevend in 2018 en in de jaren hiervoor.

Er zijn compensabele verliezen ten bedrage van € 1,024 miljoen (2017: € 0,181 miljoen) die niet zijn opgenomen als latente belastingvordering aangezien het niet waarschijnlijk is dat toekomstige fiscale winst beschikbaar komt ter compensatie hiervan.

Zoetermeer, 20 mei 2019

Raad van Commissarissen

Jhr. mr. J.P. Backer (voorzitter)

G.J. Doornbos

mr. D.A.T. van der Heem-Wagemakers

drs. L.A.S. van der Ploeg RA RC EMFC

Ir. A. van der Rest

Directie

drs. W.M.E. Drossaert

Overige gegevens

Statutaire regeling betreffende de bestemming van het resultaat

In artikel 17 van de statuten staat het volgende opgenomen betreffende de resultaatbestemming:

1. Voor zover het eigen vermogen van de vennootschap kleiner is dan het bedrag van het gestorte en opgevraagde deel van het kapitaal, vermeerderd met de reserves die krachtens de wet moeten worden aangehouden, wordt de winst bestemd ter delging van tekorten en ter vorming van door de wet voorgeschreven reserves.
2. Voor zover het eigen vermogen van de vennootschap groter is dan het bedrag van het gestorte en opgevraagde deel van het kapitaal, vermeerderd met de reserves die krachtens de wet moeten worden aangehouden, wordt de winst aan de algemene reserve toegevoegd, tenzij de Raad van Commissarissen op voorstel van de directie besluit deze winst geheel of gedeeltelijk anderszins te reserveren.
3. Aan aandeelhouders kunnen geen uitkeringen ten laste van de winst of de reserves van de vennootschap geschieden.

Bestemming van het resultaat over het boekjaar 2017

De jaarrekening is vastgesteld in de Algemene Vergadering, gehouden op 28 juni 2018. De algemene vergadering van aandeelhouders stemt tevens in met het voorstel om het behaalde financiële resultaat toe te voegen aan de algemene reserves.

Overige gegevens

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de algemene vergadering en de raad van commissarissen van Dunea N.V.

Verklaring over de jaarrekening 2018

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Dunea N.V. een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de vennootschap op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW) en de bepalingen bij en krachtens de Wet normering topinkomens (WNT).

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018 van Dunea N.V. te Zoetermeer ('de vennootschap') gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2018;
- de winst-en-verliesrekening over 2018; en
- de toelichting met de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW en de bepalingen bij en krachtens de WNT.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en de Regeling Controleprotocol WNT 2018 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Dunea N.V. zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- In één oogopslag;
- Voorwoord;
- Bestuursverslag;
- Governance;
- Bericht van de Raad van Commissarissen;
- Overige gegevens;
- Tienjaarsoverzicht;
- Begrippen- en definitielijst.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Overige gegevens

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van de directie en de raad van commissarissen voor de jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW en de bepalingen bij en krachtens de WNT; en voor
- een zodanige interne beheersing die de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de vennootschap in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van commissarissen is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Rotterdam, 20 mei 2019

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. A.A. Meijer RA

Overige gegevens

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2018 van Dunea N.V.

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, de Regeling Controleprotocol WNT 2018, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vennootschap.
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan

of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven.

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van commissarissen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Tienjaarsoverzicht^{2, 3}

	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009
Financieel										
Bedrijfsopbrengsten	144.111	148.256	147.948	143.463	145.642	144.293	139.313	139.617	141.378	136.944
Resultaat na belasting	15.651	11.974	8.820	9.239	9.949	6.495	755	1.858	185	3.888
Current ratio	0,103	0,112	0,145	0,147	0,165	0,208	0,182	0,205	0,310	0,118
Interest coverage ratio	3,924	2,383	1,824	1,182	1,801	1,519	1,003	1,045	0,882	1,204
Solvabiliteit (%)	38,1	35,6	33,6	32,0	31,7	32,1	31,2	31,0	30,8	32,7
Cashflowratio	0,133	0,117	0,105	0,106	0,125	0,123	0,105	0,099	0,100	0,118
Interne financieringsratio	0,723	0,940	0,694	1,377	0,612	0,793	0,943	1,200	1,463	1,104
Rentabiliteit eigen vermogen (%)	7,1	5,8	4,6	5,0	5,7	3,9	0,5	1,2	0,1	2,4
Rentabiliteit totaal vermogen (%)	3,5	3,2	3,1	3,4	3,9	3,6	2,4	2,6	2,4	3,2
Gemiddeld rentepercentage (langlopende leningen) (%)	3,15	3,84	3,92	3,85	3,82	3,82	3,85	3,82	4,08	4,19
Productie (x 1 miljoen m³)										
Reinwater productielocaties	81,5	79,8	79,0	78,2	77,5	77,1	77,2	76,4	75,5	75,4
Ingenomen rivierwater ⁴	82,7	82,0	62,5	78,0	77,3	71,8	73,9	75,3	69,2	76,4
Afgeleverd voorgezuiverd rivierwater	79,8	79,2	77,0	75,3	77,8	72,7	73,3	74,8	62,4	75,5
Winning in duingebieden	83,9	82,8	82,0	80,6	79,9	79,9	79,8	79,1	78,8	78,8
Distributie										
Oppervlakte voorzieningsgebied (x 1.000 ha)	62	62	62	61	61	60	60	60	60	60
Aantal inwoners (x 1.000)	1.315	1.301	1.289	1.278	1.267	1.260	1.257	1.250	1.239	1.228
Afzet (x 1.000 m ³)	79.375	77.614	76.731	76.082	75.147	74.927	74.863	74.156	72.917	72.846
Niet in rekening gebracht verbruik (x 1.000 m ³)	5.001	4.424	3.837	3.220	3.487	3.522	3.582	3.260	2.990	3.712
Verkoop in eigen voorzieningsgebied (x 1.000 m ³)	74.374	73.190	72.894	72.862	71.660	71.405	71.281	70.896	69.927	69.134

¹ De stijging van het aantal bezoekers vanaf 2013 komt door het nieuwe bezoekerscentrum. In 2012 heeft vanwege de tijdelijke huisvesting geen volledige telling plaatsgevonden.

² In 2014 heeft een stelselwijziging plaatsgevonden omdat de eigen uren voor het verwisselen van de watermeters niet meer worden geactiveerd. In de vergelijkende kengetallen tot en met 2012 is deze stelselwijziging niet verwerkt.

³ In 2015 heeft een stelselwijziging plaatsgevonden waarbij de opslag in het uurtarief voor indirecte vervoerkosten niet meer wordt geactiveerd. In de vergelijkende kengetallen tot en met 2013 is deze stelselwijziging niet verwerkt.

⁴ Vanaf 2018 is het aantal ingenomen m³ rivierwater opgenomen als het totaal van ingenomen water uit de afgedamde Maas en uit de Lek. Voorheen betrof dit alleen Maaswater.

Tienjaarsoverzicht^{2, 3}

	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009
Distributie (vervolg)										
Lengte hoofdleidingnet (in km)	4.439	4.411	4.387	4.369	4.339	4.330	4.333	4.321	4.310	4.294
Lengte transportleidingnet (in km)	283	283	285	284	284	290	285	286	286	285
Verkoop in eigen voorzieningsgebied (x 1.000 m ³), per administratieve aansluiting	118	115	116	118	117	117	117	116	116	115
Aantal administratieve aansluitingen	632.000	633.919	628.663	616.217	611.136	609.854	608.759	609.134	605.048	602.405
Aantal technische aansluitingen	418.912	415.676	411.379	409.974	406.580	405.221	382.347	379.319	387.908	386.843
Aantal geplaatste watermeters	557.813	555.975	549.971	541.937	538.305	536.537	534.381	526.027	524.887	521.333
Personeel										
Aantal medewerkers	506	513	537	537	550	548	546	547	514	528
Gemiddeld aantal medewerkers (fte)	473	491	504	511	513	514	503	519	508	491
Ziekteverzuim (%)	6,6	3,8	3,7	3,7	4,1	4,2	4,0	3,6	4,0	4,0
Overige kengetallen										
Duinterreinen in eigen beheer (ha)	2.250	2.250	2.250	2.250	2.235	2.225	2.225	2.207	2.207	2.207
Duinterreinen in beheer, in opdracht van derden (ha)	166	133	133	133	166	166	166	166	181	181
Overige terreinen in beheer (ha)	80	80	80	80	80	80	81	84	84	84
Aantal bezoekers Bezoekerscentrum Meijndel ¹	141.199	128.279	119.282	117.191	117.470	107.515	26.000	30.983	32.041	35.335
Drinkwaterprijs per 1.000 liter (€)	1,00	1,02	1,04	1,06	1,06	1,06	1,06	1,09	1,09	1,09
Vastrecht per huishouden (€)	59,21	61,18	61,18	61,18	60,28	59,24	58,08	58,08	57,50	57,50
Integraal drinkwatertarief (€) zonder precarioheffing en Belasting op Leidingswater (BOL)	1,63	1,67	1,69	1,70	1,69	1,67	1,66	1,69	1,64	1,64

Begrippen- en definitielijst

Aantal administratieve aansluitingen	Het totaal aantal verbruiksadressen waaraan Dunea rechtstreeks of door tussenkomst van een derde partij drinkwater levert.
Aantal bezoekers	Het geregistreerde aantal bezoekers in het Bezoekerscentrum Meijendel (de Tapuit) in een jaar.
Aantal geplaatste watermeters	Het totaal aantal geplaatste (aanwezige) watermeters in panden in het voorzieningsgebied van Dunea.
Aantal inwoners (x 1.000)	Het meest actuele totaal aantal inwoners dat ultimo jaar in het voorzieningsgebied van Dunea woont volgens CBS Statline.
Aantal medewerkers	Het aantal medewerkers ultimo jaar met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde en onbepaalde tijd met uitzondering van stagiaires.
Aantal technische aansluitingen	Het totaal aantal aansluitingen voor drinkwater-levering vanaf het transport- en hoofdleidingnet naar een pand in het voorzieningsgebied van Dunea.
Afgeleverd voorgezuiverd rivierwater (x mln m³)	Het aantal m ³ voorgezuiverd rivierwater dat in de waterwingebieden wordt geïnfiltreerd.
Afzet (x 1.000 m³)	Het totaal aantal m ³ drinkwater dat in het leidingnet is gepompt en in het eigen voorzieningsgebied is afgeleverd.
Bouwrente (%)	De verwachte rente op de langlopende leningen ten opzichte van de verwachte gemiddelde langlopende leningportefeuille, die aan projecten in de Werken in uitvoering worden toegerekend alvorens deze worden geactiveerd.
Cashflowratio	De mate waarin de kasstroom kan voorzien in de verplichtingen op lange termijn. Dit wordt berekend als de verhouding tussen de cashflow (resultaat na belasting en afschrijving) en het totale vreemd vermogen.

Current ratio	De mate waarin aan verplichtingen op de korte termijn kan worden voldaan. Dit wordt berekend door de som van de vlottende activa te delen op de vlottende passiva.
Drinkwaterprijs per 1.000 liter (€)	De berekende prijs voor het variabele drinkwatertarief per m ³ .
Duinterreinen in beheer, in opdracht van derden (ha)	Het aantal hectare duinterrein waar Dunea in opdracht van derden het beheer doet.
Duinterreinen in eigen beheer (ha)	Het aantal hectare duinterrein dat Dunea in beheer heeft.
Eigen energie-opwekking	Het aantal kWh stroom opgewekt door eigen zonnepanelen ten opzichte van het totaal kWh ingekochte stroom.
Gemiddeld aantal medewerkers (fte's)	Het over een jaar berekende gewogen gemiddelde van het aantal fte behorende bij medewerkers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde en onbepaalde tijd met uitzondering van stagiaires.
Gemiddeld rentepercentage (langlopende leningen) (%)	De rente op de langlopende leningen ten opzichte van de gemiddelde langlopende leningportefeuille.
Ingenomen rivierwater (x mln m³)	Het aantal m ³ ingenomen rivierwater.
Integraal drinkwatertarief (€) zonder precarioheffing en Belasting op Leidingswater (BOL)	De integrale prijs die een gemiddelde klant (in omvang en verbruik) voor een m ³ drinkwater betaalt, zonder opslag voor precarioheffing en Belasting op Leidingwater en exclusief btw.
Interest coverage ratio	De mate waarin het bedrijfsresultaat toereikend is om de rentelasten te kunnen dragen. Dit wordt berekend door de rentelasten te delen op het bedrijfsresultaat.
Interne financieringsratio	Het aandeel van de kasstroom dat is besteed aan investeringen. Dit wordt berekend door het netto-geïnvesteed bedrag (geïnvesteed bedrag gecorrigeerd voor ontvangen bijdragen) te delen op de casflow (resultaat na belasting en afschrijving).

Begrippen- en definitielijst

Lengte hoofdleidingnet (in km)	Het aantal km lengte van het hoofdleidingnet per ultimo jaar dat wordt berekend als de som van de leidingdelen per leidingtype in het Geografisch Informatie Systeem van Dunea.
Lengte transportleidingnet (in km)	Het aantal km lengte van het transportleidingnet per ultimo jaar dat wordt berekend als de som van de leidingdelen per leidingtype in het Geografisch Informatie Systeem van Dunea.
Netto-investeringen	Het totaal dat aan investeringen is uitgegeven, gecorrigeerd met de voor deze investeringen ontvangen bijdragen van derden.
Niet in rekening gebracht verbruik (x 1.000 m ³)	Het verschil tussen het totaal aantal m ³ dat in het leidingnet is gepompt en afgeleverd is in het eigen voorzieningsgebied en het totaal aantal m ³ dat aan klanten in rekening kan worden gebracht. Dit betreft niet gefactureerd verbruik zoals lek- en spui verliezen, bluswater, eigen gebruik voor het schoonmaken van leidingen, tijdelijke niet bemeterde aansluitingen en meetverschillen dat niet in rekening kan worden gebracht.
Ondermaatse leveringsminuten	Het aantal minuten onderbreking per administratieve aansluiting per jaar, veroorzaakt door onderhoud, storingen en derden.
Oppervlakte voorzieningsgebied (x 1.000 ha)	Het meest actuele totaal aantal hectare grond dat ultimo het rapportagejaar behoort tot het voorzieningsgebied van Dunea volgens CBS Statline.
Overige terreinen in beheer (ha)	Het aantal hectare overige terreinen, exclusief duinen, waar Dunea het beheer doet.
Reinwater productielocaties (x mln m ³)	Het aantal m ³ geproduceerd drinkwater.

Rentabiliteit eigen vermogen (%)	De mate waarin het behaalde resultaat na belasting in verhouding staat tot het eigen vermogen waarmee het resultaat is behaald.
Rentabiliteit totaal vermogen (%)	De mate waarin het behaalde bedrijfsresultaat in verhouding staat tot het totale vermogen dat de organisatie aanhoudt om haar activiteiten te kunnen doen. Dit wordt berekend als de verhouding van het bedrijfsresultaat ten opzichte van het balanstotaal.
Solvabiliteit (%)	De mate waarin aan de verplichtingen op de lange termijn kan worden voldaan. Dit wordt berekend door het eigen vermogen te delen op het totale vermogen, beide inclusief toevoeging van het in het jaar behaalde resultaat na belasting aan de algemene reserve.
Vastrecht per huishouden (€)	De berekende prijs per administratieve aansluiting op basis van de leveringscapaciteit.
Verhouding netto schuldpositie tot de operationele cashflow	De verhouding tussen de kasstroom uit operationele activiteiten en de uitstaande schuldpositie. Dit wordt berekend door de som van alle leningen en schulden aan kredietinstellingen te delen door de operationele kasstroom.
Verkoop in eigen voorzieningsgebied (x 1.000 m ³)	Het totaal aantal m ³ afgeleverd drinkwater dat in eigen voorzieningsgebied aan klanten in rekening wordt gebracht ten behoeve van huishoudelijk verbruik, de kleinzakelijke en de grootzakelijke markt.
Verkoop in eigen voorzieningsgebied (x 1.000 m ³) per administratieve aansluiting	Het gemiddelde aantal m ³ drinkwater in eigen voorzieningsgebied dat in rekening is gebracht bij de klanten per administratieve aansluiting.

Begrippen- en definitielijst

WACC (Weighted Average Cost of Capital)

De gewogen gemiddelde kosten van het vermogen met betrekking tot drinkwateractiviteiten inclusief gemaakte kosten voor buitenlandactiviteiten. De berekening is de som van het resultaat na belastingen met betrekking tot drinkwateractiviteiten, de rentelasten die betrekking hebben op drinkwateractiviteiten en de kosten voor buitenlandactiviteiten ten opzichte van het gemiddelde balanstotaal dat betrekking heeft op drinkwateractiviteiten.

Winning in duingebieden
(x mln m³)

Het aantal m³ onttrokken grondwater uit de waterwingebieden in de duinen.

Ziekteverzuim (%)

Het percentage dat medewerkers in een jaar ziek zijn geweest. Dit wordt berekend als het totaal van de verzuimde dagen van de medewerkers ten opzichte van de potentieel beschikbare dagen van deze medewerkers, rekening houdend met een deeltijd-factor, exclusief ziekteverzuim langer dan één jaar.

Dunea

Plein van de Verenigde Naties 11,
2719 EG Zoetermeer

Postadres:

Postbus 756

2700 AT Zoetermeer

Telefoon: (088) 347 50 00

www.dunea.nl

De Tapuit, bezoekerscentrum Dunea

Meijendelseweg 40, 2243 GN Wassenaar

Telefoon: (088) 347 48 49

Uitgave © 2019

Dunea N.V., Zoetermeer

Concept & realisatie

Domani B.V.

Fotografie

Dunea Beeldbank

Passie voor
duin en water

